

БИБЛИОТЕКА

ИЗДАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

5-6'2009

ГОДИНА XVI

ISSN 0861-847X

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XVI. 5-6'2009

ГЛАВЕН РЕДАКТОР АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА,
АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА,
ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА,
НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

ДИЗАЙН АНИ КОЛЧЕВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 8. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ.

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304, 206).

E-mail dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2009

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

Списание „Библиотека“ честити на
своите абонати, автори и читатели
Коледа и Новата 2010 г.
и им пожелава здраве и успех!

С ъ д ъ р ж а н и е

К р ъ г о з о р

СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

5 По река Волга
до град Болград

АНИ ГЕРГОВА

59 „Избрани страници“
от проф. Тодор Боров

ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА

63 В лабиринта на Леонардо.
Изложба на Цветан Цеков
– Карандаш

65 Приключи конкурсът
„Яна Язова“

РУМЕН КОВАЧЕВ

68 Международна кръгла маса
„Османските регистри – извор
за историята на Балканите
XV–XIX век“

69 Асоциация
„Българска книга“
и финансирането
на библиотеките

70 Програма
„Глоб@лни библиотеки –
България“

71 55 години РБ
„Христо Ботев“ – Враца

Ю б и л е й

МАРИЯ МЛАДЕНОВА

72 Академик Никола Начов
– памет за будителя

П р о ф е с и я

АНКА СТОИЛОВА

15 Въпроси и проблеми,
свързани с каталогизирането
на арабографични книги

РЕНИ МАРЧЕВА

34 Правила за профилактика и
третиране на плесенен растеж

С ъ к р о в и щ а в

к н и г о х р а н и л и щ а т а

ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА

38 Изданията на „Руско-
българското книгоиздателство“
и електронната библиотека
„Русия извън Русия“

РАДКА ПЕНЧЕВА

50 Библиотеката
на Емилиян Станев

С ъ б и т и я

РАЛИЦА ЦВЕТКОВА,

ЛЮБОМИР ГЕОРГИЕВ

57 Национална изложба
„Любен Каравелов.
Живот – дело – епоха“

115 години читалище
84 „Св. св. Кирил и Методий“ –
 Първомай

О т к л и к

ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

85 Директорите и
 Националната библиотека

СТОЯН ДЕНЧЕВ,

АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА

Мелодия за пътешествието в
86 света на книгата, или онтология
 на хуманитарното познание

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА

90 Биобиблиография за
 акад. Любомир Кръстанов

ЕВИЕНИЯ РУСИНОВА

91 Въведение в психологията
 на четенето

Л ю б о п и т н о

ДЕНИЦА ВЪЛЧЕВА

Библиофилството:
93 престижно занимание през
 Ренесанса в Западна Европа

ПЕТЯ КАЛУДИНА

Постъпили книги в сектор
99 „Издания по библиотечно
 дело“ в НБКМ

ЕЛИХА ДЕНЕВА

103 Нови справочници
 в НБКМ

АНГЕЛИНА СТАВРЕВА

106 Календар'2010

Н о в и и з д а н и я н а Н Б К М

АНГЕЛИНА ПЕНЕВА

За духовното сродство.
114 Из сборника в чест на
 Татяна Янакиева

120 Новини от НБКМ

Показалци на статиите
123 и авторите в „Библиотека“
 през 2009 г.

128 Талон за абонамент

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.

Приемен ден за автори — сряда от 14 до 15 часа.

ПО РЕКА ВОЛГА ДО ГРАД БОЛГАР XXXI ГОДИШНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА MELCom

СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

От 22 до 26 юни 2009 г. в град Казан, столица на автономната република Татарстан (Русия), се проведе поредната, XXXI годишна конференция на Европейската асоциация на библиотекарите от Средния изток (MELCom – Middle East Librarians Committee). Конференцията бе организирана от Университетската библиотека „Н. Лобачевски“ към Казанския държавен университет с участието на Института за история към АН на Татарстан.

Асоциацията MELCom е позната на колегите от Националната ни библиотека. През 1998 г. тук бе проведена юбилейната ѝ XX годишна конференция, организирана от Ориенталския отдел в лицето на Ст. Кендерова и З. Иванова. По този повод бе подготвена изложбата „Из сбирките на османските библиотеки в българските земи“ и издаден каталог(1). Участниците в конференцията посетиха и библиотеката към Рилския манастир, където проф. Б. Христова ги запозна с образци на Рилската книжовна школа. Престоят им в София съвпаднаше и с празника на славянската писменост и българската култура, което им даде възможността да се уверят в почитта, която българският народ отдава на двамата братя.

Конференцията в Казан се проведе в сградата на музеите към т.нар. Казански Кремъл. На неговата площ са разположени президентският дворец, исторически и културни учреждения, голям християнски събор, новоизградената джамия „Кул Шариф“ и символът на града – прочутата кула на последната владетелка на Казанското ханство Сююмбике(2) до окончателното му завоюване от Иван Грозни през 1552 г.

Преди началото на конференцията участниците бяха поздравени от министъра на културата Зиля Валеева, от ректора на Казанския държавен университет проф. Мяксум Салахов, от акад. проф. Миркасим Усманов и от Нурия Гараева, отговорник за арабските ръкописи, съхранявани в Университетската библиотека и основен двигател на ме-

роприятието. Последваха приветствия и от председателя на MELCom – д-р Хелга Ребхан, ръководител на Ориенталския отдел към Държавната библиотека на Бавария в Мюнхен, и от г-жа Сара Йонтан, секретар на асоциацията и завеждащ отдел „Старопечатни книги на турски език“ в Националната библиотека на Франция.

Конференцията бе открита с доклада на Джавдат Минуллин, директор на Университетската библиотека „Н. Лобачевски“, в който той направи обзорен преглед на работата по комплектуването и изследването на източните ръкописи, съхранявани на територията на Татарстан. Началото е поставено още с откриването на Казанския университет през 1804 г., като в тази дейност се включват редица учени. През 1855 г. обаче ръкописната сбирка е прехвърлена от Казан в Университета в Санкт Петербург. Независимо от това, изследванията на ръкописи в Казан продължават; създава се нова сбирка, която включва личните библиотеки на местни учени и религиозни дейци. До 1917 г. техният брой не надвишава 300 тома. През 1934 г. всички източни ръкописи са обединени в сбирка към Казанския университет, която наброява 3600 тома. През 1963 г. започват експедиции (главно през лятото) за издирване на ръкописи, ръководени от проф. Усманов, а от 1992 г. те се осъществяват съвместно с Националната библиотека на Татарстан. Посетени са около 1000 татарски селища след предварително събрана информация за съществуването по места на *медресета* (мюсюлмански духовни училища), което предполага наличието на книги на арабско писмо и в частните домове. Срещу предадените от населението материали участниците в експедициите предоставят на хората съвременни книги по история. По този начин са събрани около 10 000 ръкописа и около 1000 печатни книги и вестници, издавани до октомври 1917 г. Основно ръкописите са на староказански, арабски, персийски и тюркски език. Създадени са в Средна Азия, Иран, Сирия, Египет, Индия и Турция в продължение на 13 века. В тематично отношение преобладават съчинения от областта на религиозните науки, но се срещат заглавия и по история, медицина, математика, татарско народно творчество и източна поезия на персийски език. Произведенията на тюрко-татарските автори са от началото на XX век. Събраният по този начин огромен материал отразява културата на татарския народ.

Информацията за ръкописните сбирки в Казан бе допълнена и от доклада на Иляс Мустакимов, представител на Архивите на Република Татарстан, Елмира Саляхова и Нурия Гараева от Университетската библиотека. Днес най-големите хранилища на ръкописи са Университетската библиотека, Академията, Националната библиотека, Националният музей и Архивите, където се съхраняват около 6000 ръкописа на арабски език, около 6000 на татарски и около 1000 – на персийски. Повечето от тях произхождат от личните библиотеки на татарски учени-богослови (*улема*) и са главно преписи от XVIII–XIX век. Между тях не са открити материали, свързани със завладяването на Казанското ханство от русите. Много ръкописи, създадени от местни учени, се намират днес в Иран, Турция, Британската библиотека, Франция, Алжир. Част от тях са творили на арабски език и според Р. С. ал-Анси от АН на Татарстан вече са идентифицирани около 600 техни заглавия. Особено важно за татарските изследователи е да открият между съхранените до наши дни произведения на автори, чиято *нисба* е ал-Булгари, ал-Саксини, ал-Билиари, което би дало представа за културата на наследниците на Волжско-Камска България.

Що се отнася до печатните издания на татарски език, то първата печатна книга е от времето на Петър I и е издадена през 1722 г. в Санкт Петербург. Печатането на арабица в Казан започва едва в началото на XIX век. Първият вестник на татарски език – „Нур“ („Светлина“), е издаден през 1905 г. отново в Санкт Петербург. Представителят на Руския ислямски университет в Казан – Р. Шангараев, запозна с основните теми и автори, които присъстват в този вестник.

По-голямата част от докладите, изнесени от чуждестранните участници, бяха

посветени на различни сбирки от ръкописни и печатни книги, както и на отделни ръкописни паметници. А. Вролийк от Университетската библиотека в Лайден представи литературата, имаща отношение към Средния изток, в библиотеката на Ж. Ж. Скалигер (1540–1609). През онази далечна епоха той работи над историята на арабското писмо, арабските ръкописи и издава арабски пословици, поради което е възприеман за един от основателите на ориенталистиката в Холандия.

Ранни фрагменти на Корана от сбирката на друг европейски ориенталист, тази на французина Ж.-Ж. Марсел (1776–1854), бе представена от Олга Василева от Националната библиотека на Русия в Санкт Петербург, която обърна внимание и на тяхното кодинологическо изследване (3).

Ст. Кендерова представи източните ръкописи, съхранявани в Отдела по тюркология в Университета в Страсбург и останали неизвестни за ориенталистичните кръгове във Франция (4).

Една от обсъжданите през последните години теми във Франция е свързана с новоформираната библиотека BULAC (Универсална библиотека на езици и цивилизации), чието откриване, по думите на нейният директор Франсис Ришар, се проектира за 2011 г. Тя ще обединява различни библиотеки по ориенталистика, а фондът ѝ ще наброява около 2,2 милиона тома: ръкописи, европейски издания до 1811 г., издания на библиотеки от Близкия и Далечния изток до 1914–1918 г., архиви и редки документи с културно-историческо значение. Тук ще бъде разположена и главната библиотека на книги на кирилица, като ретроконверсията на кириллицата е почти завършена.

Авива Клайн-Франке от Университета в Кьолн говори за сбирките от неакадемична периодика в публичните библиотеки. Кристоф Раух отбеляза, че през 1850–1870 г. около 5000 тома арабски ръкописи са получени от Йемен в Берлинската държавна библиотека. Н. Сериков се яви като представител на Welcome Library в Лондон и разкри инициатива, свързана с миналото и бъдещето на азиатските ръкописи в нея.

Внушителен е обемът на съхраняваните на територията на Турция източни ръкописи – около 300 000 тома, а заедно с тези, които се намират в архивите, музеите, джамиите и личните библиотеки, техният брой достига до 600 000. Тази информация сподели Рифат Бали от Libra Books в Истанбул, който представи и проблемите при снабдяването и комплектуването на турски издания в световен план. Темата „Турция“ присъства и в доклада на Йонджа Одабаш от Анкарския университет, която говори за женската памет и библиотеката за жените в Истанбул. Нейният съпруг, представител на Университета „Ататюрк“ в Ерзерум, ни запозна с рядката сбирка от старопечатни издания на Сейфеттин Йозеге (1901–1981).

Втората група доклади бе посветена на съвременните информационни методи, навлезли в работата на библиотеките. Абделхамид Рихан разказа за дигиталната библиотека, създадена към Факултета за нови технологии по информация и комуникация в Университета Ментури в гр. Константин (Алжир).

М. ван ден Буджерт, представител на Академичните издатели на Брил (Brill-Leiden), информира, че издателството пуска on-line важни справочници, между които: „Енциклопедия на Исляма“, „Енциклопедия на Корана“, поредицата Index Islamicus, петтомното издание по история на арабската литература на К. Брокелман и др. Като извори от първостепенна важност се приемат най-ранните преписи на Корана, печатните издания на иврит и юдейо-арабски в Багдад, изданията на „Шах-наме“ на персийския автор Фирдоуси, материали, свързани с мюсюлманите

в Русия, руските военни дейци, западните пътешественици в ислямските страни, руско-турските войни, руската военна интелигенция. По този начин издателството покрива един доста широк географски ареал, който включва Средния изток, Персия, Афганистан, Централна Азия.

Подобна дейност се извършва и в Университета „Мартин-Лутер“ в Халле-Виттенберг (Германия), за което говори Л. Видерхолд. Там напредва дигитализацията на периодиката на Германското ориенталско общество (250 тома, около 132 000 страници) в контекста на MENALIB, като вече са дигитализирани 65 000 статии. Открит е достъп (open access) до електронни материали, свързани с Близкия изток и изследвания върху исляма (около 800 заглавия). Дигитализирана е библиотеката на проф. Якоб М. Ландау, която включва 260 заглавия (около 52 000 страници).

По интернет вече може да се търси и ползва и списанието *Arabic Journals Digital Archive*, за което ни уведоми Сабри Хафез, представител на Ориенталската общност (SOAS) към Университета в Лондон.

Последната сесия бе посветена на въпроси, свързани с каталогизацията на ориенталските ръкописи. Тук участие взе М. Кинга Девени, която проследи този процес в Библиотеката към Унгарската АН. Акрам Хабибуллаев говори за каталогизирането на монографии на персийски език в Университета „Индиана“ в Блумингтон (САЩ) и използването им от Иранската СР.

В годините на съветската „перестройка“ в-к „Комсомольская правда“ беше писал, че населението на Татарската ССР желае да бъдат наричано българи, тъй като са потомци на волжските българи. Според тях руската историография умишлено ги е представяла като татари с цел да понижи тяхното самочувствие като народ и да ги покаже по-скоро като разрушители на създадени от други народи културни ценности.

Очаквах да чуя подобни мисли от местните докладчици, но очевидно нещата са доста променени и на дневен ред излизат други проблеми, които вълнуват хората и търсят разрешение. Убеждението ми се затвърди от последния доклад, изнесен от Дамир Исхаков от Института за история към Татарската АН, който не беше свързан нито с тематиката на конференцията, нито с характера на самата асоциация. Налага се убеждението, че в търсенето на национална идентичност народът се определя като татарски и се работи именно за разкриване и съхранение на татарския език и култура.

Единият от проблемите, според докладчика, е свързан с начина, по който се представя историята на татарския народ и зависимостта, която съществува от Москва. Завършен е том III (около 12 000 стр.) от подготвяната многотомна история на татарите(5), който ще включва нови виждания върху периода на Златната орда, тъй като историята на татарския народ, създадена в съветско време, не устройва съвременните татарски учени. Руската историография не възприема периода на Златната орда като градивен. Зависимостта от Москва се отразява и при подготовката на учебниците, които се пишат в Казан. Така например. Министерство на образованието е отхвърлило главата „Национално-освободителната борба на татарския народ през XVI век“. Същевременно връзките с руските колеги показват, че и двете страни имат за какво да се извинят, което внушава оптимизъм у докладчика, че на тези проблеми може да се намери решение.

Много по-сложен днес се оказва политическият въпрос. Татарстан е създаден като автономна република с декрет от 1920 г. Съществувал е обаче и друг проект

за голяма по територия страна, която да обхваща Татария и Башкирия и да се нарича „Итил-Урал щат“. Около 2 млн. татари днес живеят извън Татарстан и изпитват големи затруднения по отношение на своята идентификация. Така например, около 200 000 татари са записани като башкири, което е причина за възникнали проблеми между двете републики. Това положение е изкуствено създадено от руското правителство и продължава да се поддържа. По време на перестройката и в годините след разпадането на СССР Татарстан се опитва да се превърне в отделна република. През 1994 г. като резултат от проведен референдум е подписан особен договор, според който републиката получава доста големи права в икономически и културен план. След 1999 г. обаче федералното правителство в Москва променя всичко и татарите практически губят своите права. Налице е нов договор, който е символичен. Така например, 30% от данъците остават в Татарстан, а 70% са за федералното правителство, което не позволява на републиката да се развива добре. Неблагоприятното положение се засилва и от световната икономическа криза, в резултат на което редица големи държавни предприятия са пред банкрут.

Д. Исхаков отбелязва също така, че в последно време федералното правителство се опитва да ликвидира националната и културна идентичност и националната система на образование на татарите. Приет е закон, според който е валидна само федералната система на образование, като обучението на родния език е под въпрос. Той може да бъде изучаван в училищата при джамиите. Според ръководителите на Руската федерация националното образование създава условия за сепаратизъм. Същевременно около 1/5 от населението на Руската федерация са мюсюлмани, а по демографски изчисления след около 50 години мюсюлманското население ще бъде около 40%, като този процент включва и пришълците от Азия. По-тежко е положението на татарите, които живеят извън Татарстан и които представляват около 70% от татарите в Русия. Те се стремят татарският език да получи статут на държавен език, което е не само политически въпрос, но също така и въпрос на съпротива. Всички тези проблеми показват, че федералното правителство следва да промени своите позиции.

През последните 20 години в сферата на културата и религията в Татарстан се забелязват нови явления и тенденции, една от които е съживяването на исляма. Около 80% от татарите се смятат за мюсюлмани и няма район без джамии, дори и в малките селища в Русия. Налице са и мюсюлмански институти, а много млади татари продължават образованието си в Турция и в арабските страни. След завръщането си в родината те допринасят за силното възраждане на исляма. Тук обаче възникват и проблемите. Част от тези млади хора, които са учили в арабските страни, смятат, че в страната трябва да се въведе арабският модел на исляма. Татарският народ, който притежава добре развита догматична школа, има желанието да съблюдава татарските интереси като запазва традициите си в изповядването на религията. Това се подкрепя от местните имами, но се създава противоречие между тях и младите имами, завърнали се от арабските страни, което може да се окаже много опасно за обединението на хората и да доведе до разкол сред татарския народ. Това би било катастрофа за страната и неминуемо ще се отрази на политическата ситуация.

Друг важен въпрос е използването на татарския език в джамиите. Поради постоянната емиграция положението днес е доста променено и променливо. В страната пристигат хора от Узбекистан, Таджикистан, Кавказ и други места, които не знаят татарски език. Сега в Москва пристигат главно азери (азербайджанци) и татарският език спира да бъде използван в много джамии, което води до конфрон-

тация. На негово място в джамиите се въвежда руски език. Изход от това положение засега се търси в създаването на общотатарска мюсюлманска организация, което зависи и от татарското правителство, но то все още не е взело решение. Този проблем е свързан и с икономическите проблеми. Татарстан се нуждае от инвестиции, като стремежът е в търсене на чуждестранни такива. Същевременно татарски бизнесмени са готови да работят с мюсюлмански арабски банки.

В заключение авторът определи татарите като една от древните цивилизации. До октомври 1917 г. техният културен потенциал е бил на много високо ниво – книгите по догматика са били над 1000, издадени са били около 50 000 заглавия. Татарите винаги ще бъдат между Европа и Азия. Такава ориентация се нарича евро-ислям. Модел на формиране на нацията е източно-европейският и в това отношение те се явяват до голяма степен европейци.

Поради мюсюлманския характер на тяхната култура татарите и другите мюсюлмани не се вписват в понятието „руска цивилизация“ и не могат да бъдат част от нея. Същевременно обаче те не смятат да се конфронтират с православното население и днес са в много добри отношения с местните руснаци. Но като мюсюлмани татарите имат над себе си само Аллах и могат да сътрудничат с федералната власт само от тази позиция.

Независимо, че в доклада бяха поставени сериозни въпроси, които могат да намерят отклик сред участниците, последните изводи породиха съмнения у тях. На зададен въпрос действително ли се вярва, че честни бизнесмени сред мюсюлманските страни ще съдействат за решаване на икономическите проблеми, докладчикът отговори, че в Русия няма добри условия за използване на ислямския икономически модел на инвестиции, но те желаят този модел да бъде приложен на ниво лични бизнес отношения.

Програмата на конференцията включваше и посещение на Отдела за източни ръкописи и на музея към Университетската библиотека, както и на Националната библиотека на Татарстан, където бе подготвена специална изложба от източни ръкописи. Самият музей разкрива мястото на Казан и на неговите учени в историята на руската и световната наука.

Най-вълнуващото посещение от програмата на конференцията както за мен, така и за останалите участници, беше пътуването до град Болгар, столица на Волжко-Камска България през X – първата половина на XIII век. След този период в продължение на два века страната е в границите на основаната от монголите държава, наречена Златната орда. През 90-те години на XIV в. Волжка България заедна със Златната орда са разгромени от Тимур.

Град Болгар е разположен на около 30 км южно от устието на р. Кама. Днес той е малко и небогато село, чието население се изхранва главно от насажденията с картофи и други зеленчуци. Самата местност е разположена на около 15 метра над нивото на реката, а районът е обявен за „заповедник“ (охраняема зона). Когато посетителят се изкачи по специално построените стълби, горе, вдясно, остава днешното селище, а вляво са разположени останките от някогашната му история: Голямата джамия, построена през XIII век, Източният мавзолей, в който могат да се видят надгробни камъни, запечатали винаги името на покойника, редом с етнонима „булгар“, и Северният мавзолей.

Друга част от археологическите паметници: Ханската баня, Малкото минаре от втората половина на XIV век и Бялата палата се намират далече от този комплекс, поради което се изминава доста разстояние в самата степ. А през този сезон

на годината тя е ярко зелена, с много цветя, някои от които не се срещат у нас, но сред всички преобладаваше еньовчето. Участниците от западните страни, главно от големите европейски градове, бяха изключително доволни от този неочакван допир с природата.

Всъщност, всичко, запазено като сграда, е реставрирано и датира от монголския период в историята на Болгар. В музея, разположен в построената през XVIII век църква към археологическия комплекс, обаче се съхраняват много предмети и монети от времето на Волжска България. Те разкриват широките търговски връзки, които градът, главно поради месторазположението си, е имал с близки и далечни страни и народи. Фактът, че през първата четвърт на X век волжските българи приемат исляма, ги прави известни и в широкия свят на исляма. Тук през 922 г. пристигат пратениците на багдадския халиф ал-Муктадир, поканени от български цар Алмуш, за да научат новоприелите исляма как се строят джамии, какви са правилата на вярата и да им съдействат в издигането на крепост. Информация за това пътуване ни оставя Ибн Фадлан(6), а единственият препис от неговата „Записка“ (Рисала), открит през 1923 г., се съхранява в гр. Мешхед (Иран).

Запитах местния екскурзовод, който се смята за българин и за потомък на волжските българи, къде българският цар е посрещнал пратениците от Багдад, а той отговори, че това е станало на около 7 км извън землището на селището. Ето как самият Ибн Фадлан ни разкрива това посрещане:

„Когато бяхме на разстояние едно денонощие [път] от вожда на славяните, към когото се бяхме отправили, той изпрати да ни посрещнат четиримата владетели под негова власт, братята и синовете си. Те ни посрещнаха, [носейки] със себе си хляб, месо и просо, и потеглиха с нас. Когато бяхме [на разстояние] два фарсаха от него, самият той ни посрещна и когато ни видя, слезе [от коня си] и падна по очи, покланяйки се с благодарност на Аллах, великия и могъщия. В ръкава му имаше дирхеми и той ги разсипа върху нас. Той издигна за нас шатри и ние се настанихме в тях“ (6).

Много неща в тази далечна северна земя учудват Ибн Фадлан и будят неговото любопитство:

„Аз видях в неговата страна толкова удивителни неща, че не мога да ги изброя, поради множеството им... Те ядат най-много просо и конско месо, но и пшеница и ечемик имат доста... Те приготвят от ечемика супа, с която хранят девоиците и отроците. А понякога варят ечемик с месо; господарите ядат месото, а девоиците хранят с ечемика, освен ако месото е от глава на козел, тогава те го дават на момичетата.

Всички те носят шапки. Когато царят пътува, той е сам, без отрок, с него няма никой. Така, когато минава през пазара, никой не остава седнал, всеки сваля шапката си от главата и я поставя под мишница. Едва, когато царят ги отминне, те отново слагат шапките на главите си...

Един от обичаите им е следният: ако се роди на сина на някой човек дете, взема го дядо му, а не баща му, и казва: „Аз имам по-голямо право от неговия баща да го възпитавам, докато не стане мъж.“

Особена изненада предизвиква у него фактът, че „мъжете и жените слизат към реката и се къпят заедно голи, без да се криват един от друг. Те не извършват прелюбодение по никакъв начин и способ. Който от тях извърши прелюбодение, който и да е той, те забиват за него четири палешника, завързват за тях двете му ръце и двата му крака и го разсичат с топор от тила до двете му бедра.

Също така постъпват и с жената. После завързват всяко парче от него и от нея на дървото... Те убиват крадеца така, както убиват и прелюбодея..." и въпреки усилията му да накара жените да се покриват от мъжете при къпане, той не успява да ги убеди.

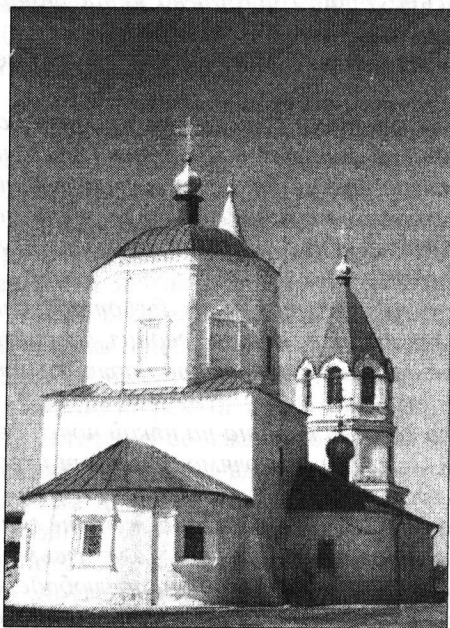
Ибн Фадлан не е единственият арабски автор, който посещава волжските българи. Два века по-късно друг арабин, този път тръгнал от Гренада, също е тук. В своя труд „Нухбат ал-ахзан фи аджаиб ал-булдан“ („Подбор на спомените за чудесата на страните“) Абу Хамид Мухаммад ал-Гарнати ал-Андалуси пише(7):

„А Булгар е също огромен град, целият е построен от бор, а градската стена – от дъб... Когато денят е дълъг, той продължава 20 часа, а нощта – 4 часа. А когато настъпи зимата, нощта продължава 20 часа, а денят – четири часа... Над тази страна живеят много други народи, те плащат данък джизие на царя на българите. А смисълът на думата „булгар“ е учен човек... А ученият при тях се нарича „балар“, затова наричат тази страна „Балар“, смисълът е „учен човек“, арабизирали са това название и започнали да казват „Булгар“. Прочетох това в „История на Булгар“, преписана от българския кадия, който е бил един от учениците на Абу ал-Масали Джуейни, нека Аллах да го прости.“

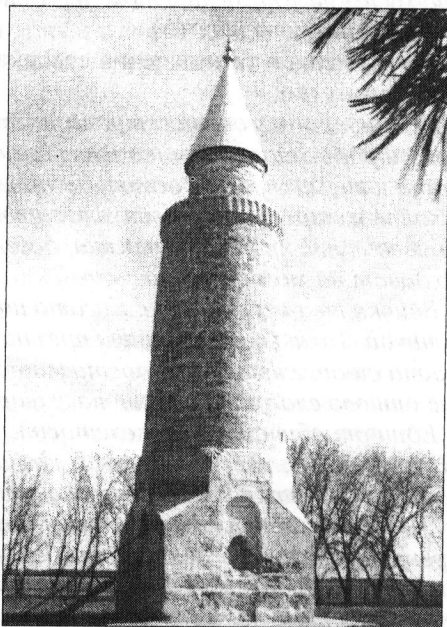
Независимо че участниците в конференцията бяха предимно ориенталисти, не всички познаваха добре Ибн Фадлан, ал-Гарнати и другите арабски и персийски автори, писали не само за волжките, но и за дунавските българи. Обясних им по картата, изложена в музея, пътя на двамата сина на хан Кубрат – единият избрал през VII в. Средна Волга, а другият долното течение на Дунав.

„Кой е направил по-добрият избор?“, попита ме Ж. Ж. Виткам от Университетската библиотека в Лайден.

„Може би този, който е дошъл до Дунав, след като неговата държава съществува и до днес“, отговорих аз.

Успенската църква

Малкото минаре

Карта на град Болгар

Бележки

1. **Кендерова**, Ст. и З. Иванова. Из сбирките на османските библиотеки в България XVIII–XIX век. Каталог на изложба от ръкописи и старопечатни книги София, май 1998. – София, 1999.

2. През 2008 г. беше преведен и издаден на български език в София романът на Мусагит Хабибулин „Владетелката на Казан. Сююмбике и Иван Грозни“.

3. Повече за тази сбирка вж **Васильева**, О. Из истории собрания Коранов Ж.-Ж. Марселя. – В: *Общуване с Изтока*. Юбилеен сборник, посветен на 60-годишнината на Стоянка Кендерова. – София, 2007, с. 442–451.

4. Излезе от печат и каталогът на тази сбирка, осъществен по френско-италиански проект за лансиране на малки и непознати за научните среди сбирки. Вж **Kenderova**, St. Catalogue des Manuscrits orientaux du Département d'Etudes turques de l'Université de Strasbourg. – Roma, 2009.

5. Том II от тази поредица е посветен изцяло на Волжка България. Вж **История** татар с древнейших времен в семи томах. Том II. Волжская Булгария и Великая степь. – Казань, 2006. – 960 с. Виж и: **Владимиров**, Г. История и култура на Волжка България – специфики на изворовата база. // *Истор. преглед*, 2005, кн. 1–2, с. 247–248; **Павлов**, Пл. и Г. Владимиров. Златната орда и българите. – София, [2009].

6. **Кендерова**, Ст. Ахмед Ибн Фадлан и пътуването му до волжските българи през 921/922 г. // *Изв. на НБКМ*, 1992, т. XX (XXVI), с. 255–276 (конкретно, с. 259).

7. **Путешествие** Абу Хамида ал-Гарнати в Восточную и Центральную Европу (1131–1153 гг.). Публикация О. Г. Большакова и А. Л. Монгайта. – Москва, 1971, с. 30–31.

БЪЛГАРСКОТО УЧАСТИЕ НА СВЕТОВНИЯ КОНГРЕС НА ИФЛА

ЕЛИ ПОПОВА

През тази година 18 представители на българската библиотечна общност участваха в редовната годишна конференция и световен конгрес на Международната федерация на библиотечните асоциации и институти – IFLA (www.ifla.org), който се проведе от 23 до 27 август в Милано, Италия.

Това стана възможно благодарение на финансовата подкрепа от страна на Програмата „Глоб@лни библиотеки – България“, както и на огромните усилия и всеотдайност на колегите Ани Попова и Снежана Янева. ИФЛА също оказва финансова помощ чрез поемането на таксата за участие на част от библиотекарите, включени в българската делегация.

В групата, която представляваше българската библиотечна общност на този висок форум, бяха включени регионални координатори по Програмата „Глоб@лни библиотеки – България“, представители на академичната общност – преподаватели по библиотечни дисциплини от Софийския университет и СВУБИТ, членове на Българската библиотечно-информационна асоциация, както и представители на Звеното за управление на програмата.

В изключително богатата програма на конференцията бяха включени сесии за новите тенденции в развитието на библиотечните и информационните дейности; за съвременните добри практики и проблемите в работата на библиотеките; за амбициозните издателски проекти, базирани на новите технологични възможности и правните им аспекти; за съвременното разбиране на грамотността и мястото на библиотеките в нея; за стандартите в образованието на библиотекарите и профила на новия библиотекар; за умениято и неумението ни да общуваме и да презентираме; за предизвикателствата пред професията на библиотекаря в съвременните условия и пред лицето на глобалните проблеми на човечеството.

Развитието на информационните технологии и новите очаквания на потребителите налагат смяна на парадигмата на библиотечните и информационните дейности и промяна във визията за библиотеките. Това беше един от акцентите на форума.

На огромна площ бяха разположени изложбени щандове на световни издателства и фирми, предлагащи нови технологични решения за съвременните библиотеки.

С интерес участниците разглеждаха модерно оборудвания финландски библиобус, предоставящ възможност за достъп до информация и комуникация.

Членовете на българската делегация проведоха редица срещи с колеги от цял свят и взеха участие в дискусиите след всеки тематичен панел. Те участваха и в избора на нов президент на организацията. Българските библиотечни специалисти станаха съпричастни към най-голямото събитие на световната организация и това за тях ще остане едно неповторимо професионално преживяване.

ВЪПРОСИ И ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С КАТАЛОГИЗИРАНЕТО НА АРАБОГРАФИЧНИ КНИГИ

АНКА СТОИЛОВА

Настоящата статия е продължение на публикуваните в сп. „Библиотека“ бележки за особеностите на арабския език и арабската лично-именна система(1). Основният мотив е да се предложат за обсъждане въпроси, които възникват при библиографското описване на книги, отпечатани на арабица. Позицията на арабист и филолог дава възможност те да бъдат видени от друг ъгъл, а към правилата за каталогизирането им да бъдат добавени пояснения, които може да се окажат полезни. При това са взети предвид основните изисквания, залегнали в издаденото от Научно-методическия център при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ *„Ръководство за азбучни каталози и книги“*(2) и последните международно приети принципи за каталогизация, чието изложение е достъпно на уебсайта на Международната федерация на библиотечните асоциации (ИФЛА)(3).

Каталогизирането на книгите в НБКМ се прави на кирилица и латиница и определя организирането на каталозите в три езикови поредици: книги на български език; книги на езици, записвани с чужда кирилица, и книги на езици, записвани с латиница(4). Комплектуването на издания с други графични езикови системи, се ограничава до произведения на български автори (Булгарика) и до изобразителни материали (албуми), в които водещ е образът, а не текстът. В случай, че има паралелно заглавие на език, записван с латинска азбука, описанието е на този език. Ако обаче няма такова, описанието се прави на български език(5), след консултации със специалист. Към тази група се отнасят и материалите, предназначени за специалните сбирки на Ръкописно-документалния център. Каталогизирането им се осъществява на оригиналната азбука от съответните специалисти, но техните библиографски описания не влизат в общите каталози на библиотеката. От това правило изключение правят книгите на новогръцки език, чиито библиографски описания са транслитерирани от специалист с латинска азбука.

За съхраняваните във фонда на Ръкописно-документалния център книги на арабица съществуват библиографски описания, които се разделят условно на стари и нови, като хронологичната граница между тях е 70-те години на миналия век. В старите каталожни картички имената на авторите и заглавията са транскрибирани, а не транслитерирани на латиница(6). В новите описания тази практика е запазена за книги без паралелно заглавие на латиница, като същевременно за тях се изготвят фиши и на арабица. Въвеждането и основата на азбучния и предметния каталог на арабица(7) е дело на проф. Стоянка Кендерова, която сега завежда Отдел „Ориенталски сбирки“. Изданията на езици, записвани с арабица (арабски, османотурски, персийски и други), които са без заглавие на латиница, задължително се отразяват и в топографския каталог. Каталозите с описанията на латини-

ца и на арабица са на разположение в Читалня № 1 „Марин Дринов“ на НБКМ. Книгите с паралелно заглавие на латиница се включват и в останалите каталози на библиотеката.

С преминаването към системата за споделена каталогизация COBISS и участието ни в Европейската библиотека, на дневен ред излиза въпросът за електронните каталози и в частност за включването в тях на специалните сбирки, съхранявани в Ориенталския отдел. В каталозите на другите участници в системата COBISS библиографските описания на книгите на арабица засега се предават с латинската азбука. Безспорно, изборът на един от приетите в други библиотеки варианти, е свързан с техническите възможности за използване на транскрипционни знаци и системи за транскрибиране на латиница и на кирилица, както и за включването на арабицата (и националните азбуки, в които тя е залегнала). Може би е само въпрос на координация и време Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в близко бъдеще да допълва каталозите on-line с арабската графика, каквато е практиката, приета в световен мащаб(8). Актуалността на повдигнатите въпроси се определя от обстоятелството, че според плановете, свързани с работата на НБКМ в рамките на системата COBISS, се предвижда в нейния трети етап да се създава база данни на азбуки, различни от латиницата(9). Докато стартира неговото реализиране, а вероятно и след това, латинизирането на библиографските описания остава необходимо.

Преди да се анализират примерите от практиката, необходимо е да се припомним, че транслитерирането е „заместване на графемите, т. е. на единици от правописната система на езика-източник със съответните единици от правописната система на езика-приемник“(10). Л. Андрейчин подчертава други важни характеристики на транслитерацията, „която се състои в непосредствена замяна на една буква със съответна буква от друга азбука, без да се отразява действителната звукова стойност или графическа функция на първата буква (*разредката на А.С.*). Транслитерацията не е желано явление в нашата практика за предаване на чужди собствени имена“(11). Оценката на възможностите и приложимостта на транслитерацията не е направена с оглед на библиографските описания и изготвянето на азбучни каталози, където се смята, че е напълно приемлива. В останалите области на писменото слово е предпочитана транскрипцията във всичките ѝ разновидности – практическа, научна, вътреезикова, междуезикова. Обясними са различията в подходите, становищата и решенията, които имат езиковедите, филолозите и библиографите, както и в аргументацията им(12).

Това обстоятелство е причината у нас транслитерацията на арабското писмо все още да не е станала предмет на подробно и задълбочено обсъждане. Широкото разпространение на арабската графика допълнително усложнява проблема за нейното предаване (прекодиране) както с кирилица, така и с латиница. Вниманието на българските ориенталисти и езиковеди е фокусирано върху транскрибирането ѝ в отделните случаи, когато с нея са записани различни езици-източници (арабски, османотурски, персийски и пр.)(13). Всъщност става дума не за една, а за няколко междуезикови транскрипции. Поради това редица конкретни факти и решения на специфични проблеми в тях неизбежно ще останат незасегнати в предложените тук бележки и обобщения.

Две са основните системи, приети като „стандарт за латинизиране“ на арабицата – на ISO (от 1984, 1993 и 1999 г.)(14) и на Конгресната библиотека в САЩ(15). Различията между тях и предимствата им продължават да се обсъждат в

редица публикации. Между тях е и статията на Б. Канц, в която се обсъжда въпроса дали системата за транслитериране, приета от ISO, усъвършенства и подобрява тази на Конгресната библиотека(16). За да бъдат сравнени, двете са представени в таблици. Авторът акцентира върху принципното изискване транскрипционната система да позволява лесно и еднозначно обратното декодиране от латиница на арабица. Според нас наложилата се вече практика транскрибираната информация да се изписва и с графиката на езика-източник, (в оригинал), позволява да се преразгледа важноста на посочения принцип.

В Приложение № 1 са дадени паралелно двете транскрипционни системи – приетата в Конгресната библиотека и тази според стандарта ISO 233:1984 г.

Внушителният обем на литературата по разглеждания тук проблем(17), налага акцентът да се постави върху тези негови страни, които пряко се отразяват на каталогизирането в НБКМ.

Изложението е разделено на три части.

В първата са разгледани основни принципи за транскрибирането от арабски език и различия между отделните стандарти и национални системи.

Втората е посветена на личните имена, оформяни като редна дума/установена точка за достъп. Вниманието е насочено към онези компоненти на арабското лично име, които се срещат в няколко изписвания при транскрипциите с двете графики. Подчертани са особеностите на конкретните варианти и е пояснено кои от тях са взаимно заменящите се, паралелни или равностойни. Потърсени са най-често срещаните проблеми и вариантите за тяхното решаване. Тъй като библиотечното описание борави с готовите резултати от транскрибирането, принципите и правилата, на които то е подчинено, не са описани и коментирани в детайли, а са засегнати само дотолкова, доколкото биха помогнали да се разпознае едно и също име в неговите различни форми. Споменати са единични отлики на персийската и турската лично-именна система, които не са представени със същата пълнота. Ето защо може да се очаква, че и езиковедите османисти, турколози, иранисти също биха могли да вземат отношение по каталогизирането на книгите, излезли на записваните с арабица езици.

В третата е разгледана транслитерацията на арабската азбука чрез кирилица и латиница. В примерите кирилицата предхожда латиницата.

1. Транскрипции и транскрибиране

Описанията на издания с паралелно заглавие на латиница в каталожните картички показват, че транскрибирането на имената на авторите е обусловено от няколко фактора с лингвистичен и извънлингвистичен характер. Основен между тях е езикът на произведението, тъй като транскрибирането е специфично при всеки един от източните езици. Влияние оказват и традициите в отделните европейски страни, залегнали при установяването и приемането както на научната, така и на практическа транскрипция(18). Основните въпроси, свързани с идентифицирането на авторовите имена, са породени също така и от различията, които съществуват между транслитерирането на латиница и на кирилица. Четвърта група проблеми се създават от разнобоя при следването на правописните и пунктуационните принципи и правила, касаещи използването на капителните букви и на дефиса при изписването на транскрибираните арабски имена слято, свързано или разделено, което се отразява върху азбучната подредба.

Налага се още едно уточнение. Практиките на водещите библиотеки в реди-

ца страни налагат извода, че при описанията с латиница се съчетават транскрипционни и транслитерационни принципи, с преобладаване на първите(19). Ето защо, тук е отделено място и на транскрипцията, като се има предвид, че тя съдържа елементи на транслитерация. За да не се допуска двусмислие, понятията „транслитериране“ и „транслитерация“ се използват в точния им смисъл – „прекодиране на графеми с други графеми“ и „новият запис, получен в резултат на това прекодиране“. Трябва е да се подчертае също така, че използваните у нас термини „транслитериране-транслитерация“ и „транскрибиране-транскрипция“ по дефиниция и употреба са в синхрон с приетите във френската и немската ориенталистика(20). Но в някои случаи те не съвпадат с английските „transcription“ – „transliteration“. Например в първия том на „Енциклопедия на Исляма“ е дадена таблицата за транскрибиране, наречена „Списък за транслитериране“ (List of Transliteration“), с уточняващо подзаглавие „Система за транслитериране на арабските графеми“ („System of transliteration of Arabic Characters“). Тя е създадена на базата на латиницата(21) с допълнителни надредни и подредни диакритични знаци (ударение, една или две точки, кръгче, дъгичка) и е предназначена за предаване на езиците, записвани с арабица (арабски, урду, персийски, турски). Включени са и диаграфи с втора буква ‘h’, които се подчертават(22). Тъй като тази система предава не само звученето, но и изписването на съответния език, тя би трябвало да се възприеме като съчетание на транслитерация и транскрипция в смисъла на тези термини, според определенията им, цитирани по-горе.

1.1. Акценти върху транскрибирането на отделни звукове(23)

► Особенности при предаване на съгласните с фонематична научна транскрипция

Характеристиката *емфатичност* на съгласните се предава с точка под графемата, с която се транскрибират (ق ط ص ظ ض = д, з, ц, т, қ / d, z, s, t, k) По изключение същият диакритичен знак се използва при записването на фаригналната съгласна (ح = х / h)(24). *Фрикативността, шушкавостта* се обозначава при латиницата с дъгичка над буквата; кирилицата има своите съответствия (ح и ش = ш, дж / š, ğ); *увуларните* съгласни се маркират с дъгичка под графемата (خ и غ = х, г / ħ, g), а *междузъбните* – съответно с черта под буквата (ذ и ث = з, з / d, s).

Както бе посочено, някои от съществуващите системи за транскрибиране и за транслитериране(25) предават част от специфичните арабски звукове посредством комбинация от буква, последвана от ‘h’(26). Тъй като, вероятно, основната цел е да се намали броят на буквите с допълнителни диакритични знаци, такова обозначаване е общо за фонемите с различни акустични характеристики: kh = ħ, gh = g, dh = d, th = s, sh = š. По тази причина в подобни случаи графемата ‘h’ заедно с предходната буква се разчита като един звук: kh – /x/ (хубз – hubz – хляб); gh – /g/ (гарб – gharb – запад); th – /c/ (салāḥa – thalāḥa – три); dh – /z/ (зикр – dhikr – споменаване).

Други два специфични звука – *хамза* и *айн*, се отбелязват съответно: (‘) и (°). Често *хамзата* не се записва, но *айн* се предава с единичната отваряща кавичка(27). Моето мнение е различно и намирам, че по-четливо е *айн* да се предава чрез буквата (с) в горен регистър – (°), вместо с (‘). Предимствата са, че буквата (с) има еднакво начертание в кирилица и латиница, без усилие се различава от знака за хамза (‘), и е близка по форма с арабската графема за *айн* в начална позиция (ع-). Разбира се, това становище може да бъде оценено в процеса на работата и е въпрос на практика и време то да бъде прието или не.

Кирилицата и латиницата предоставят различни възможности за обозначаване на следните арабски звукове:

/ك/ – к и k; /ق/ қ – и q; /ج/ – дж и ğ / j; /غ/ – ğ и gh/ġ (вж и примерите за употребата на „h“ при транслитериране с латиница).

Тъй като не само вокалната система на персийския език, а и съгласните в него се различават от арабските, съставът на персийската азбука е променен. В нея са добавени четири нови букви, за звукове, които отсъстват в арабски: (пă, чă, жă и гаф – پ , چ , ژ , گ). Едновременно с това различни по начертание арабски графеми предават едни и същи персийски звукове – факт, оставащ без проява при транскрибирането на персийски текст на латиница или кирилица, но той бива видим при транслитериране.

► Транскрибиране на гласните, полугласните и дифтонгите

В арабския език има три кратки гласни /a/, /i/ и /y/, които се предават съответно като: a/a, i/i, и y/u.

Трите дълги гласни се обозначават с кирилица и латиница като /a:/ – â/â /и:/ – î/î; и /y:/ – û/û. Квантитетът се обозначава и с черта над буквата: â/â; î/î ; û/û. Дългата гласна /ā/, записвана в края на думите с т.нар. *алиф максура* се записва по един от двата начина: Муџтафă или Муџтафá и Muṣṭafā или Muṣṭafá.

Дългите гласни в персийски език се записват: /a:/ – a/a; /и:/ – i/i; /y:/ – y/u(29). Кратките гласни се предават като: /a/, /i/ и /y/ = ä/a, e/e, o/o(30). Вокалната система на персийски език определя и спецификите при транскрибирането на буквите алеф (/l/) и йа (ع), тъй като те може да предават както кратка, така и дълга гласна(31).

Арабските дифтонги /aÿ/ и /ai/ се записват като аÿ, ай/au, ау.

Зайнаб, Zaynab – ЖЛИИ, Ибн Туфайл/Ibn Tufayl, Зайн ад-Дин/Zayn ad-Din; Ямин ад-Даула/Yamin ad-Daula.

В персийски има два дифтонга, които се транскрибират на кирилица: оÿ и ай, а на латиница – ow и ey(32).

Осем гласни фонем и четири дифтонга обхваща вокалната система на съвременния турски език и записването им с настоящата турска азбука е заимствано при предаването им с латиница(33).

Полугласната /ÿ/ в арабски се обозначава с й/у (понякога с j – под влияние на немски, – където се нарича ‘йот’). Когато се следва от /a/, тя се записва с българската буква ‘я’: Якûb/Yaquûb, а следвана от /y/ – съответно с ‘ю’: Юсуф/Yûsuf (в този случай кирилицата не предава дължината на фонемата /y/).

Билабиалната арабска полугласна /ÿ/ в някои случаи се записва като ‘в’ – така както звучи в турски и руски език: вади – вм. уади; везир вм. уазир, Валид, вм. Уалид, ал-Валид, вм. ал-Уалид, Ибн ал-Бавваб вм. Ибн ал-Баууаб(34). Ето защо от транслитерирането на фонемата може да се предположи дали е в арабско име или не.

В персийски буквата за арабската полугласна /ÿ/ – ‘ج’ се транскрибира според звученето, което се предава с кирилица, като в, о, у, оÿ(35) и на латиница – v, o, u, ow.

Буквата *айн* (ع) от персийската азбука се предава чрез няколко транскрипционни знака: ä, o, или с апостроф (‘) – с кирилица и с латиница – посредством е, o или с апостроф (‘)(36).

1.2. *Определителният член (ОЧ) в различни елементи на описанието (автор/заглавие)*

► *Форми на ОЧ*

При транслитериране ОЧ се предава в две форми – пълна и съкратена.

Пълни форми на кирилица:

ОЧ на български се записва като ‘ал-’, когато е пред дума, започваща с т.нар. „лунни букви“ (37). Буквата ‘л-’, се заменя с първата буква на думата, ако тя е от т.нар. „слънчеви“ букви. Те се предават със следните български графеми: з, т, с, н, р, ш; ОЧ е съответно: аз-, ат-, ас-, ан-, ар-, аш-.

На руски език ОЧ се пише или както в български език, или придружен от графемата ер-малък – мягкий знак – ъ- ‘аль-’: Абу ал-Атахиа или Абу аль-Атахия (38).

Пълни форми на латиница:

В езиците, записвани с латиница, ОЧ се среща като ‘al-’ (в английски, немски например), или ‘el-’ (във френски) (39). В пълната или научната транскрипция слънчевите букви заместват ‘l-’. В зависимост от приетите транскрипционни системи могат да се срещнат следните варианти:

‘at-’/‘et-’, ‘as-’/‘es-’, ‘ar-’/‘er-’, ‘az-’/‘ez-’, ‘asch-’, ‘ash-’/‘esh-’, ‘an-’/‘en-’

В практическата транскрипция, под влияние на транслитерацията, се среща и запазване формата ‘al-’/‘el-’, независимо от това какъв е първият звук след ОЧ в думата.

В издания от XIX в. ОЧ е писан слято с думата без дефис. От това следват следните правописни промени: първата буква в ОЧ става главна, а първата буква от името – съответно малка: Albagdadi, Alhasah, Alqasim.

Изработването на азбучните показалци в тях е наложило ОЧ да се отдели графично от името и да се поставен в скоби след него: Alhasah в текста е променено на Hasan (Al) в индекса (40). Вероятно подобни съображения са довели до съвременното полуслято записване с дефис.

Съкратени форми на кирилица и латиница:

ОЧ се предава в съкратена форма, когато се отчита звученето, а не графичната форма на думата. Ето защо гласната ‘а’ се изпуска и се записва ‘-л-’, ‘-ль-’, ‘-з-’, ‘-т-’, ‘-с-’, ‘-н-’, ‘-р-’, ‘-ш-’. На латиница съкратената форма е ‘-l-’, ‘-t-’, ‘-s-’, ‘-r-’ и т.н., а също така среща се замяна на гласната ‘а’ с апостроф – ‘-l’, ‘-s-’. Съчетание на съкращения ОЧ с предхождаща го буква ‘у’/‘и’ – ‘-ул-’ и ‘-ул-’ е допустимо само в средата или в края на името/заглавието, но никога в начална позиция. Този случай, както и останалите, в които съкратената форма на ОЧ може да се използва, са разгледани подробно при коментирането на компонентите Абу и ‘Абд.

► *ОЧ и азбучната подредба*

Предпоставеният ОЧ и думата, от която той е част, не трябва да се възприемат като сложна (съставна) дума, въпреки че при транскрибиране се свързват с дефис. В арабското писмо те се изписват слято. Ето защо правилото, според което „при авторска редна дума (индивидуален автор) с главни букви се пише фамилното име на автора“ (41), би могло да получи следната редакция. ОЧ от фамилията на автора, когато тя е авторска редна дума, трябва да се пише с малки букви, без да се взима предвид при азбучното подреждане, а фамилията е само с главни букви:

ал- ‘АРАБИ, Мухй ад-Дин

ал-ДЖАРЙСИ, Халид б. ‘Абд ар-Рахмāн (42)

ан-НІСАБУРІ Муслим б. Хаджѣддж
ал-ХАРІРІ, Абѹ Мухаммад ал-Кѣсим
ал-УАХІДІ Алї б. Ахмад.

Във вариант с латиница:

al-^cARABĪ, Muhī ad-Dīn
al-JARĪSĪ, Hālid b. ^cAbd ar-Rahmān
an-NĪSABURĪ, Muslim b. Hajjāj
al-WĀHIDĪ, Alī b. Ahmad.

При друга подредба на елементите ОЧ се поставя в скоби, непосредствено след името, част от което е:

^cАРАБІ, (ал-), Мухї ад-Дїн
^cARABĪ (al-), Muhī ad-Dīn.

В описанията на Конгресната библиотека ОЧ е изнесен след последното от имената:

^cАРАБІ, Мухї ад-Дїн (ал-),
^cARABĪ, Muhī ad-Dīn (al-).

Подобен вариант не е предвиден в „Ръководството“, тъй като е прието частиците ал-, ар-, ас-, ел-, ул- да се пишат с малки букви, да запазват мястото си пред името, но да не се отчитат при азбучната подредба на редните думи(43). Това правило може да породи недоразумения и в известна степен да затрудни читателите. Игнорирането на ОЧ се постига и ако той не се запише редом до името, от което е част. Подобен малък компромис би бил оправдан дотолкова, доколкото отпада необходимостта да се поясняват или знаят причините за формалното отклоняване от азбучния ред. Последното решение е избрано от колегите, които на фиша в азбучния каталог са коригирали описанието с редна дума АТ-Тамими, заличавайки „АТ-“. Поправката е нанесена и в авторския контролен запис. В отговор на търсене на същия автор електронният каталог на Националната библиотека дава следния резултат:

Вашето запитване е : *Тамими*
Брой намерени записи : 1
Показвани записи: 1
1 107731
АТ-Тамими...

Когато фамилията на автора не е редна дума и тя и/или друга част от името започва с ОЧ, той се пише изцяло с малки букви, а първата буква от името – с главни (вж. в примерите горе: ад-Дїн, ар-Рахмѣн и ал-Кѣсим)(44). Този правопис е в синхрон с приетото в арабистиката правило, което формулирано от проф. П. Самсарева, гласи: „Определителният член се пише винаги с малка буква освен в случаите, когато е в началото на изречението. В членуваните собствени имена съставката след определителния член се пише с главна начална буква“(45).

Независимо от това в коя част от името има ОЧ ‘ал-’, той не влияе върху азбучното подреждане, както това е подчертано в „Ръководството за азбучни каталози“(46):

ал-БАГДѦДІ, Ахмад б. Алї
ал-БАГДѦДІ, ДѦ’ѹд б. Сулаймѣн

ал-БАГДÂДЙ, ал-Фадил б. Маруân
ал-БАГДÂДЙ, ал-Хасан б. Ахмад.

1.3. Думата „зу“ (араб. притежаващ, имащ) като елемент от името

Според традицията при транскрибиране и транслитериране тази дума се пише свързана с дефис със следващата я дума. Ето защо по отношение на нейния правопис могат да се следват правилата за ОЧ. Примери: °Алсам зу-Йа'зан, Ханиф зу-Халил.

1.4. Форми на авторското име – редна дума

Според приетото правило при арабски, персийски, индийски и тюркски имена частите, означаващи родство, като ABU, IBN, BAR, BEN, ZADE се включват в редната дума и се пишат с главни букви. Примерите са на латиница и кирилица:

ABU-HANIFA, Nu'man ibn Sabit

IBN IBRAHIM, Sulaiman

ТУПСУН-ЗАДЕ, Мирзо(47).

Ако тези примери трябва да се транслитерират точно и да се обозначат дългите гласни, те биха били:

ABÛ HANĪFA, Nu'man b. Sâbit

IBN IBRÂHĪM, Sulaymân

ТУПСÛН-ЗÂДЕ, Мирзо.

Най-голям е броят на вариантите, които транскрибират антропонимите с елементи: Абû, °Абд° и °Убайд° (пълна форма), записвани по-често в паузална форма – Абû, °Абд и °Убайд, Хибат както и ад-Дйн, и ад-Даула(48). Изборът на решение се определя от:

- формата на първия компонент – дали е пълна или паузална;
- името, което е в позицията на следващ компонент;
- транслитерираната форма на ОЧ на втория компонент.

Обособяват се три групи решения за слято (А), полуслято (Б) и разделно (В) изписване:

А. 1. Слято изписване на Абû, °Абд° и °Убайд° със следващия компонент

Този начин на изписване предава по-скоро артикулирането, отколкото писмената форма на името. Графичното сливане води до наличието само на една главна буква – началната.

При паузална форма на първия компонент:

°Абдалазйз, °Абдаллах, °Абдалмâлик, °Абдаррахмân, °Убайдаллах, Хибаталлах
°Abdallâh, °Abdarrahmân.

При пълна форма на първия компонент и елизия на фонемата /a/ от ОЧ транслитерацията е следната:

°Абдуллах, /°Abdullâh, °Abdulqâdir.

А. 2. Слято изписване на ад-Дйн, ад-Даула, заде и оглу с предходния компонент:

Джалълуддйн, Адудаддаула, Шарафаддаула, Шамсадин, Челебиоглу, Шайхзâде(49).

Б. 1. Полуслято записване – с дефис на Абû, °Абд, °Убайд и Хибат със следващия компонент. Полуслято с дефис се пишат имената, чийто първи елемент е

лексемата Абу, а ОЧ се предава с кратка форма. Двата компонента на името започват с главни букви:

Абу-л-Ала, Абу-л-Асуад, Абу-л-Атахийа, Абу-л-Фида, Абу-р-Риджал.

Тук също, ако се предаде елизията на фонемата /а/ от ОЧ, последната може да се замени с крайната кратка гласна /у/ от пълната форма на първия елемент на името:

°Абд-ул-Малик, °Абд-ур-Рахман.

Б. 2. Полуслято записване – с дефис на ад-Дйн, ад-Даула, заде и оглу с преходния компонент: Джалал-ад-Дйн, °Адуд-ад-Даула.

Примерите по-горе показват, че крайната кратка гласна /у/ не се предава при предадена пълна форма на ОЧ.

В. 1. Разделно изписване на Абû, °Абд и °Убайд от следващия компонент
При запазване пълната форма на ОЧ не се пише дефис след Абû:

Абû ар-Риджал, Абû ал-Ала, Абû ал-Асуад, Абû ал-Атахия, Абû ал-Фидâ.
°Абд ал-°Азйз, °Абд Аллâх, °Абд ал-Малик и °Абд ар-Рахман и °Убайд Аллâх.
Джалал ад-Дйн, °Адуд ад-Даула.

В. 2. Разделно е записването и при апостроф, заменящ /а/ от ОЧ.
Abû 'l-Baqâ' Abû 's-Su'ûd.

1.5. Особенности при транскрибирането на компонента Ибн (син)

Основният въпрос, който създава затруднения при транслитериране на арабските имена и при азбучното им подреждане, е дали компонентът *'ибн'* е неразделно свързано с елемента, следващ непосредствено след него. Ако това е така, двете съставки са едно цяло, което може да бъде с функциите на фамилия или на псевдоним – „име на славата“. Двете винаги се пишат с главна буква – Ибн Араби, Ибн Кутайба. В останалите случаи, а те са повечето, компонентът *'ибн/ibn'* се предава изцяло или като съкращението *'б./b.'*, тоест не с капител.

В пълните форми на арабските антропониими особено на старите автори елементът *'ибн'* се среща по няколко пъти. В съвременната лично-именна система неговата употреба е сведена до минимум и с него не се изразява връзката – син-баща-дядо, но той може да бъде част от фамилното име на автора.

Ако се върнем към примера с търсенето на Тамими, описанието в електронния каталог дава представа за част от въпросите, които са свързани с правилния избор за съотнасяне на арабските лични имена и заглавията на изданията с понятията „установена форма на име (наименование)“, „общоприето име (наименование)“, „предпочетено име (наименование)“ и „вариантна форма на име (наименование)“.

Целият запис е:

Вашето запитване е : Тамими

Брой намерени записи : 1

Показвани записи: 1

I 107731

АГ-Тамими, Мухаммад ибн Сулейман

Основи на Исляма / Мухаммад ибн Сулейман ат-Тамими ; [Прев. от араб.]. – София : Глав. мюфтийство на мюсюлманите в Република България. 1998 (София : Офсетграфик). – 24 с. : 16 см

Ориг. загл. на араб. ез. – Офс. изд.

Без сведение за цена

297

1. Ислям.

Тук внимание заслужават няколко елемента в описанието.

Първо – формата на редната дума. Както бе казано по-горе, в електронния каталог установената точка за достъп е *АТ-Тамими*, при повторното отразяване на авторската отговорност като *ат-Тамими*. В азбучния каталог е променена на *Тамими*, което е предпочетено пред *Тамими (ат-)* или *Тамими (ал-)*.

Второ – вариантите на името на автора и отразяването им.

Най-често срещаният вариант на името на същия автор е:

Мухаммад ибн ‘Абд ал-Уахаб ибн Сулайман ат-Тамими или със съкращения на „ибн“: Мухаммад б. ‘Абд ал-Уахаб б. Сулайман ат-Тамими – (на арабски език).

Предадено с инверсия, той може да фигурира като:

ат-Тамими, Мухаммад б. ‘Абд ал-Уахаб б. Сулайман, или
Тамими (ат-), Мухаммад б. ‘Абд ал-Уахаб б. Сулайман, или
Тамими, Мухаммад б. ‘Абд ал-Уахаб б. Сулайман, (ат-).

В списъка на авторите в каталога на Конгресната библиотека той е под № 69 като:

Tamīmī, Muḥammad ibn Sulaymān.

В конкретния случай елементът „Сулейман“ от името на автора е предаден както е в книгата – с правопис, повлиян от произнасянето му на турски (откъдето е влязло и в българския език). Арабското звучене е Сулайман и то се записва с кирилица именно по този начин.

Тъй като е трудно да се формулират правила, които да обхванат всички възможни случаи за избор на елемент от арабските имена, който да бъде заглавна дума или точка на достъп, решението е да се включват вариантите на авторското име в различни зони на описанието или в качеството им на различни елементи от него. Тези варианти изпълняват функцията на препратки, независимо от това как се наричат рубриките, към които са внесени: „алтернативни имена“, „вариантни форми на името“, „използвано име“ и др. Изключително полезно е и включването на името в оригинална графика. Като пример са приложени два записа от Конгресната библиотека и трети от Националната библиотека на Тунис(52):

Запис 1:

MARC Display

LC Control Number: n 88652322

HEADING: Tamīmī, Muḥammad ibn Sulaymān

000 00667cz a2200169n 450

001 4418190

005 20080905053509.0

008 880729n| acannaabn |b aaa
 010 __ |a n 88652322
 035 __ |a (OCoLC)oca02331137
 040 __ |a DLC |b eng |c DLC |d DLC |d OCoLC
 100 1_ |a Tamīmī, Muḥammad ibn Sulaymān
 400 1_ |a تميمي، محمد بن سليمان
 667 __ |a Machine-derived non-Latin script reference project.
 667 __ |a Non-Latin script reference not evaluated.
 670 __ |a nuc88-88694: His Mabādī' al-Islām, 198- |b (hdg.
 on OU rept.: Tamīmī, Muḥammad ibn Sulaymān; usage:
 Muḥammad ibn Sulaymān al-Tamīmī)
 953 __ |a np13 |b yh77

Запис 2:

LC Control Number: n 88652322

HEADING: Tamīmī, Muḥammad ibn Sulaymān

Used For/See From: تميمي، محمد بن سليمان

Special Note: Machine-derived non-Latin script reference project.

Non-Latin script reference not evaluated.

nuc88-88694: His Mabādī' al-Islām, 198- (hdg. on

OU rept.: Tamīmī, Muḥammad ibn Sulaymān; usage:

Found In: Muḥammad ibn Sulaymān al-Tamīmī)

Запис 3:

Auteur: Ibn Sulayman Al-Tamimi, Muhammad

Titre: Aclaracion de dudas sobre la creencia

Publication: Madrid, Centro cultural islamico - 2000

Description: 45 p. : couv. ill. ; 16 cm

Autres auteurs: Quevedo, Isa Amer Traducteur

Sujet: Unitarisme

Cote: E-Br-32793

E-Br-32792

В третия запис името на автора е предадено с инверсия, различна от първите два, но въпреки това той е дастъпен след същото търсене – Тамими. Когато е необходимо да се уточни коя част от арабския антропоним се изнася като редна дума в описанието, добре е да се правят сверки с „Енциклопедия на исляма“ (на англий-

ски, френски или немски език), както и с „Историята на арабската литература“ на К. Брокелман(53). Изборът може да бъде съгласуван с готовите решения, приети в каталозите на посочените вече големи библиотеки. Организирането на информационните масиви в Конгресната библиотека и достъпът до тях позволяват да се правят справки за уточняване транскрипцията на имената на средновековни и съвременни автори. Каталогите на Френската национална библиотека (www.bnf.fr/ и www.bnf.fr/pages/catalogues.htm) и ресурсите на Световния каталог за идентификации (*WorldCat Identities* и <http://orlabs.oclc.org/Identities>) също са едни от най-важните, сигурни и богати източници на информация за арабски автори и техните трудове.

3. Транслитерация на арабската азбука, за книги на арабски и персийски език

Практическата транскрипция за предаване на арабски собствени и географски имена на български е представена подробно от П. Самсарева(54). Транслитерацията в много отношения се доближава до практическата транскрипция, но за разлика от нея няма отношение към звученето, тоест не се отчитат особеностите на фонетичните системи както на езика-източник, така и на езика-приемник.

В персийския, както и в арабския има графемни, които се изписват факултативно и с тях се предават кратките гласни и други фонетични явления. Тяхното транскрибиране се предхожда от пълен прочит и мислено „дописване“(55). Транслитерационните знаци за вокалната система на арабски и персийски са изредени подробно в изложението.

Транслитерирането, изложено тук, прекодира графемите на арабската. Единствената фонетична характеристика, която се предава е дължината на гласните, но и тя може да остане необозначена(56). Буквите са подредени в две групи. Първата е за графемни, които са общи в двата езика, втората е за тези, които са персийски.

Графемни Ар./перс.	Транслитериране	
	Кирилица Малки/Главни	Латиница Малки/Главни
ب	б/Б	b/B
ت	т/Т	t/T
ث	с/С	th/Th
ج	дж/Дж	j/J
ح	х/Х	h/H
خ	х/Х	kh/Kh
د	д/Д	d/D
ذ	з/З	dh/Dh
ر	р/Р	r/R
ز	з/З	z/Z
س	с/С	s/S
ش	ш/Ш	sh/Sh
ص	с/С	s/S

ض	д/Д	d/D
ط	т/Т	t/T
ظ	з/З	z/Z
ع	с/с	
غ	г/Г	gh/Gh
ف	ф/Ф	f/F
ق	к/К	q/Q
ل	л/Л	l/L
م	м/М	m/M
ن	н/Н	n/N
ه	х/Х	h/H
و	у/У	w/W
ى	й/Й	y/Y
перс.		
پ	п/П	p/P
چ	ч/Ч	ch/Ch
ژ	ж/Ж	j/J
گ	г/Г	g/G

Що се отнася до транслитерирането на ОЧ, то втората графема л-/l- в него не се замества със „слънчевите букви“, което би предало звучене, а не изписване.

В заключение би трябвало да се подчертае, че на дневен ред за решаване стои въпросът за характера на библиографското описание на книгите, издадени на арабица. Специалистите биха могли да обсъдят дали не е по-уместно транслитерирането на латиница да бъде осъвременено с използването на смесената транслитерационно-транскрипционна система (на латиница). Възможностите на електронната техника позволяват такава замяна и с нея би се постигнал желания синхрон със съвременната европейска практика. Като допълнителен ефект ще бъде преработването на каталозите на книгите от ориенталската сбирка, което ще подобри информационната стойност на библиографските описания.

Използвани източници в интернет и стандарти

<http://authorities.loc.gov>

<http://catalog.loc.gov>

<http://cisp-bg.org/fonts/fonts.html>

<http://mail.nl.linux.org/linux-utf8/2003-04/msg00320.html>

<http://www.bibliotheque.nat.tn/en/default.aspx>

<http://www.bnt.nat.tn/ipac20/ipac.jsp?profile=bnt&lang=null#focus>

http://www.gogetpapers.com/Papers/Arabic_transliteration

<http://www.loc.gov/catdir/cpsa/romanization/arabic.pdf>
<http://www.lib.umich.edu/area/MELANotes/MELANotes78/kuntziso.pdf>
http://www.cobiss.net/cobiss_platform.htm
<http://www.loc.gov/catdir/cpsa/roman.htm>
<http://www.loc.gov/catdir/cpsa/romanization/arabic.pdf>
http://www.metodii.com/bg_Iniciativa.html
http://islamwissenschaft.uni-hd.de/material/tutorium_ws0506/transkription.pdf
http://www.metodii.com/bg_Transliteracia.html
<http://www.uni-koeln.de/themen/fremdsprachig/arabtranslit.html>
<http://orlabs.oclc.org/Identities>
www.bnf.fr
www.bnf.fr/pages/catalogues.htm

International Organization for Standardization 233:1984 Documentation, Transliteration of Arabic characters into Latin characters.

International Organization for Standardization 233-2:1993 Information and documentation, Transliteration of Arabic characters into Latin characters, Part 2: Arabic language, Simplified transliteration.

International Organization for Standardization 233-3:1999 Information and documentation, Transliteration of Arabic characters into Latin characters, Part 3: Persian language. Simplified transliteration (available in English only).

Приложение

Схеми за транскрибиране в Конгресната библиотека и според ISO 233: 1984

Буква	Конгр. б-ка САЩ	ISO 233: 1984	Име
ا		ʾā	ʾalif
ب	b	b	bāʾ
ت	t	t	tāʾ
ث	th	t	ṭāʾ
ج	j	ǧ	ǧīm
ح	ḥ	ḥ	ḥāʾ
خ	kh	h	ḫāʾ
د	d	d	dāl
ذ	dh	d	ḏāl
ر	r	r	rāʾ
ز	z	z	zāy

س	s	s	sīn
ش	sh	š	šīn
ص	ṣ	ṣ	ṣād
ض	ḍ	ḍ	ḍād
ط	ṭ	ṭ	ṭā'
ظ	ẓ	ẓ	ẓā'
ع	‘	‘	‘ayn
غ	gh	ġ	ġayn
ف	f	f	fā'
ق	q	q	qāf
ك	k	k	kāf
ل	l	l	lām
م	m	m	mīm
ن	n	n	nūn
ه	h	h	hā'
ة	h	ṭ	tā' marbūṭah
و	w	w/ū	waw
ي	y	y /	yā'
ى		ý	alif maqṣūrah
Гласни и дифтонги			
َ	a		fathah
ُ	u		dammah
ِ	i		kasra
آ	ā	ā	
أَ	á		
أُ	ū	ū	
إِ	ī		
أَو	aw		
أَي	ay		

Бележки

1. **Стоилова, А.** Бележки за арабския език, неговата графична система и антропони-ми. // *Библиотека*, 2009, № 1, с. 27–34.
2. Работата ми над настоящата статия е подпомогната от колегите в Отдел „Контролни файлове“ А. Дипчикова, Т. Николова и Е. Крумова. Особено съм задължена на В. Люд-сканова за консултациите и оказаната подкрепа. На всички поднасям своята благодарност. **Ръководство** за азбучни каталози на книги. – София, 1989.
3. Изложение на международните принципи на каталогизацията. – на адрес http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-bg.pdf
4. **Ръководство...**, с. 7.
5. **Ръководство...**, с. 19 и 21.
6. Тъй като са правени през един продължителен период от време, в тях са намери-ли отражение протеклите изменения в транскрипционните системи, прилагани както по отношение на арабските, така и по отношение на османотурските и персийските книги и ръкописи.
7. В него не се включват книгите на османотурски език, чиито описания се латини-зират.
8. Сега на електронен адрес: <http://cisp-bg.org/fonts/fonts.html> има свободен достъп до два от съществуващите транскрипционни шрифтове на основата на Times New Roman. Те са обикновен и курсив, и позволяват допълнителните знаци да се внасят след букви и от латиницата, и от кирилицата (вж примерите в статията).
9. Тук се визира развитието на третото поколение от прилагането на software (COBISS3), който ще позволи използването на кирилицата, арабицата и гръцката азбука (вж COBISS – Co-operative Online Bibliographic System and Services, с. 56, на е-адрес http://www.cobiss.net/cobiss_platform.htm).
10. **Данчев, А.** Българска транскрипция на английски имена. Теория и практика. 2. прераб. и доп. изд. – София, 1982, с. 19.
11. **Андрейчин, Л.** Основни положения при изговора и транскрипцията на чужди собствени имена в българския език. // *Изговор* и транскрипция на чужди имена в българ-ския език. – София, 1974, с. 9.
12. Нов нюанс в тези отлики внасят ползвателите, които безпроблемно боравят с възможностите на електронната техника (шрифтове, графика и визия). Пример в това от-ношение би могло да бъде направеното „Предложение за транслитерация (за български език)“ с адрес http://www.metodii.com/bg_Transliteracia.html в рамките на „Инициатива за въвеждане на стандарти за транслитерация между кирилица и латиница и за фонетична клавиатура“ от страна на Института по математика и информатика и Института по българ-ски език и литература към БАН (вж http://www.metodii.com/bg_Iniciativa.html). Сътрудни-чеството между различните специалисти е повече от желателно. Цо се отнася до взимане-то на окончателните решения в отделните области, те са задължение на специалистите в тях, тъй като целите и задачите им са различни. Това обективно предполага, че и мненията, и решенията им няма да съвпадат.
13. Транскрибирането на арабски думи е предмет на редица научни статии, които независимо от времето на публикуване, остават актуални и днес. Посочените тук заглавия не изчерпват темата, но са от изключителна важност. Посочената в предходната бележка уводна статия на Л. Андрейчин, също и **Боев, Е.** Турски имена. // *Изговор* и транскрипция на чужди имена в българския език. – София, 1974, с. 305–314; **Недков, Б.** Арабски имена. // *Изговор* и транскрипция на чужди имена в българския език. – София, 1974, с. 353–367; **Въгленов, М.** Персийски (ирански) имена. // *Изговор* и транскрипция на чужди имена в българския език. – София, 1974, с. 368–380; **Същият.** Индийски (хинди) имена. // *Изговор*

и транскрипция на чужди имена в българския език. – София, 1974, с. 381–391; Самсарева, П. Някои въпроси на транскрибирането от арабски език. // *Philologia/Филология*. София, 1983, бр. 12–13, с. 139–154.

14. International Organization for Standardization. *Documentation, transliteration of Arabic characters into Latin characters*. [Geneva?]: ISO, 1984. ISO 233:1984 Documentation – Transliteration of Arabic characters into Latin characters; ISO 233–2:1993 Information and documentation – Transliteration of Arabic characters into Latin characters – Part 2: Arabic language – Simplified transliteration и ISO 233-3:1999 Information and documentation – Transliteration of Arabic characters into Latin characters – Part 3: Persian language - Simplified transliteration (available in English only) <http://mail.nl.linux.org/linux-uf8/2003-04/msg00320.html>

15. Стандартът на Конгресната библиотека е достъпен в The American Library Association/Library of Congress (ALA-LC Romanization Tables) <http://www.loc.gov/catdir/cpso/roman.htm> също и на е-адрес <http://www.loc.gov/catdir/cpso/romanization/arabic.pdf>

16. Kuntz, Blair. Is the Organization for Standardization (ISO)'s Arabic Transliteration Scheme an Improvement over Library of Congress'? *MELA Notes* 78 (2005), p. 58–66, на е-адрес www.lib.umich.edu/area/MELANotes/MELANotes78/kuntziso.pdf

17. Голям списък със статии и други източници по темата е поместен на адрес http://www.gogetpapers.com/Papers/Arabic_transliteration, който съдържа 67 страници.

18. Това обстоятелство добре се илюстрира с препратките в изложението към отделните транскрипционни и транслитерационни системи.

19. Вероятно това се дължи на голямото влияние, което, очевидно, оказва върху библиографската практика описването на арабографични ръкописи и старопечатни книги в печатни каталози и в частност използваните в тях научни транскрипции.

20. К. Рот дава ясни дефиниции на термините *транскрипция*, *транслитерация* и *ретранслитерация* и систематизира пет транскрипционни системи, приети в меродавни научни издания и енциклопедии (Roth, C. Die Umschrift (Transkription) des arabisch-persischen Alphabets. Вж http://islamwissenschaft.uni-hd.de/material/tutorium_ws0506/transkription.pdf и www.uni-koeln.de/themen/fremdsprachig/arabtranslit.html).

21. Среща се и терминът *латинизиране* – *romanisation*, с който се назовава транскрибиране или транслитериране от коя да е азбука/език със средствата на латиницата.

22. The *Encyclopaedia of Islam*. Vol. 1. – London, 1960, p. XIII. Подчертаването на диаграфа с *h* е графичен израз на неговата цялостност, което не се наблюдава в системата на Конгресната библиотека на САЩ (вж Приложението).

23. За книгите на османотурски, издадени на арабица до 1928 г., е прието транслитерирането всъщност да бъде презаписване със средствата на съвременната турска азбука, създадена на основата на латиницата. Според колегата З. Иванова, на която изказвам благодарност за съдействието и ценните бележки, по този начин се подхожда в самата Турция и някои европейски страни, напр. в Словакия, но не и в Англия или в Германия. Ето защо в статията много по-слабо са засегнати проблемите на транскрибирането и транслитерирането от османотурски език.

24. Самсарева, П. Някои проблеми на..., с. 144.

25. Към примерите за транскрипционните системи в „Енциклопедия на Ислям“ и в Конгресната Библиотека на САЩ за предаване на арабското писмо се причислява и тази, която е приета в Чешката национална библиотека. В нея също се използват допълнителни транскрипционни знаци, съответно за арабски и персийски език (Doporučení pro přepisy neldtinkových písem do latinky. Pracovní skupiny pro jmenné zpracování dokumentů, Rada pro katalogizační politiku. / Národní knihovna České republiky. – Praha, 2006, p. 17–18).

26. Създаването на транслитерационна и транскрипционна система, независимо от графиката, приета за основа, в известен смисъл е сходна със създаването на нова азбука. В

тази връзка допълнителна информация се съдържа в увода към статията ни: Особеностите на арабското писмо. // *Ориенталия*, 2005, кн. I, с. 166–169.

27. Вж **Недков**, Б. Арабските имена..., с. 358. В най-новите текстове, поместени в интернет на руски, се среща обозначаване на този звук чрез двойни кавички: затварящи (‘‘) или с другата форма (‘’). Целта е да се постигне по-лесно различаване на двата знака и да се избегне преминаването от кирилица на латиница само заради един знак. След като всяка транслитерираща система е въпрос на договаряне, може би с времето ще се възприеме като по-удобно записването на *айн* с (‘‘).

28. В редица европейски издания от XIX в. транскрипционните знаци са различни и системата за транскрибиране като цяло е по-усложнена. В тях също са налице отлики, повлияни от писмените национални традиции.

29. **Сайяр**, Дж. Персийски език. – София, 1973, с. 16.

30. **Сайяр**, Дж. Персийски..., с. 15. Кратката гласна /a/ на руски се предава чрез э (**Рубинчик**, Ю. А. Грамматический очерк персидского языка. // *Персидско-русский словарь*. Т. 2. – Москва, 1970, с. 794).

31. Тук значенията и правописът на графемата алиф в трите езика – арабски, персийски и османотурски не са описани в детайли, за да не се утежни ненужно изложението (вж **Рубинчик**, А. Ю. Персидский алфавит и транскрипция. // *Персидско-русский словарь*. Т. 1. – Москва, 1970, с. 23).

32. Пак там.

33. **Süleymanova**, H. M. Turk Dili Sesbilgisi. – Sofia, 1976, с. 78–82; 105–106.

34. Арабската фонетична система не съдържа звука /v/, ето защо транскрибирани и транслитерирани текстове, в които се среща ‘в’ (кирилица) и ‘v’, са турски или повлияни от този език, или транскрибирани през руски.

35. **Рубинчик**, А. Ю. Персидский алфавит и транскрипция. // *Персидско-русский словарь*. Т. 1. – Москва, 1970, с. 23.

36. Пак там.

37. Вж. **Стоилова**, А. Бележки за..., с. 28 и бел. 10.

38. Примерите, които посочваме, са широко разпространена практика и цитирането на всички източници би утежило прекомерно справочния апарат. Ето защо препратките са само към издания от XIX в., които се отличават от излезлите през XX в. и днес.

39. Арабският ОЧ в турски се предава с формата ел/el: *Китаб ел-фараиз/Kitab el-faraiz*; *Ибрахим ел-Босневи/Ibrahim el-Bosnevi*.

40. **Aumer**, J. Die Arabischen handschriften der k. Hof-und Staatsbibliothek in Muenchen. – München, 1866, s. 47 и 474.

41. **Ръководство**..., с. 23.

42. За съкращението „б.“ вж. т. I.4. и следващите я.

43. **Ръководство**..., с. 47.

44. Сред арабистите няма единно мнение относно изписването на ОЧ, към който и да е елемент на антропонима. Според част от тях той трябва винаги да се пише с главна буква, тъй като според българския правопис личните имена се пишат с главни букви. Другото становище отделя този правопис само за имена, които са в началото на изречението, започващо винаги с главна буква. Тези различия са намерили отражение в книгите, преведени от арабски на български (ср. **Ибн Туфайл**. Хай ибн Якзан. Прев. от араб. В. Райжекова. – София, 2005; **Ал-Мукаффа**, А. Калила и Димна. Прев. от араб. Цв. Ленкова. – София, 1988; **Антология** на кувейтската литература. – София, 2003).

45. **Самсарева**, П. Някои въпроси..., с. 145–146.

46. Пак там.

47. **Ръководство**..., с. 47.

48. Подробности за значението и мястото им в арабското лично име вж **Стоилова**, А. Бележки за..., с. 30–31.

49. Транскрибирани през турски част от кратките гласни /a/ се предават като 'е' – Желâледдин.

50. Вж. **Стоилова**, А. Бележки за..., с. 31.

51. Пълното име, предадено с практическа транскрипция, е Мухаммад б. Абд ал-Уахаб б. Сулайман б. Али б. Мухаммад б. Ахмад б. Рашид б. Барид б. Мухаммад б. Барид б. Мушриф б. Умар б. Муадад б. Раййис б. Захир б. Мухаммад б. Алауи б. Уахиб б. Касим б. Муса б. Масуд б. Укба б. Сания б. Нахшил б. Шадад б. Зухайр б. Шихаб б. Рабия б. Абу Суд б. Малик б. Ханзала б. Малик б. Зайд ат-Тамими (1703–1791), вж. *ar.wikipedia.org/wiki*

52. Адресите на тази библиотека и цитираният запис са: <http://www.bibliotheque.nat.tn/en/default.aspx> <http://www.bnt.nat.tn/ipac20/ipac.jsp?profile=bnt&lang=null#focus>

53. **Brockelmann**, C. Geschichte der arabischen Literatur. 2 vols., 3 Supplementbands. – Leiden, 1937–1942.

54. **Самсарева**, П. Някои въпроси на...

55. Вж. **Стоилова**, А. Бележки за..., с. 28.

56. В арабския език квантитетът има своя графична изява, която е разгледана подробно в статията ни „За модела на арабската графика като знакова система. // *Стъпки по пътя*. – София, 1994, с. 65–68.

ПРАВИЛА ЗА ПРОФИЛАКТИКА И ТРЕТИРАНЕ НА ПЛЕСЕНЕН РАСТЕЖ

РЕНИ МАРЧЕВА

В библиотечните и архивни колекции присъствието на плесени не е необичайно явление. Въздушните плесенни спори, познати като конидии, са навсякъде в заобикалящата ни среда. Когато се активират, те започват своя растеж върху повърхността на повечето книжни и документални материали. Присъствието на плесени или подозрението за плесенна зараза на колекцията изискват незабавно внимание, тъй като наличието им поставя колекциите и хората, които ги ползват или работят с тях, в риск. Плесените могат да бъдат изключително деструктивни към архивните и библиотечните материали. Повечето от повредите, такива като отслабване на основата на документа, промяна на цвета, покриване на текст или на илюстративен материал, са необратими. Плесенните гъби могат да предизвикат силни алергични реакции, както и влошаване на съществуващи здравословни проблеми у хората, ползващи колекциите. Нашето внимание трябва да бъде насочено към профилактиката на растежа (чрез редуциране на броя на възможностите, благоприятстващи прорастването на конидиите) и към отстраняване на вегетативния растеж, в случай на поява.

Първата стъпка към намаляване на възможностите за плесенно развитие е спазването на правилата за хигиена на фонда. Конидиите са микроскопични и могат лесно да проникнат в сградата. Те се пренасят от хората чрез праховите частици, растенията, храната, чрез вентилационните системи. Въздушните филтри е необходимо да се поддържат чисти и трябва да могат да задържат и частици с много малки размери. Съществува необходимост от екраниране на въздушните отдушници с цел да не попаднат в сградата прахови частици, носещи със себе си и конидии. Хранилищата трябва да се поддържат чисти през цялото време. Прахта и замърсяванията могат да съдържат спори, както и хранителни вещества, необходими за плесенния растеж. Полиците и другите повърхности – обреза на книгите, подвързиите, капациите на кутиите, трябва да се обезпрашават редовно. Етажите на хранилищата е необходимо да се пазят чисти и при почистване водата трябва да се сменя често, за да не се допусне преразпределяне на праховите частици. Идеалният вариант е, когато колекциите се съхраняват в кутии, в затворени пространства, или под покритие, предпазващо от прах, с цел превенция от заразяване. Като покривен материал за предпазване от натрупване на прах, може да се използва нетъкан текстил. Не трябва да се разрешава внасяне на храна и растения в пространствата за съхранение. Необходим е контрол и ограничаване на този внос и към другите пространства на сградата.

Втората стъпка е поддържане на подходящ контрол на околните условия. Прорастването и растежът на плесени могат да бъдат редуцирани, ако температурата и влажността на въздуха се контролират и поддържат на специфични нива

($T - 16 \pm 2^{\circ}\text{C}$, $RH - 55 \pm 5\%$). Растежът на плесените зависи и от други фактори като: pH (киселинност на средата), кислородно съдържание, светлинни нива, осмотични характеристики на субстрата. За съжаление последните не могат да бъдат лесно контролирани, за разлика от температурата и влажността на въздуха. Въздухът трябва да циркулира свободно в хранилищата и експозиционните зали. Използването на вентилатори може да помогне да не се образуват топли зони или пространства с висока влажност. При необходимост се използват деовлажнители. Създаването на благоприятни микроусловия трябва да се избягва. Колекциите е добре да се съхраняват на разстояние от външните стени, ако техните повърхности са с висока влажност и конденз. Долните полици е необходимо да са най-малко на 10 см от пода за предпазване на колекцията от потенциална повреда при наводнение. Хранилищата и свободният достъп трябва да се наблюдават постоянно. Най-често се използва мониторинг на условията чрез измерване и записване на температурата и влажността на въздуха. Така се осигурява акуратна карта на условията и тя може да бъде използвана за идентифициране на всички потенциални или съществуващи проблеми. Редно е на екземпляри с повишена влажност да се обръща внимание веднага, тъй като прорастването на конидиите може да започне 24 часа след началото на омокрянето.

Третата стъпка изисква осигуряване на безопасни и здравословни условия при работа със заразени материали. Колекциите, които са идентифицирани като заразени, трябва да бъдат изолирани от останалите материали и да се държат в затворени пространства до момента на обработката им. Хората, работещи с тези материали, трябва да са предупредени за възможния риск, който се засилва с честотата и продължителността на ползване. Особено при специфични алергични заболявания или респираторни такива. Служителите, обработващи заразени документи, са подложени на риск от развитие на чувствителност към плесени. При продължителност на ползване на такива материали, възможността от развитие на алергии нараства. Най-често алергиите възникват при вдишване. Не са редки и случаите на алергични реакции при контакт с кожата. При ползване или обработка на подобни материали се изисква поставяне на предпазни ръкавици, медицински маски, лабораторни престилки, защитни очила. След ползване маските и престилките се перат или изхвърлят. Обработването на материалите в камина помага за намаляване на риска. Много важно е и доброто почистване на ръцете и лицето, както и на работните повърхности, използвани при почистването на материалите.

Четвъртата стъпка включва провеждане на ефективна обработка на заразените материали. В много от случаите е трудно да се определи точно кой вид плесен е налице. Това е работа за специалист миколог. Независимо от развитите видове, отговорността на специалистите по съхранението и консерваторите за плесенното развитие остава. Фокусът на тяхното внимание трябва да се насочи към отделяне на заразените колекции и към тяхното почистване. Колекцията, разкриваща плесенясване, може да има, но може и да няма активна плесен. Като правило, активната плесен е влажна, размазваща се при допир. Инертната е суха, прахообразна и леко се отделя с мека четка. Ако материалите са сухи, отсъства мирис, това също може да е показател, че плесента е неактивна. При този вид плесен конидиите са в покой, но все още са налице. Плесенните спори в състояние на покой имат здрава клетъчна стена, нисък метаболизъм и са дехидратирани. Веднъж хидратирани от един или повече фактори, те стават активни и прорастването им започва, Замразяването на материалите до -20 градуса за 48 часа и последващото

им бавно размразяване е един от начините за деактивиране на активните спори. Преди замразяването трябва да сме сигурни, че всички възможни повреди на мокрите или овлажнени материали са редуцирани.

Изсушаването на овлажнени томове е следващият метод за деактивиране на активните конидии. Мокрите книги и документи трябва да се изсушават възможно най-бързо за избягване на плесенно прорастване върху тях. Изсушаването може да се извърши с помощта на подложки от попивателна хартия или чрез разтваряне на томовете ветрилообразно за отделяне на поетата влага. Необходимо е използването на вентилатори за раздвижване на въздуха. Ако не е възможно процесът на изсушаването на материалите да започне до 24 часа, те би трябвало да бъдат замразени за ограничаване на всякакъв вид плесенен растеж. Замразяването позволява да се освободи време за предприемане на някои следващи мерки, но то има и някои неудобства. Може да се установи наличие на минимален растеж, в резултат на отделените метаболитни продукти. Може да се засили пигментацията. Възможно е да продължи разтичане на мастилата. При решение за замразяване трябва да сме сигурни, че всяко възможно повреждане ще е минимално. Например: снимки, за които е използван фотографски процес като мокър колодий върху стъкло или метал, не трябва никога да се замразяват.

Деактивиране на плесенно прорастване може да се извърши и чрез потапяне на документи в баня с дезинфектант. Например разтвор от 70% алкохол и 30% вода. Това е най-достъпният и най-безвредният за документите и хората дезинфекционен разтвор. Тази смес ще убие активната плесен и конидиите в покой. Малкият процент вода е необходим за хидратирането им, което разрушава клетъчната стена на конидиите и позволява проникването на алкохола. Преди извършването на тази процедура трябва да сме сигурни, че мастилата са стабилни в обработвания разтвор. Третирането трябва да се извърши от специалист консерватор.

Използването на фунгицидно камерно третиране е друг метод на стопиране на плесенното прорастване при големи масиви от документи. То се препоръчва в изключителни случаи, тъй като много от съществуващите препарати са опасни и за самите материали, и за здравето на хората. Този вид обработка е необходимо да се провежда при спазване на строги правила на безопасност. Трябва да се знае, че докато хидратираната конидия е чувствителна към много фумиганти, дехидратираната е неактивна, резистентна към тях.

Плесента може да се открие върху повърхността или във вътрешността на даден обект. Плесенните гъби, попаднали и развили се върху повърхността, се отделят по-лесно. Почистването на материалите в дълбочина е по-трудно, а тяхното повреждане е по-силно. Повърхностните плесени могат да се отделят чрез слабо вакуумиране или чрез изчеткване на повърхността. Мастилата и самата повърхност трябва внимателно да са проучени, за да сме сигурни, че те могат да преодолее подобно третиране. Почистването се извършва внимателно, за да не се отделят и изгубят отделни накъсани фрагменти. Използването на вакуум аспиратор осигурява безопасен и контролиран метод за отделяне на плесени от повърхности. Като предпазна мярка добре е всяко сухо почистване да се извърши в камина, за да не се отделят спори във въздуха и да не се стигне до допълнително замърсяване и заразяване на околната среда.

Плесените продуцират пигменти даже при неблагоприятни условия. Тези пигменти могат да се съдържат в конидиите, в мицела или в самия субстрат. Ако пигментацията е в конидиите, тя може да се отдели при вакуумирането или из-

четкването на материалите. Пигментите, открити в другите места, се отстраняват по-трудно. Тези, намиращи се в мицела, могат да се отделят само след неговото отстраняване или след разкъсване на клетъчните му стени, използвайки ензими. Някои пигменти са разтворими в определени разтворители и ако те са установени в субстрата, могат да бъдат премахнати със специфични разтворители. Възможно е наблюдаване на някои обезцветявания на хартията, в резултат на отделени от плесените слаби органични киселини.

Плесенните гъби въздействат върху химичните и физични свойства на субстрата. При повишена влажност се засилват хидролизните процеси. Отделените ензими и киселини реагират с материалите и могат да доведат до промени в рН. Плесените рядко атакуват основната структура на хартията – целулозните влакна. Те предпочитат аморфните органични вещества, такива като лепила, протеини, аминокиселини. В резултат на тяхното въздействие се наблюдава отслабване на материала. Мицелът може да предизвика омекване на хартията, да я направи рехва.

Преди предприемането на всякакъв вид обработка на хартиен документ, повреден от плесени, е необходимо да се потърси помощта на квалифициран консерватор. Важно е химичните и физични ограничения за хартията да бъдат разпознати преди третирането. Консерваторът е специалистът, който трябва да препоръча, а при по-ценни документи да извърши и третирането. В неговите прерогативи е поправката и заздравяването на повредената повърхност.

Библиотечните и архивни институции трябва да са подготвени срещу развитие на плесени в техните колекции и да притежават план за действие в случай на бедствени ситуации.

Литература

- Alleman, Steve.** Coping with an Outbreak of Mold. LLA Bulletin. 61(4) (Spring 1999) : p. 217–220.
- Baker, Whitney.** Preservation Perspectives : Mold in the Stacks : A Universal Problem. Kentucky Libraries. 65(3)(Summer 2001) : p. 20–22.
- Brown, Dors R.** Collection Disaster : Mold in the Stacks. College & Research Libraries News. 64(5) (2003) : p. 304–306.
- Florian, Mary-Lou.** Fungal Facts : solving fungal problems in heritage collections. – London : Archetype Publications, 2002.
- Guild, Sherry and Maureen Macdonald.** Mould prevention and collection recovery. – Ottawa : Canadian Conservation Institute, 2004. (CCI Technical Bulletin, 26).
- Kowalski, W. K. and William Bahnfleth.** 1998. Airborne Respiratory Diseases and Mechanical Systems for Control of Microbes. Heating/Piping/Air-Conditioning. July, p. 34–48.
- National Archives of Canada.** Precautionary Measures for Dealing with Mould Contamination of Archival and Library Collections and Locally Contaminated Buildings, 1996.
- Singh, Jagjit, editor.** 1994. Building Mycology. – London : E&FN Spon.
- Southwell, Kristina L.** Chlorine Dioxide : A Treatment for Mold in Libraries. Archival Products. 10(3) (2003).

ИЗДАНИЯТА НА „РУСКО- БЪЛГАРСКОТО КНИГОИЗДАТЕЛСТВО“ И ЕЛЕКТРОННАТА БИБЛИОТЕКА „РУСИЯ ИЗВЪН РУСИЯ“

ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА

Изтичащата 2009-а е годината на България в Русия. Затова си струва да споменем влиянието на руските емигранти – интелектуалци, пребивавали в България, върху нашия обществен, културен и научен живот, да отбележим дейността на най-голямото руско книгоиздателство в нашата страна и да потърсим неговото място в контекста на изданията на руската емигрантска литература по света.

Дейността на руските емигранти и влиянието, което те оказват върху обществения и интелектуалния живот в България, са обект на изследванията на различни български специалисти. В началото на XX в. в България се формира голяма руска емигрантска колония, а в София се създават редица предпоставки за творчески и културен живот: присъствие на известни политически, научни и религиозни дейци, като академиците Н. П. Кондаков и П. Б. Струве, професорите К. Н. Соколов, Е. Д. Грим, С. С. Демостенов, П. М. Богаевски, М. Е. Поснов, Н. Н. Глубоковски, проф. протоиерей А. П. Рождественски, проф. протопрезвитер Г. И. Щавелски, доцентите Н. С. Трубецкой, К. В. Мочулски, Г. В. Флоровски. Тук работят руските режисьори Б. Еспе и Ю. Яковлев, драматургът и театровед П. М. Ярцев. Функционират издателства, които публикуват произведения на руски емигранти, издават се списания, много руски вестници, развива се Руски религиозно-философски кръжок, появяват се различни обществени организации и съюзи на емигрантите. През 1930 г. е създаден Съюз на руските писатели и журналисти в България. Сред учредителите са проф. П. М. Бицили, Г. Ф. Волошин, Н. Ю. Масалитинов, И. П. Нилов, Ю. К. Раппопорт. За председател е избран писателят А. М. Феодоров, съветници са Н. Масалитинов и Любов Столица. Установяват се връзки със Съюза на българските писатели. През 1935 г. за почетни членове на Съюза на руските писатели и журналисти са избрани професорите М. Арnaudов, Ал. Балабанов, Борис Йоцов, С. Младенов, а също Н. Атанасов (председател на Съюза на българските писатели), д-р Н. С. Бобчев, Т. Г. Влайков, Н. Лилиев, Ст. Чилингиров.

Преводната рецепция на руската емигрантска литература започва у нас в началото на 20-те години. Част от публикациите пък са на руски език. София не става емигрантски културен център, но български издания дават трибуна на редица емигрантски автори – отначало на публицистични, а после – на поетични и белетристични творби.

Целта на настоящето изследване е да представи изданията на най-значи-

мото от руските емигрантски издателства у нас – „Руско-българското книгоиздателство“, както и да потърси мястото им в може би най-значимия създаден през последните години проект за публикации на руски емигранти – „Русия извън Русия“.

Какво представлява проектът „Русия извън Русия“/Russia Beyond Russia Digital Library – RBR : Электронная библиотека Россия Вне России — RBP? Проектът се определя от създателите си като електронна библиотека, която предоставя достъп до документи и визуални материали на руската диаспора. Осъществена е през юни 2005 г. от Библиотеката при Университета в Северна Каролина в Чепел Хил, с финансовото съдействие на Фондация „Мелън“. Главната част от нея е т.н. „Корневой модул“ – база данни въз основа на изследванията на руския букинист Андрей Савин върху представителите на руската диаспора след 1917 г. и създадената от него картотека от хиляди каталожни картички и записки на отделни листове. Тази картотека е помогнала на Савин да води точен отчет за наличните материали в неговата книжарница „Руски библиофил“ в Париж, която се основава на частната му колекция. Самата колекция също е библиографирана.

През 2002 г. Университетът в Северна Каролина откупува колекцията и я нарича „Колекция на Андрей Савин“. Тя се състои от над 60 000 книги, периодични издания, ръкописи и други архивни документи. По каталогизирането им все още се работи, като най-напред е започнала каталогизацията на 1600 периодични издания и на монографиите. Двата проекта трябва да бъдат завършени през 2010 г. Записите могат да бъдат открити чрез каталога на библиотеката и чрез световния библиотечен своден каталог WorldCat. Като следващ етап се предвижда предоставяне и на пълните текстове на материалите. Библиотеката поддържа и осигурява достъп до RBP и базата данни „Корневой модул“, която е част от Carolina Digital Library and Archives-CDLA/Електронната библиотека на Каролина.

Описанието и съответно търсенето е по следните критерии: Заглавие/книга; Заглавие/периодика; Автор(и); Други лица; Място на издаване; Издател; Година на издаване; Серия; Тираж; Тематични рубрики на А. Савин; Географски рубрики на А. Савин; Организация; Вид дейност; Номер на записа.

Кой е Андрей Савин?

В съзнанието на потомците той ще остане като човек, посветил живота си на събирането, описанието и съхранението на документи от една трагична за Русия историческа епоха – времето след революцията от 1917 г. Материалите от колекцията му са ярко свидетелство, че свободната руска мисъл не изчезва; макар и в емиграция руските емигранти продължават да създават и издават много произведения.

Савин притежавал антикварна книжарница – Le Bibliophile Russe/„Руски библиофил“ в Париж, откъдето са попълвали фондовете си най-големите библиотеки в Европа и Северна Америка – Британската, Берлинската, Баварската библиотека и мн. др. В продължение на 30 години – до смъртта си през 1999 г., той събирал хиляди ценни документи, свързани с руската култура в чужбина, макар интересът към тях през тези години да е малък. Това го нарежда до едни от най-големите колекционери и създатели на руски колекции извън границите на Русия: Джоел Смит, основател на Славянската колекция при Йейлския университет, Франк Голдер – на колекцията при Станфордския университет, и Генадий Юдин, чиято сбирка, откупена от Конгресната библиотека през 1906 г., става основа за нейната сла-

Съкровища в книгохранилищата

вянска колекция. Макар да изпитвал финансови проблеми, Савин продавал само вторите екземпляри от документите, никога най-ценните – първите, което прави колекцията му още по-значима. Учители на Савин са личности като Лев Гринберг – известен букинист, Алексей Петрович Струве – библиограф и литературовед на руската литература, Александър Яковлевич Полонский – историк и колекционер.

По препоръка на Жан Виардо – авторитетен букинист, експерт на парижкия Апелативен съд по проблеми на редките книги и автор на редица сериозни изследвания по история на библиофилството, Савин е приет в престижната професионална организация на френските книготърговци на съвременни и антикварни книги, автографи и гравюри Syndicat National de la Librairie Ancienne et Moderne, където му е присъдено званието „книжен експерт“ (Libraire Expert). В тази организация Савин е единственият книготърговец, който се занимава с продажба само на руски книги.

Андрей Савин е син на Владимир Алексеевич Савин. Бащата е войник от армията на Врангел и прекарва в лагера в Галиполи дълго време, преди да се озове в България. По-късно заминава за Париж, където се ражда Андрей. Трудният път на бащата и идеалите, които изповядва, оказват силно влияние върху сина. Андрей завършва Православния богословски институт „Св. Сергей“ в Париж, след което посещава множество манастири в България, Румъния и Гърция. През 70-те години започва да събира документи за антикварния си магазин в Париж. Свързва се с руски емигранти и с емигрантски организации; за него работи армия от клошари и портieri, които му съобщават за изхвърлени лични и обществени документи. Андрей Савин спасява голяма част от тях, като едновременно с това ги описва за каталога на книжарницата си и за личната си колекция. Именно така създава безценния си каталог, в който освен библиографските описания се съдържат и много сведения за самите екземпляри на изданията, както и биографични сведения.

През 1992 г. Савин продава част от колекцията си (426 книги на руски поети-емигранти) на Библиотеката на Академията на науките в Санкт Петербург и оказва безценна помощ при обработката им. В резултат излиза каталогът „О, Муза русская, покинувшая дом : Поэзия русского зарубежья из собрания А. В. Савина“. За огромно съжаление сътрудници на библиотеката пишат анонимно писмо, в което обвиняват директора в присвояване на средства, а А. Савин – за негов съучастник. Двамата са подложени на безброй разпити в Русия и Франция; невинността им е доказана, но Савин е потресен до дъното на душата си и скоро след това се разболява и умира.

Състав на колекцията на Андрей Савин

Колекцията съдържа книги, списания, вестници, ръкописи, част от които отпечатани на пишеща машина, фотографии, пощенски картички, образци на парични купюри. Материалите, отнасящи се до историята на Бялата армия, заедно с каталожните картички и анотациите към тях, той обособява като сбирка – „Милитария“.

Печатните материали включват:

- над 16 000 книги, издадени от руската диаспора от цял свят. Между тях са художествени творби, спомени, философски, религиозни и политически трудове, а сред най-ценните екземпляри са първи издания с авторски автографи на В. Набоков, Ф. Шалапин, Ф. Юсупов и много други. Има и голям брой книги на френски език, богато илюстрирани от известни руски художници;

Съкровища в книгохранилищата

- 963 броя от 663 заглавия на отделни руски емигрантски периодични издания, публикувани в Китай, в Бразилия, в някои европейски страни, включително и в България. Част от тях не се притежават от нито една библиотека и са напълно неизвестни за публиката;

- пълни комплекти от редки списания (656 заглавия) и вестници (168 заглавия) – печатни и ръкописни. Те също не се притежават от нито една библиотека.

Архивните колекции съдържат:

- архиви на руски книгоиздателства в чужбина и на руски емигрантски библиотеки (общо около 22 500 страници) – издателски и библиотечни каталози, кореспонденция и др.;

- архиви на професионални организации;

- църковни архиви;

- парични знаци;

- „Милитария“ – сбирка от ръкописи, печатни и графични материали, над 145 печатни и ръкописни списания от цял свят, материали по военна история и по създаване на военни учебни заведения в Русия и по света, военни заповеди, подписани от ген. Врангел, и много други. Голяма част от документите се отнасят до пребиваването на войниците от руската армия в Галиполи – това са уникални материали, повечето от които не могат да се видят другаде.

Библиографски описания на колекцията

Андрей Савин е правел собствени изследвания, записани на почти 16 000 каталожни картички и 5500 машинописни страници, въз основа на които съставя прецизни анотирани каталози. Записите съдържат библиографско описание на всеки документ, попаднал в неговата книжарница, повечето от тях имат и обширни реферати, биографични данни за авторите, илюстраторите, преводачите или личностите, споменати в документите. Голяма част от тези данни Савин е събирал от документи или при лични срещи.

Пред 70-те години на XX век – освен труда на Людмила Фостер „Библиография русской зарубежной литературы, 1918–1968“, съществуват няколко слабо известни библиографски указатели за руски емигрантски издания. Затова и описанията на А. Савин са толкова ценни. Мечтата му да издаде енциклопедия на руската емиграция не се сбъдва. Тези записи обаче правят възможно създаването на базата данни на Електронната библиотека „Русия извън Русия“ при Библиотеката на Университета в Северна Каролина. Така това безценно богатство става достояние на света.

Кои са руските емигрантски издателства в София?

Антикварният интернет-магазин „Obook.ru – издателства, типографии русского зарубежья. Емигрантские издательства“ посочва следните: „Российско-болгарское книгоиздательство“ (1920–); „Златолира“ (1921–); „Русь“ (1925–1926); „Акация“ (1925?) – включено погрешно; „Голос“ (1930?) – вероятно „Голось России“; „Зарницы“ (?).

Според ретроспективния библиографски указател „Български книги 1878–1978 г.“, в който са включени всички книги, издадени на територията на България на български и чужди езици с тираж над 100 екземпляра, броят на издадените книги от тези издателства е съответно 73, 5, 9, 7, 14.

Общият брой на книгите, издадени в София и попаднали в РВР, е 63. От тях 11 са на „Руско-българското книгоиздателство“ (всички са на руски език). Книги на останалите издателства, с изключение на „Акация“, също са включени в РВР.

Съкровища в книгохранилищата

За настоящето изследване интерес представлява „Руско-българското книгоиздателство“ – не само поради обема на публикуваните издания, но и поради авторите и темите, застъпени в тях. Издателството е основано като акционерно дружество през 1920 г. от Н. С. Жекулин, директор на киевското книгоиздателство „Летопись“, и П. П. Сувчински, редактор-издател на петербургския „Музыкальный современник“. Финансова поддръжка оказва А. Ходжиев, член на управата на Софийската банка. Помещавало се е на ул. „11 август“ № 4, а издаваните книги са обособени в няколко основни раздела: „Обществено-исторически“, „Религиозно-философски“ и „Литературно-художествен“. Основната издателска дейност е свързана с „Библиотека всемирной литературы“, включваща произведения на руски и на писатели от други страни (А. П. Чехов, Л. Н. Андреев, А. А. Блок, О. Уайлд, К. Хамсун, С. Шибишевски и др.), но са издадени и редица книги в споменатите раздели. Друга група книги са по проблеми на кооперативното движение („Кооперативна библиотека“), селското стопанство („Селскостопанска библиотека“), книги за деца („Библиотека ново училище : Илюстрирани книжки за деца от първоначалните училища“ и „Библиотека Ново училище : Илюстрирани книжки за деца“). Издателството е имало клонове и складове в Париж (за Франция, Англия, Италия, Швейцария и Белгия), в Берлин (за Германия, Полша и Прибалтийските страни) и в Константинопол (Иstanbul).

Особен интерес представлява единият от основателите – Петър Сувчински (1892–1985) – руски историк, музиковед, философ, публицист, литературен критик, пианист, меценат, обществен и политически деятел. Роден е в Санкт Петербург в богатото семейство на председателя на руското дружество „Нефт“, граф Петър Шелиг-Сувчински, потомствен полски дворянин. Завършва Петербургския университет, запознава се с творци около сп. „Света на изкуството“, където общува с В. Е. Майерхолд, А. М. Ремизов, С. П. Дягилев. Заедно с А. Н. Римски-Корсаков основава и финансира сп. „Музикален съвременник“ (1915–1917). Общува с личности от ранга на Лев Шестов, Марина Цветаева, Игор Стравински... Изиграва съществена роля в интелектуалния живот в Русия, а и в чужбина. От 1918 г. П. П. Сувчински е в емиграция. През есента на 1919 г. създава в София „Российско-българское книгоиздательство“, което издава първата книга на т.н. Евразийци – „Европа и човечеството“ от княз Николай Трубецкой. Заедно с него, с Петър Савицки – историк, географ и политолог, и с Георги Флоровски – философ и богослов, полага основите на евразийското движение и активно популяризира идеите му. През 1921 г. в София неговото издателство издава сборника на евразийците „Исход к Востоку: Предчувствия и свершения. („Утверждение евразийцев“, книга 1)“. Петър Сувчински умира в Париж на 24 януари 1985 г.

Кои са книгите на „Руско-българското книгоиздателство“ от колекцията на А. Савин, които са включени в РВР? Привеждам пълните описания на А. Савин като илюстрация за огромната му изследователска работа. Към всеки запис е представена сканираната оригинална каталожна картичка и бележките на А. Савин. В бележка към част от записите са посочени сведения от създателите на проекта РВР.

Геруа, А. Владимирович, 1870 – ?

Заглавие: Полчища

Място на издаване: София

Издател: Российско-българское книгоиздательство

Година на издаване: 1923

Физическа характеристика: 434 с. ; 24 см.

Анотация на Савин: Нова ленена подвързия с шампи и позлата. Старата обложка е съхранена. Силно пожълтяла хартия.

Съдържание: Зараждане и залез. Кадри и милиция. Идеали за борба. Пълчища и демокрация. Успехи. Ценност на техниката. Гражданска война. Военна доктрина. Масите и мирът. Новата армия.

Към материалите по руската история (руска военна история, военни специалисти зад граница, публикации по военна история в руската емиграция).

Забележка: Геруа, А. В. – генерал-майор от Генералния щаб на Руската армия. Една от най-важните работи на големия руски военен специалист по разоръжаване. Целта на автора е да докаже, че за мира е нужно преди всичко да се „разоръжи народа“. Докато съществува „въоръжен народ, няма нито външен, нито вътрешен мир. За мира преди всичко е нужен разоръжен народ“ (от автора). Актуален труд на военния специалист за мира. Забравени имена. Непроучени материали.

Библиографски препратки на Савин: Геринг, А. А., „Материалы к библиографии русской военной печати за рубежом“, с. 25.

Милюков, Павел Николаевич, 1859–1943

Заглавие: История второй русской революции

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1921

Физическа характеристика: 3 т. ; 24 см

Анотация на Савин: В 3 части, в една книга. Том първи (и единствен). Част първа – Противоречия на революцията. Част втора – Корнилов или Ленин? Част трета – Втора криза на властта.

Нова подвързия с книговезко платно, гръб и позлата, старата хартиена обложка не е запазена. Книгата не е спомената в емигрантските библиографии. Милюков П. Н. – лидер на Либерално-монархическата конституционно-демократическа партия (кадети), историк, един от вождовете на борбата с революцията и болшевизма, главен идеолог на руската буржоазия по времето на Първата световна война, министър на външните работи във Временното правителство, активен участник в подготовката на Корниловския метеж. След победата на съветската власт – емигрант, живял и работил в Париж, обществен деятел, автор на многобройни трудове, редактор на в. „Последние новости“. Към материалите по руска история. Свидетелства на политически лидер. Изключителна рядкост.

Библиографски препратки на Савин [б. с.]

Забележка на РВР: Установена дата на издаване – 1921–1924 г.

Никольский, Юрий Александрович, 1893–1922

Заглавие: Тургенев и Достоевский : История одной вражды

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1921

Физическа характеристика: 108 с. ; 21 см

Анотация на Савин: Нова ленена подвързия с позлата, старата хартиена обложка не е запазена. Титулната страница е реставрирана акуратно и надеждно.

Към материалите по история на руската култура (Руска култура в емиграция. Руска литература зад граница. Задгранични публикации. Руска емиграция в Бъл-

Съкровища в книгохранилищата

гария. Забравени имена. Руски литературоведи зад граница). „Особено внимание заслужава интересно и с любов съставеният от Ю. Николски очерк... Очеркът на Ю. Николски заслужава да бъде приветстван именно заради стремежа да пренесе въпроса извън интригите, сплетните, дребните вражди и доноси в друга плоскост, където няма нито невинни, нито виновни, където, както в истинска трагедия, завръзката и развързката на действието става извън пределите на човека“ (из рецензията на Сергей Карцевски). „Въпросът за отношенията между Тургенев и Достоевски привлича вниманието на изследователите. Но към него подхождат много субективно. Или се доверяват прекалено на Тургенев и прехвърлят всичко на характера на Достоевски, или представят материалите подборно. Аз си поставих за задача да събера всичко известно за тези отношения и да проникна в дълбокия им смисъл“ (от книгата). Юрий Александрович Николски умира много млад от тиф в Харков през 1922 г. в страшните години на смут. Поет и историк на литературата, след революцията заминава зад граница, в Белград става учител в гимназията и доцент в Университета, сътрудничи на вестници и списания, пише на историко-литературни теми и е пълен с различни планове – научни и литературни. „Но любовта към Русия го теглела към родината и към любимите хора, – за да сподели с тях мъката, да ги утеши и приласкае, и да изпълни душата си с нежност и ласка. Така жертвено и в същото време с огромна жажда за живот и любов завършва краткия си жизнен път“ (из некролога, написан от П. Б. Струве).

Библиографски препратки на Савин: Фостер, с. 824

Совр. зап., № 5, 1921, с. 380–383.

Рецензия от проф. С. Карцевски.

За Николски и труда му пишат Г. Струве в книгата си „Русская литература в изгнании“ и П. Б. Струве в некролога за смъртта на Николски в редактираното от него сп. „Русская мысль“. (Журнал „Русская мысль“. № 6–7, Прага, 1922 г., с. 303–305).

Рождественский, Александр (протоиерей), 1864–1931

Заглавие: Святейший Тихон, патриарх Московский и всея России : Воспоминания

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: [1922]

Физическа характеристика: 24 с. ; 24 см

Анотация на Савин: Хартиена подвързия, рисувана обложка, на обложката неголеми петна, хартия потъмняла и пожълтяла, екземпляр в добро състояние. Рядкост.

Библиографски препратки на Савин [б. с.]

Забележка на РВР: установена дата на издаване – 1922 г. Заглавие по съвременния правопис: Святейший Тихон, патриарх Московский и всей России : Воспоминания.

Русские сборники: в 2 кн.

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1920–1921

Физическа характеристика: 25x16 см

Анотация на Савин: Издателски хартиени рисувани обложки. Хартията на втората книга е пожълтяла. Останалата част е добре запазена. Екземплярите не са разрязани. Съдържание. Книга първа (София, 1920): – К. Н. Соколов. Единая Россия. – Э. Д. Grimm. Сумерки богов. – Хр. Силянов. Болгария и стремление России к проливам. – Ю. Раппопорт. Украинцы. – Из письма русского беженца. – Обзоры. Советская Россия и Европа. – П. М. Богаевский. Балканский ближневосточный институт. Книга вторая (София, 1921): – К. Н. Соколов. Ориентация. – Э. Д. Grimm. Три цвета. – Е. В. Спекторский. Кризис современного государства. – Е. И. Чириков. Леонид Андреев. – Ю. Никольский. В Советской России (по личным впечатлениям). – Обзоры. Н. В. Карпинский. Гражданская война в Крыму. – К. Парчевский. Русские беженцы в Болгарии. – Новые книги. Князь Н. С. Трубецкой. Европа и человечество. – Н. В. Станкевич. Воспоминания 1914–1919 гг.

Оригинални материали за епохата. Изключително ценен справочен материал. Руска задгранична периодика в Болгария. За слависти, библиографи и историци на Русия. Голяма рядкост. [Тетрадки.] Засягат се въпроси от политиката, историята, философията, литературата, а също хроника на събитията от емигрантския живот. Двете книги са подвързани заедно: нова ленена подвързия с позлата, старите хартиени рисувани обложки са съхранени. В предисловието към първия сборник се казва: „Русские сборники“ ще дадат на страниците си място на всяко искрено и свежо слово. Колкото и съчувствено да се отнася към нас чуждата среда, в която ни захвърлиха съдбата или собственият ни избор, всички мисли на руските изгнаници принадлежат, разбира се, на Русия. „Русские сборники“ ще бъдат посветени преди всичко на руския живот. Но редакцията възнамерява да откликва и на проблеми от чуждестранния живот, без ясното разбиране на които е немислимо руското културно и политическо строителство.“ [Картичка.]

Библиографски препратки на Савин: Осоргина, Позиция 1133.

Фостер, с. 71.

Шатов, 1972.

Забележка на РВР: Под редакцията на професорите Э. Д. Grimm и К. Н. Соколов.

Двете книги са подвързани заедно. 112 с. всяка книга.

Соколов, Константин Николаевич, 1882–1927

Заглавие: Правление генерала Деникина : Из воспоминаний

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1921

Физическа характеристика: 292 с. ; 24 см

Анотация на Савин: Съдържание: На Дон и на Кубан през 1917–1918 г. – Наченки на правителство при Доброволческата армия. – Правителството се организира. – Въоръжените сили на Юг. – Специално съвещение при главнокомандващия въоръжените сили на Юг. – Отдел „Пропаганда“. – Тревоги и колебания. – Зад граница. – Отново в родината. – *Facies hippocratica*. – Кубанци. – В търсене на изход. – Катастрофа. – В развалините. – Евакуация.

Ленена подвързия, с гръб и позлата. Задната част на подвързията запазена. Управлението на генерал Деникин, продължило година и половина без три дни и довело до „втори руски смутове“, създава цяла епоха. Именно за нея пише Соколов, който „бил достатъчно близко до правителството на генерал Деникин, за да

Съкровища в книгохранилищата

могат главните факти от епохата да се запечатат в паметта му повече или по-малко точно“. „Аз разказвам за това, което сам съм видял и наблюдавал, най-вече за живота на нашия военно-политически център.“ Книгата представлява специален исторически интерес именно като спомена на очевидец и участник в събитията. Историята на гражданската война през очите на очевидец и непосредствен участник в описваните събития.

Към материалите по история на гражданската война в Русия. Нова ленена подвързия с позлата. Старата обложка – съхранена, хартия – силно пожълтяла, няколко страници и заглавната страница акуратно реставрирани. Рядкост.

Библиографски препратки на Савин: Фостер, с. 1008.

Трубецкой, Евгений Николаевич, 1863–1920

Заглавие: Воспоминания

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздателство

Година на издаване: 1921

Физическа характеристика: 195 с. ; 24 см

Анотация на Савин: Животът на руския интелгент в края на 19. и началото на 20. век. С предисловие от сина на автора. Подвързия с позлата, старата хартиена обложка не е запазена. Книгата е акуратно и умело реставрирана. Рядкост. Княз Е. Н. Трубецкой е професор, типичен представител на руската интелигенция от края на 19. и началото на 20. в. Славянофил, последовател и единомишленник на Владимир Соловьов, княз Трубецкой е оставил много интересни спомени за живота в Русия след 1874 г. (за годините в гимназията в Москва и Калуга, за увлечението по Писарев и Добролюбов, по нихилизма и философията на Ницше и Шопенхауер; за Московския университет, за настроенията и живота на интелигенцията в Москва и Ярославъл. Историята на Русия през очите на непосредствените участници в събитията, на свидетели и очевидци. Към материалите по история на руската култура (Руската интелигенция в края на 19. в. началото на 20. в. през очите на очевидец и непосредствен участник в описваните събития).

Библиографски препратки на Савин: Фостер, [Людмила], стр. 1079.

Забележка на РВР: Установена година на смъртта на автора – 1920. На каталожната картичка Савин дава 1919 г.

Уелс, Герберт Джордж, 1864–1946

Заглавие: Россия во мгле

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1921

Физическа характеристика: 96 с.

Анотация на Савин: Превод от английски. С предисловие от Н. С. Трубецки. Нова ленена подвързия с позлата, старата обложка запазена, хартията силно пожълтяла. Отчет за пътешествието из Съветска Русия; за руския читател книгата на Уелс представлява... интерес. „Преди всичко в Русия г-н Уелс лично е разговарял с такива хора, до които никой простосмъртен не би бил допуснат“ (из предисловието). Към материалите по история на Русия, първите години след революцията.

Библиографски препратки на Савин: [б. с.]

Шульгин, Василий Витальевич, 1878–1976

Заглавие: Нечто фантастическое

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1922

Физическа характеристика: 95 с. ; 21 см

Анотация на Савин: Нова ленена подвързия с позлата, старата обложка не е съхранена. Утопия. Политическо есе. Руска литература в емиграция.

Библиографска препратка на Савин: Л. Фостер, том 2, с. 1198.

Забележка на RBR: установена дата на смъртта на автора – 1976.

На каталожната картичка Савин дава 1976 г.

Шульгин, Василий Витальевич, 1878–1976

Заглавие: 1920 г.

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1922

Физическа характеристика: 276 с.

Анотация на Савин: Нова ленена подвързия, старата обложка съхранена, хартията силно пожълтяла, няколко страници акуратно реставрирани.

Библиографски препратки на Савин: [б. с.].

Шульгин, Василий Витальевич, 1878–?

Заглавие: 1920 г. : очерк

Място на издаване: София

Издател: Российско-болгарское книгоиздательство

Година на издаване: 1921

Физическа характеристика: 278 с. ; 25 см

Анотация на Савин: Нова ленена подвързия, старата обложка запазена, хартията силно пожълтяла, на места големи петна.

Библиографски препратки на Савин: [б. с.].

Какви изводи бихме могли да направим?

• Книгите, посочени от А. Савин, са отразени в репертоара „Български книги 1878–1944 г.“, с изключение са две – те са притежание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и са включени в каталога на руските книги. Първата е „Полчища“ от А. Геруа. Втората е „Воспоминания“ от Е. Н. Трубецкой – тя е включена и в РНР. В каталожното описание в Националната библиотека липсва издателят. А. Савин установява, че е издадена от „Руско-българското книгоиздателство“. Това се потвърди и от прегледа на самата книга.

• При преглеждането на книгата „История на втората руска революция“ от П. Милюков се установи, че като година на издаване е посочена само 1921 г., т.е. А. Савин е прав; погрешна е забележката на РВР.

• За „Русские сборники“ репертоарът „Български книги“ дава допълнителна забележка – „Кн. 3 обявена, че е под печат в кн. на Л. Андреев. В тумане. 1920“.

• От двете книги на В. Шульгин със заглавие „1920 г.“, включени в РВР, в „Български книги“ е включена една – „1920 г.“: Очерки. – София : Росс.-болг. книгоизд., 1921. – 278 с.; 25 см. Има и следната забележка: „На кор. г. на изд. означена 1922.“ В каталога на руските книги е включена само тази книга.

Съкровища в книгохранилищата

Направената съпоставка и откриването на пропуснати книги на разглежданото издателство допълва националния ни репертоар „Български книги“.

В края на този преглед като илюстрация за значението на руските емигранти върху българския обществен-политически и културен живот, но и за отношенията между тях и българските интелектуалци, си струва да отбележим една от книгите, издадени в „Руско-българското книгоиздателство“. Става дума за „В памет на проф. А. Н. Медведев : Руско-български сборник“. Сборникът е под редакцията на М. Г. Попруженко и А. Д. Дзивгов и е издаден през 1922 г. Ето какво пише в предисловието: „През кратковременната си, пълна със себеотрицание и висок идеализъм дейност в България, покойният проф. А. К. Медведев успя да остави светла струя в българския обществен живот. Под озарението на неговата светла памет, група негови почитатели, колеги, приятели и ученици реши да се издаде един културно-обществен руско-български сборник, който да бъде като духовен паметник на незабравимия учен, а същевременно и принос към братската взаимност между руси и българи.“ Подписано е от проф. М. Г. Попруженко, проф. Е. Д. Грим, проф. Б. Цонев, проф. В. В. Завялов, проф. Ал. Станишев, Ст. Чилингиров, Ал. Дзивгов и Л. Власаков.

Част от материалите в сборника са споменени или разкриват моменти от живота и професионалната дейност на проф. Медведев. Други не са пряко свързани с Медведев, а с конкретните интереси на техните автори – изтъкнати учени, главно в областта на славистиката. Спомен за А. Медведев пише поетесата Дора Габе, Н. Мазуркевич – сонет в негова памет; руски поети и белетристи предоставят за сборника свои произведения. А ето как българският политик Ив. Ев. Гешов характеризира Медведев в „Правителство и народ“ (с. 127): „Рожба на възвишения идеализъм на великия руски народ, България не може да не коленичи благовейно пред скъпата памет на такъв типичен представител на безкористната и любвеобилната руска душа, какъвто бе проф. Медведев. Той не само несметно пръскаше съкровищата на своята наука и опитност между жадните за просвета студенти на нашия Медицински факултет; безсребреник между безсребрениците, той жертваше време, труд, здраве, жертва и живота си, за да тича при болни, за да успокоява техните болки, за да отрива техните сълзи. И многобройни са българите – страдалци, на които той възвърна здравето, които той измъкна из костеливите пръсти на смъртта.“

Сякаш за да подкрепи тези думи, Ст. Чилингиров пише своите „Тъжни спомени“, в които разказва как Медведев е излекувал тежкоболното му дете. Чилингиров се обръща към него по настояване на проф. М. Попруженко и поета А. М. Феодоров. Заедно с многочисленото си семейство, Медведев живеел в бракуван вагон на подуенската гара. Гладен, недоспал, с безбройни ангажменти, наред с лекциите, които четял, той посещавал и много болни хора. Отказвал всякакво възнаграждение, лекувал с лекарства, които сам приготвял, болен и изтощен обикалял скованата от студ София. Последното му посещение у Чилингиров е в една студена вечер, за да види детето му, което вече е излекувал. Късно през същата нощ Медведев умира.

Малко преди това на въпроса на Чилингиров защо е отказал да заеме катедра в Пражкия университет, а е дошъл у нас, отговаря (цит. сб., с. 215): „България първа ми даде гостоприемство. Па и българският народ ми е по-близък. А у трезвата ваша интелигенция има нещо руско, което я прави родна на всеки истински русин. Само да не се отчае като нашата.“

Като своеобразно обобщение за дейността на руските емигранти ще приведа и думите на Добри Немиров от статията му „Руският интелигент“, публикувана в разглеждания сборник. Ето какво пише той (цит. сб., с. 141): „Работата на руските издатели вън от Русия извърши друга значителна работа. Обърна вниманието на чуждия свят към руската мисъл, наложи големите руски имена и по тоя начин продължи традиционната задача на руските културоносители. Дейната творческа Русия днес е разделена на две. Едната работи вътре в страната в името на една крупна световна задача, а другата вън от пределите се мъчи да продължи продуктивната сила на Русия. Аз виждам резултатите от труда на тия две интелигенции. Това са реалните резултати от реалните усилия на кипящи умове и неудържими стремежи.“

Направеният преглед на дейността на най-голямото руско емигрантско издателство в България – „Руско-българското книгоиздателство“ – и съпоставката на изданията му с тези, включени в най-големия съвременен проект за издания на руската диаспора в света – „Русия извън Русия“, допълва изследванията върху историята на руската емиграция у нас.

Накрая бих искала да отбележа публикуването през настоящата година на книгата албум „Русское зарубежье в Болгарии : История и современность“. Луксозното и богато илюстрирано издание е осъществено благодарение на проект на „Руски академически съюз в България“ и Фонд „Русский мир“ и е издадено в София, а премиерата на книгата се състоя през ноември в Руския културно-информационен център. Ръководител на проекта е С. Рожков, научен консултант – проф. Ив. Илчев. Автори са редица български и руски изследователи, които за първи път определят понятието „Русское зарубежье в Болгарии“, а фотографиите и документите илюстрират прекрасно съдържанието на материалите. Уникалното издание достойно представя духовното наследство на руската емиграция в нашата страна.

БИБЛИОТЕКАТА НА ЕМИЛИЯН СТАНЕВ

РАДКА ПЕНЧЕВА

Интересен, но все още недостатъчно проучен въпрос за литературните изследователи са личните библиотеки на писателите. Защото те са един допълнителен ориентир за вкуса на писателя, за предпочитанията му към определени автори и тип книжнина. Говорят също и за отделни моменти от творческия му процес, защото част от книгите в тези лични библиотеки могат да бъдат извори, подтици или допълнителен начин за добиване на информация за собствените им оригинални художествени творби.

Библиотеките на писателите говорят много и за собственика си като личност, за неговата образованост, за привързаността му към отделни книги, станали основа и на литературния му вкус. Наскоро прочетох изповедите на ирландския писател Оскар Уайлд под заглавие „De Profundis: Глас от бездната“. Ето какво казва той за личната си библиотека и любимите си книги, които се е наложило да бъдат разпродадени от съдия-изпълнител: „Всичките ми вещи бяха разпродадени: картините ми на Бърн-Джоунс, моите Симеон Соломон, моят порцелан, моята библиотека, моята колекция от книги, подарени ми от почти всеки поет на моето време, от Юго до Уитмън, от Суинбърн до Маларме, от Морис до Верлен; красиво подвързаните издания на творбите на майка ми и баща ми... а загубата на моята библиотека е загуба, непоправима за един писател и най-болезнена от всичките ми материални загуби“ (1).

Библиотеката на писателя Емилиян Станев е изключително интересна за изследователите. Досега не е била подлагана нито на библиотековедски, нито на културологичен анализ. Голяма част от книгите в нея са закупени лично от писателя и съпругата му, а останалата му е подарена от негови приятели – писатели, учени историци, философи, литературни критици и др., обикновено с автографи.

Една от най-старите книги, които писателят притежава, е старопечатен служебник, указващ църковните служби на различните празници от християнския календар. Друга, не по-малко интересна книга в библиотеката е семейната Библия. В нея са отбелязани всички семейни събития – сватби, бракове, ражданията на децата Никола и Ана, погребения. Тази Библия играе и роля на своеобразна семейна летопис на писателя.

В литературната анкета, осъществена през 1977 г. от Иван Сарандев, Емилиян Станев разказва за първите книги, които е чел – сред тях е романът на Майн Рид „На пустия остров“. Впоследствие писателят изчита всичко преведено от този автор на български, но и творби на други автори на приключенски книги. Сам споменава, че съпругът на леля му е бил учител и от него взема да чете много книги с художествена литература. Още в ученическите си години той си купува едно изследване за Шекспир, чете „Фауст“ на Гьоте. Спомня си също, че първият български писател, който е видял в Търново, в кантората, където работи баща му,

е Иван Вазов. Народният поет подарява на Стоян Станев сборката си „Великата Рилска пустиня“ с автограф. За съжаление, книгата е загубена.

Известна е голямата ловна страст на писателя. Още от най-ранна възраст той скита с баща си на лов из търновските околности, рано му купуват и пушка. За да бъде добър ловец, младият Станев се нуждае от познания за животните. На ловна тема са и няколко старинни издания в библиотеката му, които той е държал винаги като настолни книги на бюрото си – „Наши птици“ на д-р Клайн, „Записки оренбургского охотника“ (Москва, 1861) от С. Аксаков, „Из царства пернатых“ (Санкт Петербург, 1908) от Дм. Кайгородов, „Ръководство за ловуване с оръжие и ловно куче“ (Санкт Петербург, 1898). Негови са думите: „На одного е дадено да разбира звездите, на друго тревите, цветята, а на трети – птиците и животните. Мисля, че това ми е дарба.“ Настолна книга, която го спасява в моменти на творчески лутания, е и стар каталог на френски език от 1910 г. за ловно оръжие. Но не само за ловната му страст служат познанията за природата и животните. Благодарение на тях творбите му за животните го правят ненадминат натуралист не само в българската, но и в световната литература, редом с Джек Лондон, Михаил Пришвин и други световни писатели. Не случайно и тази част от творчеството му до ден днешен се превежда по цял свят.

Когато през 1949 г. Емилиян Станев замисля романа си „Иван Кондарев“, дава си ясна сметка, че е необходимо да прочете огромно количество изследвания, свързани със събитията от юни и септември 1923 г. Само така би си изяснил историческите събития, лица и факти, а също и историческата истина за тях. Ето какво е записала Н. Станева в записките си за този период: „Чете, много книги изчете, като се почне с исторически – „История на Византия“, Известията на Института по българска история, „История на Септемврийското въстание“ – издание на Института, „България под турско робство“, Ленин, Хегел, и се свърши с романи, най-интересният от които бе „Нула и безкрайност“ от Артур Кьостлер“ (2). Към изброените издания, които са част от библиотеката му, трябва да добавим и книгите „Ляво поколение“ от Иван Мешков, „В тъмнините на заговора“ на Димо Казасов, „Под знака на острастени и опасни политически борби“ на Александър Малинов... Заедно с ползваните архивни материали, спомени на участници в събитията, актуална политическа информация, извадена от тогавашната преса, тези издания от личната му библиотека са сред важните документални източници за написването на „Иван Кондарев“. Емилиян Станев проучва и три книги, които му помагат да си изясни обстановката в България след Освобождението, до голяма степен повлияла и на историческите събития в романа му: „Спомени. 1864–1887“ на Добре Ганчев, „Спомени“ на Иван Салабашев и „Балканската война. 1912–1913 г. Спомени и документи“ на Иван Фичев. Тези три издания са му полезни и при създаването на повестта „Търновската царица“, която е по-късна по година на създаването си.

Необходимо е да отбележим и едно изключително ценно издание, което помага на Емилиян Станев при замисъла му да напише романа „Султански лов“ – със сюжет от историята на град Сливен и свързан с похода на Дибич Задбалкански от 1828–1829 г. Става въпрос за изследването на д-р Симеон Табаков „Историята на град Сливен“ (в 3 тома, 1911–1929 г.) Това издание е ползвал преди това Йордан Йовков при написването на сборника с разкази „Старопланински легенди“. За съжаление, Емилиян Станев не осъществява този свой творчески замисъл. Попречи му е вероятно вътрешната автоцензура, както и невъзможността тогава да

се каже истината за Руско-турските войни и по-точно за масовите изселвания на българите от този регион.

След завършването на „Иван Кондарев“ писателят замисля романа си „Легенда за Сибин, преславския княз“. От този период в библиотеката му са книгите, основно свързани със Средновековието и Ренесанса: „Гепардът“ на Джузепе Томази ди Лампедуза, „Богомилски легенди“ на проф. Й. Иванов, „Чардафон Велики“ от Захари Стоянов, дневникът на Константин Иречек, „Папеса Йоанна“ на Родригес, илюстрирано издание на Манасиевата хроника, „Старобългарски страници“ на проф. Петър Динеков, „Случаят Джем“ на Вера Мутафчиева. При подготовката на този роман писателят осъществява едно пътуване до Франция. Оттам донася няколко книги на френски език, засягащи катарите и албигойците: „Катарите“, „Кладата на Монсегиюр“, „Песни за кръстоносния поход срещу албигойците“ (в 3 тома), библиофилското издание „Военният и религиозният въпрос през Средновековието и Ренесанс“. Съпругата му Надежда Станева, известен преводач от френски език, превежда голяма част от тях за работата му.

От казаното дотук виждаме, че Емилиян Станев притежава изключително интересна сбирка с историческа книжнина – изследвания за различни периоди от световната и българската история, както и поредиците „Извори за българската история“, „Известия на Института по история към БАН“, „История на България“ в 5 тома... Не е възможно да се изброи всичко на тази тема, но не можем да не споменим изследванията на основоположниците на българската историческа наука – В. Златарски, Петър Мутафчиев, Христо Силянов, Васил Кънчов, К. Иречек, Иван Дуйчев, проф. Бешевлиев и др. Прави впечатление и още нещо – освен излизалите по времето му изследвания, писателят се е снабдил и с книги на бивши министри и участници в събитията в българската история отпреди 9.IX.1944 г. Това му е било необходимо, за да съпостави още гледни точки върху нашата история, а и някои съвременни нему издания са страдали от неточности и цензурни ограничения. Особено го интересуват и някои исторически и етнографски проучвания за отделни региони в България. Всичко това говори за големия стремеж на писателя да бъде максимално точен в сътворяването на отделните епохи и личности в книгите си. А неговите творби обхващат големи периоди в българската история – от Средновековието през Възраждането, следосвобожденската история, войните до най-ново време. Това създава на Емилиян Станев образ на нетрадиционен историк – изследовател.

Друга голяма група книги в библиотеката на писателя е художествената литература. Знаем, че той не е обичал да трупа много книги, но прави впечатление, че в нея присъстват съчиненията на много от българските класици: Иван Вазов с неговите събрани съчинения в 20 тома, П. Р. Slaveйков, Л. Каравелов (3 т.), А. Константинов, Елин Пелин (6 т.), Йордан Йовков (7 т.), Светослав Минков, Димитър Талев, Димитър Димов, Йордан Радичков, Вера Мутафчиева, К. Калчев... От поетите присъстват: П. К. Яворов с второто издание, съставено и подготвено от Владимир Василев в 5 т., Д. Бояджиев, Д. Дебелянов, Хр. Смирненски, П. Ю. Тодоров с идиилите му, Ат. Далчев, Дора Габе, Елисавета Багряна, Павел Матев и др. Част от тези книги са с автографи за Ем. Станев от Елин Пелин, Св. Минков, Димитър Талев, Димитър Димов, В. Мутафчиева, Й. Радичков, Дора Габе, Елисавета Багряна, Ат. Далчев и др. В тях личат уважението и приятелските им чувства към техния събрат по перо.

Не липсват и книги на автори от античността: Омир, Софокъл, Еврипид, ан-

тична митология, „Старогръцки легенди и митове“ на Кун, Платон, Херодот, Плутарх, Гай Ю. Цезар с „Галската война“ и др. Към тази категория можем да причислим и изследвания за историята на християнството като книгите на Е. Ренан „Животът на Иисус“, „Апостолите“ и др.

От чуждестранните автори присъстват Ф. М. Достоевски и Лев Толстой – автори, оказали осезаемо влияние върху творчеството му. Изданието на Толстой е в 14 т., а на Достоевски – в 7. Притежавал е и творбите на Лермонтов (4 т. на руски ез.), на Чехов, Гогол, Тургенев, Блок (2 т. на руски ез.), Ал. Толстой, Бунин, Паустовски, Шолохов (4 т.) и др.

В личната библиотека на Емилиян Станев е застъпена и по-голяма част от изданията на поредицата „Световна класика“ на издателство „Народна култура“. Отделно с луксозни издания присъства Й. В. Гьоте с „Фауст“, Байрон с „Чайлд Харолд“, Данте Алигиери с „Ад“. Има и много книги на Гьоте, Хайне, Шилер, Томас Ман (4 т. на руски ез.), Шекспир, Мопасан, Юго, Казандзакис, Ибсен, Цвайг, Оскар Уайлд, Г. Келер, Л. Бромфийлд, Иво Андрич, Маларме, френските „прокълнати поети“... Някои от изданията са отпреди 9.IX.1944 г. и са от поредицата „Мозайка от знаменити романи“, а други от Библиотека „Златни зърна“.

Особен интерес буди и наличието на много от изданията на Библиотека „Безсмъртни мисли“, чийто стопанин и издател е Светослав Славянски. Изброяването само на някои от заглавията показва широтата на интересите на Ем. Станев: Х. Ман – „Ницше“, Ж. Хъксли – „Дарвин“, Е. Мастърс – „Емерсон“, Фр. Мориак – „Паскал“, Ст. Цвайг – „Толстой“, Т. Ман – „Шопенхауер“, А. Мораа – „Волтер“...

Още нещо впечатлява и си заслужава да бъде отбелязано: наличието на много заглавия с биографична и мемоарна литература – било като романи или научни биографии: от Ст. Цвайг – „Три образа“ (Казанова, Стендал, Толстой) и „Три майстори“ (Балзак, Дикенс, Достоевски), от Пол Ашер – „Мохамед“, от Б. Франк – „Сервантес“, от Макс Кронберг – „Вагнер“, от А. Манфред – „Наполеон“, от Н. Молчанов – „Генерал Дьо Гол“, от И. Потребински – „Г. В. Лайбниц“, от Ив. Богданов – „Ал. Македонски“, от В. Мутафчиева – „Последните Шишмановци“, „Образ невъзможен“...

Присъстват и философски книги – чуждестранни в превод на български, както и някои от основоположниците на българската философска мисъл. Имаме сведения, че още от ученическите си години Ем. Станев чете книгата на Фридрих Паулсен „Система на етиката“. Сред другите четени и ползвани книги от писателя са: „Опити“ на Монтен, „История на философията“ от Хегел, отделни творби на Лайбниц, Платон, Паскал, Киркегор, „Личност и общество“ на Т. Ярошевски... За нас са особено интересни и две заглавия, които са ползвани от него, което личи от подчертаванията по тях: „Увод в психоанализата“ на Зигмунд Фройд и „Пол и характер“ от Ото Вайнингер. Че Емилиян Станев е ползвал подобен род литература личи и от наличието на редки издания на български философи и социолози: „Бит и душевност на еснафа и дребния собственик“ на Иван Хаджийски, „Проблеми на съвременната социална философия“ от Христо Ю. Тодоров, еленчанин, брат на писателя П. Ю. Тодоров, „Култура, цивилизация, демокрация“ на Петко Войников, внук на Михаил Маджаров и др. Тези издания несъмнено са формирали светогледа на писателя.

Не можем да не отбележим и наличието на много издания с български фолклор. Писателят притежава и ползва 12-томното издание с български фолклор, издадено от „Български писател“ (1961–1963), книгата на Стефан Веркович „Песни

на македонските българи“, а настолна книга му е „Български притчи или пословици, поговорки и характерни думи“ (1954), събрани от П. Р. Славейков. Към тази група принадлежат и две оригинални авторски книги на Цани Гинчев – „Ганчо Косерката“ (1942) и „Повести“ (1955). Емилиян Станев споделя пред съпругата си: „Цяло богатство е този Цани! Дава ти епохата с такива подробности, каквито не можеш да намериш в никой учебник“ (3). Когато подготвя „Иван Кондарев“, писателят заимства от повестта на Ц. Гинчев „Женитба“ сватбените песни, за да ги включи органично в главата за сватбата на Коста Джупунов.

В дневниковите си записки Надежда Станева отбелязва: „Писа с голямо вълнение и главата за Костадиновата сватба. Дълго се рови из народната поезия, за да намери подходящи народни песни. След като обърна всичко, което имаше на разположение, най-накрая пак се спря на Цани Гинчев, когото високо цени. Още повече, че песните в неговата „Сватба“ са от Лясковския край. Когато ми четеше тия песни, на няколко пъти се „разсополиви“, както сам се изразява. Силно го вълнуват народните песни, всичко свързано с народния бит, с народностното чувство, със здравите традиции на народа, с българщината въобще. Затова толкова обичаше Талев и се разбираше с него. Затова и Костадин Джупуна, носител на това именно начало, е толкова свидна рожба на автора и е обрисуван така живо“ (4).

Запазено е интервюто на Й. Холевич с Емилиян Станев за отношението му към фолклора. На въпроса на фолклористката „Какво място заемаше народното творчество в живота на вашето семейство?“, той отговаря: „И баща ми, и майка ми знаеха много народни песни, приказки и легенди. Особено баща ми – той пееше народни песни с много чувство и от него съм чувал стари песни, които другаде не съм чувал. Трябва да ви кажа, че от ранно детство почувствах силата и красотата на народното творчество. Сега често чета народните умотворения и съжалявам, че съм безпомощен да използвам и обогатя това дивно наследство.“ А за мястото на легендите и преданията, на историческите песни в историческите си творби казва: „Легенди – едва ли, но песни – да, например в „Иван Кондарев“ съм включил някои обредни народни песни, а в „Легенда за Сибин“ съм използвал едно четиристишие от една най-стара песен за смъртта на цар Петър: „Орелът Петър е в почивка, душата му веч в небесата хвърка.“ Мисля също, че в някои страници на „Антихрист“ съм се помъчил да спазя ритъма в речта на народните песни“ (5).

В библиотеката на Ем. Станев са и книгите на Петър Динеков, посветени на българския фолклор. Не само защото са добри приятели, а защото тази проблематика го вълнува силно.

Справочните издания и речници също трябва да бъдат отбелязани. Притежавал е „Кратка българска енциклопедия“ в 5 тома. По-интересни са речниците: първото издание на „Речник на българския език“ от Найден Геров в 6 т., „Фразеологичен речник на българския език“, „Български тълковен речник“ (1951) от Ст. Младенов, „Български синонимен речник“ (1958) от Л. Нанов, „Български правописен речник“, „Руско-български речник“, „Българо-турски речник“ (1961), „Речник на личните и фамилни имена на българите“ (1969) на Ст. Илчев, множество френски речници, вероятно на съпругата му Н. Станева и др. Ако ги разгърнем внимателно, ще видим колко много подчертавания и бележки на Е. Станев има по страниците им, което говори, че като писател и сам творец на словото, той е ползвал речниковото богатство по най-добрия начин.

Споменах досега за настолните книги на Емилиян Станев – библиофилските издания за животни и лов, книгата с поговорки на П. Р. Славейков. Непременно

трябва да добавим и Игнатовото издание на съчиненията на Алеко Константинов. И най-сетне – Новият завет (1925), четен много внимателно и изпъстрен с многобройните бележки на Ем. Станев по него.

Не на последно място по значимост са изданията с изкуствоведски характер – албуми от различни галерии; книги, посветени на отделни художници, на паметници на изкуството, издания за икони и редки издания на старобългарските писмени паметници.

Когато говорим за библиотеката на един писател, задължително трябва да отбележим и неговите собствени книги. Тук са почти всички издания на книгите му – от първия сборник с разкази „Примамливи блясъци“ (1938), до последната книга, излязла приживе и съставена от самия Емилиян Станев – сборника с разкази „Юнски ден“ (1979). В библиотеката са съхранени и изданията, публикувани след смъртта му.

Друга група книги са литературно-критическите издания, посветени на Емилиян Станев. Едни от най-добрите български литературни критици са автори на изследвания за писателя: Иван Сарандев, Стоян Каролов, Румяна Йовева, Чавдар Добрев, Нина Пантелеева и др.

Не малка част от библиотеката заемат и преводите на творбите на Емилиян Станев на чужди езици. Разбира се, всички не могат за бъдат изброени. Прави впечатление, че присъстват негови книги, преведени на всички европейски езици, арабски, китайски, японски, индийски и др. Читателите по света са запознати с творчеството на писателя отдавна, то продължава да се превежда и произвежда и сега. Чуждите издания обикновено са в много добро полиграфическо изпълнение.

Като част от библиотеката на Емилиян Станев трябва да отбележим и книгите на съпругата му Надежда Станева. След нейната смърт цялата семейна библиотека на двамата според завещанието ѝ бе пренесена в музея на писателя във Велико Търново. Самата Надежда Станева бе човек с мисия към делото и паметта на съпруга си. Работила е като учител и инспектор в Министерството на просвещателта, а по-късно напуска и също се отдава на книжовна дейност. Владее отлично френски и руски език и е един от най-добрите преводачи у нас от френски език. Нейно дело са преводите на Проспер Мериме – „Летопис за царуването на Шарл IX“, на Ан Лангфю – „Пясъчен баласт“, на Андре Моруа – „Климат“, на Колет Пюоние Сегерс – „Един ден от живота на Мени Ли“, на Шарл Луи Парон – „Тази земя“, на Албер Камю – „Чумата“, на Морис Дрюон – „Железният крал“, на Патрик Кесел – „Човекът в черно“, на Жорж Сорие – „Куба в часа на Кастро“. Превела е от руски и разказите: Михаил Пришвин – „Златни ливади“, „В ранен предутринен час“ и др.

По този повод в библиотеката има много книги с художествена литература на френски език – цялата поредица „Прокълнати крале“, както и други издания. Преводческата дейност на Н. Станева обяснява наличието на много френски речници в библиотеката. Тя е автор на две книги за живота си с Емилиян Станев – „Дневник с продължение“ и „Ден след ден“, безценен извор в познанието за писателя. Влезла на дните си издаде и книгата „Отминало“, в която се върна към корените на своя род.

В библиотеката голям дял заемат и периодичните издания, събирани грижливо главно от Надежда Станева. Запазени са първите публикации с творби на Ем. Станев – отделни броеве на вестници и списания от 30-те години на XX век – „Вестник на жената“, сп. „Златорог“, сп. „Ловец“ и мн. др. Запазени са всички

Съкровища в книгохранилищата

вестници и списания с по-нови публикации от и за творбите на писателя, както и преводи в чуждестранни вестници и списания.

Библиотеката на Емилиян Станев е събирана с основна цел да подпомага работата му като писател. От направения преглед на изданията в нея се вижда, че книгите, които той притежава, в някои случаи служат като източници за информация за негови книги, а други са купувани от него просто като читател. Специален интерес представляват автографите върху някои от книгите в библиотеката, както и записките, отбелязванията и подчертаванията на Емилиян Станев по много от изданията, но тази тема изисква специално проучване и не е обект на тази разработка.

Какви изводи се налагат от опита да се направи този анализ на фонда от книжнина в личната библиотека на твореца:

1. Библиотеката на Емилиян Станев по характера на притежанието си може да бъде определена като лична, но и като семейна с книгите по педагогически въпроси, преводи и изданията на френски език на Надежда Станева.

2. По брой на книгите – около 1400 тома – тя спада към големите лични библиотеки. В случая определящо е не само количеството, но и ценността на изданията. Много от тях са редки и луксозни издания, има и много с автографи на известни български писатели и учени, на световноизвестни преводачи.

3. По отраслов признак библиотеката съдържа издания главно от областта на хуманитаристиката – художествена, историческа, мемоарна и биографична литература, издания с изкуствоведски характер, литературна критика и история и т.н.

4. По вида на изданията библиотеката съдържа: книги – събрани и избрани съчинения, както и отделни издания; периодични издания – вестници, списания; сборници, извороведски издания, справочници – енциклопедии, речници, справочници.

5. По език на изданията – бихме могли спокойно да кажем, че тя е многоезична. Около 30% са книгите на чужди езици.

Може още много да се пише за тази безценна библиотека. Спокойно мажем да заключим, че тя разкрива духовните хоризонти на писателя, показва отношението на другите творци и преводачи на творбите му към него, собствения му читателски вкус.

Имаме поговорка: „По приятелите им ще ги познаете“. Спокойно бихме могли да перифразираме тази максима така: „По книгите им ще ги познаете.“ Това в пълна сила важи за писателя Емилиян Станев. Можем да го опознаем най-добре по собствените му книги и по тези в личната му библиотека.

Бележки

1. Уайлд, Оскар. De Profundis: Глас от бездната. – София : Персей, 2009, с. 56–57.
2. Архив на Емилиян Станев. Инв. № А 892/2000 г., с. 92.
3. Станева, Надежда. Дневник с продължение. 2. изд. – София : Профиздат, 1981, с. 233.
4. Архив... Инв. № А892/ 2000 г., с. 38. Същото и в: Сарандев, Иван. Емилиян Станев. Литературна анкета. – София : БАН, 1977, с. 151.
5. Холевич, Йорданка. Емилиян Станев и фолклорът. Начало на един разговор. // Български фолклор, 1978, кн. 1, с. 39.

С ъ б и т и я

НАЦИОНАЛНА ИЗЛОЖБА

„ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ. ЖИВОТ – ДЕЛО – ЕПОХА“

РАЛИЦА ЦВЕТКОВА, ЛЮБОМИР ГЕОРГИЕВ

В навечерието на Деня на народните будители, на 30 октомври т.г., в Централното фоайе на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе открита изложба за Любен Каравелов.

Тази година се отбелязват три важни годишнини, свързани със славния възрожденец, родом от Копривщица, – 175 години от рождението му, 140 години от излизането на първия брой на неговия вестник „Свобода“ и 130 години от смъртта му. Заглавията на точно три ценни исторически труда съответстват на тази троичност в датите: „Любен Каравелов. Живот – личност – творения“ на Боян Пенев, „Любен Каравелов. Живот – творчество – идеи“ на Георги Константинов и „Любен Каравелов. Живот, дело, епоха“ на Михаил Арнаудов. Заимстваме последното за име на нашата изложба заради неговата обхватност и красота, както и за да покажем приемственост с поколенията изследователи преди нас и уважение конкретно към приноса на Арнаудов.

Акценти на експозицията са дейността на Каравелов като председател на БРЦК, както и неговите сложни и противоречиви отношения с гениалните му съратници Васил Левски и Христо Ботев, чиито архивни фондове също се пазят в Националната библиотека. Каравелов и неговите другари са представени чрез автентични фотографии от онова велико време.

Целта на създателите на експозицията е да доближат посетителите до най-важните моменти от живота и дейността на Любен Каравелов като писател и революционер. Същевременно не са оставени без внимание по-малко известни аспекти от многостранната дейност на копривщенеца, именно заниманията му като историк, библиограф, фолклорист и преводач. Зрителите на изложбата имат неповторимата възможност да видят представителна част от 1211-те листа оригинали от неговия личен фонд, съхранявани в трезорите на БНБ заради изключителната им историческа стойност.

Впечатляват изкусно направените постери. За тяхното изработване са сканирани значителна част от автентичните Каравелови документи. Така е постигнат двоен ефект: от една страна – отличният вид на таблата, а от друга – дигитализацията на документите е сигурен начин за тяхното съхранение. Високото качество на сканирането дава възможност в бъдеще изследователите да получат широк достъп до документалното наследство на писателя, след качването на изображенията на страницата на Националната библиотека. Някои интересни документи вече могат да се видят в Дигиталната библиотека.

Разказът в таблата започва с изглед от живописния средногорски градец Копривщица. Семейство Каравелови е дало на България видни личности, сред които

са: братът на Любен – Петко Каравелов, водач на Либералната и на Демократическата партия, министър-председател на България; Екатерина Каравелова, съпруга на Петко Каравелов, видна общественичка, деятелка на женското движение, дъщеря им Лора, съпруга на поета П. К. Яворов... Фамилията е представена чрез родословно дърво, портрети и писма.

Нова светлина върху образа на Любен Каравелов хвърлят грамоти за участието му в просветителски организации като Сръбското научно дружество с председател д-р И. Шафарик и настоятелството на читалище „Братска любов“ в Букурещ.

Революционерът заема своето място в съзнанието на народа ни преди всичко като писател и това е отразено в експозицията. Ръкописът на стихотворението му „Песня новаго разбойника“ го представя и като поет. Революционната тематика определя и неговата драма „Хаджи Димитър Асенов“, която е представена в ръкопис и с първо издание, придружена от автентична снимка на войводата.

Постерите завършват с оценката, дадена на великия българин от съвременници и потомци. Летописецът Захарий Стоянов още навремето разкрива хода и значението на сложните и противоречиви отношения между тримата титани на нашата национална революция – Каравелов, Левски и Ботев.

Народният поет Иван Вазов също проявява интерес към Каравелов в писмо до Кирияк Цанков. Проникновената изследователка на възрожденеца Крумка Шарова заключава: „Живата светлина на пролетта и надеждата“ – едва ли би могло по-вярно и по-поетично да се изрази дълбоката същност на всичко онова, което Любен Каравелов допринасял за своя народ чрез научните и чрез художествените си произведения, чрез публицистиката и чрез политическата си дейност...“

В специални витрини са експонирани образци от огнената публицистика на възрожденеца, броеве от неговите вестници „Свобода“ и „Независимост“ и списание „Знание“. Многообразието на Каравеловото дело намира своите измерения и в неговите повести, разкази и стихотворения, от чиито издания Библиотеката притежава най-богатата сбирка.

Не само времето, но и мястото на тази изложба е избрано неслучайно. Документите и книгите на Любен Каравелов стават здрава основа, върху която се изгражда Националната библиотека. В една от витрините са разположени материали, чрез които е документирано постъпването на книжовното и архивното наследство на героя. В това средище на знанието, каквото е Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, най-добре може да бъде разбран просветителя, който заявява: „Когато се той [българският народ] освободи от гръцкото духовенство и от турското иго, то ще бъде свободен политически; а когато се освободи от своята простота и незнание, от своите стари суеверия и допотопни нрави, то той ще бъде свободен и духовно“ (в. „Свобода“, г. I, бр. 3).

Организатори на експозицията са Министерството на културата на Република България, Общобългарският комитет и фондация „Васил Левски“, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и Висшето строително училище „Любен Каравелов“. Автори на изложбата са д-р Ралица Цветкова и д-р Любомир Георгиев от Български исторически архив при НБКМ. Художник е Миролюба Вълчева, организатори са Красимира Райнова и Арманд Басмаджиян, дигитализацията е дело на екип, начело с Иван Драгомиров, а дизайнът – на „СИБИС – Дизайн“ ООД. Съдействие оказаха Росица Кирилова от Ръкописния отдел и колегите от Читалня № 1 на Националната библиотека.

„ИЗБРАНИ СТРАНИЦИ“ ОТ ПРОФ. ТОДОР БОРОВ МИСЛИ, СПОДЕЛЕНИ ПРИ ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИЗДАНИЕТО

АНИ ГЕРГОВА

Преди всичко ще си позволя да разкажа каква е предисторията и каква е за-слугата на доц. Татяна Янакиева за осъществяване на този внушителен том.

Спомням си, че по време на срещите ми през последната година от живо-та на проф. Боров, той често говореше за приемниците си, на които разчита, че ще продължат неговото дело, като сред тях неизменно я посочваше. Казваше, че точно от нея очаква да изработи неговата пълна биобиблиография, тъй като вече има събран значителен материал, публикуван в сборника, посветен на 80-ата му годишнина (1984), че най-добре познава и живота, и творчеството му. Т. Янакиева знаеше това му желание и в годините след кончината на своя учител трезво об-мисляше как по най-подходящ начин да го осъществи. Отдавна беше разбрала, че само библиографският опис на неговите публикации не е достатъчен, за да могат заинтересованите читатели да достигнат до тях, тъй като са пръснати в трудно достъпни издания, а има и непубликувани текстове (такава е например прошална-та му лекция: „И книгознанието е наука!“, произнесена на 26 март 1976 г., чийто текст е предоставен лично на нея и е включен в тома „Избрани страници“). От друга страна, дълголетните ѝ наблюдения я бяха убедили колко недостатъчно се познава и от студентите, и от някои професионалисти написаното от ръката на нейния учител, колко оскъдни са представите им за тази значителна творческа личност, прекосила изминалия XX век с тревоги за българската култура, с вижда-ния и идеи за нейното бъдеще, енергично защитавани.

Така доц. Т. Янакиева реши, че най-добре е отново да „зазвучат“ словата на Т. Боров и в настоящето, и в бъдеще. Започна да работи по издирването и подбора на произведенията му в съответствие с направлението на най-ярката му продук-тивност. За изданието „Избрани страници“, включено в библиотека „Универси-тетско наследство“, тя ги подреди по тематични групи, подготви бележки към тях, поясняващи имена и факти, осъвремени правописа им там, където се налагаше, за да станат удобно четими за новите генерации. Написа сериозна и аналитична въстъпителна студия (с. 7–60), озаглавена „Тодор Боров и културната политика на България“, и доказа, че той напълно заслужава „задгробна слава“, по израза на Георг Брандес чрез преиздаване на творчеството му. На заглавната страница на „Избрани страници“ съвсем заслужено стои името на Татяна Янакиева като съ-ставител и научен редактор. Тя осъществява неговата заръка, дадена преди близо 70 години: „Да впрегнем в нашата кола усилията на миналите поколения – нашите сили ще се увеличат стократно!“ Достойно изпълни своя дълг, затова заслужава

да я поздравим и да ѝ благодарим, както това направиха синовете на проф. Боров – физикът академик Иван Тодоров и известният френски учен Цветан Тодоров. Те безвъзмездно отстъпиха на Университетското издателство авторските права на „Избраните страници“, но поради ангажиментите си в чужбина за съжаление не успяха да присъстват на днешното празнично представяне на книгата, осъществено в навечерието на патронния празник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

По този повод ще се опитам да поразсъждавам съвсем лаконично защо е полезно и в съвременността да се четат и препрочитат текстовете, сътворени от Т. Боров. Ще систематизирам доводите си в няколко пункта:

1. Той положи във вярна посока трасето на пътя, по който да се развива по европейски модерна българска култура, като определи на книжовността основополагаща роля. Нарочно използвам понятието „книжовност“, защото то не само обема съвкупността от културните продукти, предназначени за писмена комуникация, тяхното създаване и „производство“, но кореспондира с изграждането на индивидуални и социални компетентности и умения, с формирането на съзнание, мислене и поведение, на които ще разчита в утрешния ден обществото на знанието. Предпочитаната от Т. Боров универсална метафора „пътя“ той насочи към перспективи, съобразени с възжеланията и традициите на българите, но и с постиженията на водещи в областта на културата държави. Затова „Избрани страници“ са необходими за всеки, който промишлява за бъдещето в сегашното поредно българско „преходно“ време, необходими са най-вече за призивите да изработват стратегии, насоки и закони, които да бъдат убедено подкрепяни от обезверените, но все още не загубили оптимизъм и надежди сънародници.

2. Т. Боров проектира пътя към книжовността като широка магистрала. Той очертава по нея „писти“, гарантиращи просперитет при условие, че движението по тях е синхронизирано и регулирано, че стриктно се спазват нормите и правилата, разумно определени.

• Първа писта на пътя към книжовността и фокус в интересите на Т. Боров са библиотеките и библиографията. Неговите проекти поставят дългосрочно високи изисквания към тях – отстояват, че тяхната мисия е да сочат обществено значимото, стойностното, подчиненото на високи морални, научни и културни критерии, да научават хората как „да мислят със собствена глава“, да пестят от времето си, за да „гради по-нататък всеки това, което той лично има да направи“. Още преди близо 70 години той призовава библиографите: „Ако можем да допринесем... за да ни разбират по-правилно в чужбина, и за да разбираме по-правилно ние чужденците, т.е. за международно духовно единение, за изглаждане на противоречията между народите“ (цитатите са от известната беседа пред приятели на тема: „Защо ни е нужен Български библиографски институт“, 1941 г.). Включените в „Избраните страници“ материали могат да станат мерило за оценките, които сме длъжни в началото на XXI век да правим, за да може обществото ни да разбере доколко и как осъществяваме предначертаните цели.

• Друга „писта“ в развитието на книжовността е издателската дейност. Тя обединява авторите, създатели на интелектуални писмени продукти, производителите и разпространителите им в печатна или в електронна форма, а също – разнородните купувачи и читатели, потребителите на информация. Участниците в тези комуникационни процеси, по данни от справочниците, практикуват около 300 професии. Националната статистика показва бързо институционално издател-

ско разрастване през последните 20 години. Многобройни и пръснати по цялата територия са нароилите се частни издатели, тревожни от трудните икономически условия, в които рабятят. В „Избрани страници“ на Т. Боров ще открием колко ни е необходим и днес човек, критичен като него по отношение на пълстрия ни книжен пазар, на който се срещат „книги... и книги“. Ще си припомним как преди години страстно го призова да върши преди всичко „културна работа“.

• Третата „писта“ са опазването и достъпът до книжно-документалното наследство, незаслужено пренебрегнати в действащия понастоящем Закон за културното наследство. Т. Боров проявява жив публикационен и деятелен рефлекс по отношение съдбата на отговорните културни институции – библиотеките, архивите, музеите. Дава насоки, ръководи и подкрепя археографията, ретроспективната библиография, архивистиката, чийто постъпателно напредване днес буди интереса на чуждестранната наука и практика, издига авторитета на България, укрепва националното ни самочувствие.

3. Проф. Боров имаше предчувствието, че книжнината на ХХ век ще се изправи на кръстопът, ще стигне до онази конфликтна точка в „пътването“ си през годините, когато технологиите ще я изправят пред решителни предизвикателства. През 1984 г. той отправи призива: „Българските библиографи да се вглеждат, разбира се, в миналото, но да имат поглед и към бъдещето. Те не бива да допускат библиографската работа да изостане от бурното развитие на новото време. Трябва да търсят пътища (пак същата метафора! – б.м. А. Г.), за да задоволят новите изисквания на публиката. Трябва да се впрегне библиографската дейност цялостно в съвременната научна информация.“ С поглед, далече напред, са текстовете на проф. Боров, посветени на библиотечното и информационно висше образование, чийто създател в Софийския университет е самият той. Прозорливи са учебните планове, които разработва, формите на подготовка са иновационни и за времето, и за днес, студентите му сме крайно привързани към професията и се стараем да бъдем предани на библиотечната кауза, както той беше.

Не бих пропуснала да отбележа, че написаното от Т. Боров е заредено със силата на красивото българско слово – то е ясно, точно, убедително и увлекателно. Красноречиви образци в това отношение дават „Избраните страници“. Дано накарат някои от сегашните автори поне да се опитат да надделят ерудитската си самовлюбеност, граничаща с пренебрежение към читателите. Имам предвид изданието, което би трябвало да насочи студентите как да разбират не друго, а труда „Пътя към книгите“ на Т. Боров (2007). Това, че можем само да им съчувстваме, показва заглавието на един доклад, изнесен на наскоро проведената Осма научна конференция във Велико Търново. То гласи: „Библиографският хомеостаз на планетата – историологичен морфизъм на ноосферата и аксиология на социокултурното единство на многообразието на информационната среда на човечеството (Вторично документална проскопия)“. Само за сравнение ще припомня заглавието на статия на същата тема, която Т. Боров пише: „Библиографията може да бъде благодат за човечеството“. Той ненавиждаше „усуканите“, с чуждици изрази, преследваше многословната неяснота. Беше изключително внимателен към своите текстове. Когато навремето изразих пред него благородната си завист, че пише така леко, като че ли на един дъх, той ми възрази: „Понякога преписвам своите работи по 7–8 пъти“. Добре помня случаи, когато изцяло отхвърляше нещо готово за печат, за да го пренапише по нов начин. Така изискваше да пишем и ние, преките му ученици – връщаше написаното от нас, нашарено по белите полета със зелено мастило, забождаше непрощаващи въпросителни и удивителни, а след това дава-

ше съвети, изясняваше с какво не е съгласен, без да спестява нито упреци, нито ирония... затова сме му истински признателни.

Ще завърша размислите си за „Избрани страници“ на Тодор Боров с една реплика към сина му Цветан Тодоров, мой състудент (заедно завършихме българска филология в Софийския университет). В труда си „Дълг и наслада“ той споделя спомени за своя баща от времето на детството си, когато фактически проф. Боров ръководи Народната библиотека в София и изгражда Българския библиографски институт, когато постига резултати от осъществяването на ред проекти, но и когато траматично понася несправедливите и неразумните стъпки на новата власт, към която от младини е хранел надежди. Отрано откъснал се и дълго живял далеч от родния дом, Цветан Тодоров възпроизвежда интересно какво е било отношението на баща му, но в преизказно минало време: „За хората, които наистина са били преследвани, лежали в затвора, трябва да не е будил симпатия, сигурно са го имали за човек, който се нагласява все по посоката на ветровете. Но за истинските карьеристи сигурно е бил трън в очите, защото не е допускал никакъв сериозен компромис.“

Ще си позволя да допълня мнението ти, Цветане, с това, че има и друга категория отношения към твоя баща. Той умееше да привлича за сътрудници подходящи с ерудицията и работоспособността си лица, умееше да ги мобилизира и ръководи при осъществяване на многото важни задачи, а те се отнасяха към него с респект, уважение и пожизнено съхраняваха взаимна привързаност, приятелство. Проф. Боров винаги имаше обкръжение от мъдри единомишленици, близки по дух и действия личности както българи, така и чужденци. В „Избрани страници“ е включен снимков материал, който документира казаното.

Прав е Цветан Тодоров в твърдението за баща си – „завинаги остана с огорчението, че не успя да довърши проектите си за реформа на библиотеките“. Но той подготви „почвата“, образова хората, които да продължат неговото дело, да се стремят към културна политика на България, отговаряща на новите възможности, които започналият ХХI век разкрива.

Нека бъдем честити, че сме имали проф. Т. Боров, че неговите „Избрани страници“ ще ни дават поука и насърчение в бъдещите обществени проекти за повдигане книжовността на нашия народ.

* * *

Словото на проф. Ани Гергова е произнесено на премиерата на внушителния том „ТОДОР БОРОВ. ИЗБРАНИ СТРАНИЦИ“. Организатори бяха Софийският университет „Св. Климент Охридски“, Философският факултет и Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“.

Присъстваха доц. Александър Димчев, декан на Философския факултет, проф. Боряна Христова, директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий, поетът Любомир Левчев, който сподели интересни спомени, свързани с проф. Т. Боров, бивши студенти, ученици, последователи.

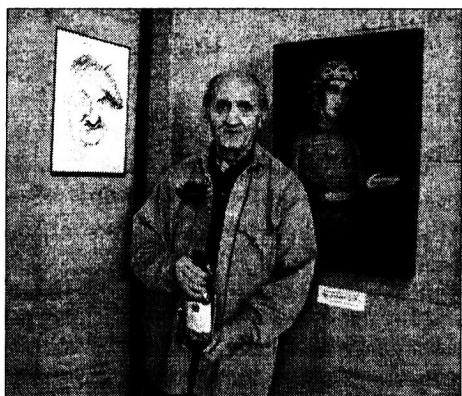
Представянето бе част от програмата на традиционните университетски Климентови дни.

Боров, Тодор. Избрани страници. Състав. и науч. ред. Татяна Янакиева. – София : Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2009. – 676 с. (Библ. Университетско наследство)

В ЛАБИРИНТА НА ЛЕОНАРДО

ИЗЛОЖБА НА ЦВЕТАН ЦЕКОВ – КАРАНДАШ

ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА

На 24 ноември, ден на св. Екатерина и 85-ти рожден ден на Карандаш, се откри неговата юбилейна изложба в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. В „лабиринта“, под който той разбира интелектуалното наследство на ренесансовия гений, никой не бива изяден от Минотавъра, а е оставен да броди свободно по разклоняващите се пътеки, в компанията най-често на самия юбиляр, който живее в този лабиринт вече повече от 60 години и с най-голямо удоволствие привлича в него своите „жертви“.

Енциклопедичните справки за Карандаш го назовават: известен български карикатурист и илюстратор, основател на в. „Стършел“ и по-скоро вметват, че е завършил живопис през 1947 г. в Художествената академия при проф. Дечко Узунов. За своята юбилейна изложба обаче той е подбрал само живописни творби, които не само го противопоставят на тези определения, но противопоставят и различните части от неговото творческо битие, по-точно, извяват промяната на неговата цел. Докато част от платната – студентски и по-късни работи, бележат академичната пластическа фаза чрез фигурата, натюрморта, женския портрет, то останалите маркират извън академичната, концептуално (но не в терминологичния смисъл на съвременния концептуализъм) обмислена програма, превърнала се в житейски проект.

Неговото начало е още в слушаните лекции за ренесансовата перспектива и лекциите на Николай Райнов. Идеята за сферична перспектива в творбите на Леонардо, обсъждана от Илия Бешков, поражда интерес не само към начините, по които Леонардо построява пространството в картините си, но и към другите математически изразими зависимости в тях. Карандаш говори за „драмата“, която Леонардо „режисира педантично, алгебрично, математично“. За да бъде уплътнена представата как и какво изследва Карандаш, е уместен един цитат от А. В. Лосев, върху думи на Е. Панофски: „...перспективата математизира зрителното пространство, но то винаги остава емпирично зрително пространство. Перспективата е определен обективен порядък, но това е порядък на зрителния феномен. Благодарение на това своеобразно пренасяне на художествената предметност в сферата на феноменалното, перспективизмът в религиозното изкуство включва

и сферата на магическото, където художественото произведение е по себе си чудотворно, и сферата на догматично-символическото, където художественото произведение свидетелства за чудото или го предвещава“. Ренесансът наследява от Средновековието, на свой ред наследило от Античността платоновските и питагорейските представи за божественото съвършенство, разкрито на човешкия разум чрез хармонията на числата. Воден от познанието за метода на ренесансовите художници, за многократно засвидетелстваните занимания на Леонардо с математиката и геометрията, по-специално с квадратурата на кръга и златното сечение, и преди всичко убеден в използваната от Леонардо сферична и спирална перспектива (и двете следва да са „символни форми“ по Е. Панофски), Карандаш намира обосноваването за своето търсене на „скритите под боята“ теореми. Тях той доказва заедно с група математици от Нов български университет, защитавайки се от предупреждението на Леонардо: „Non mi legga chi non è matematico“ („Нека не ме четете онзи, който не е математик“). Произведението, което може да бъде поставено в центъра на тези занимания, е фреската „Тайната вечеря“, от която Карандаш – по неговите думи – извежда нови теореми, неоткрити от многобройните изследователи на Леонардо. Чрез вписването на мащабно намалената композиция в додекаедър, той демонстрира специфични начини на ползване на златното сечение в композицията и същевременно посочва „загадъчните знаци“, оставени от Леонардо, за да водят зрителя към „верния анализ“. Със своето платно Карандаш очертава линия, която води от Платоновите геометрични тела през посветената на тях глава в труда „За божествените пропорции“ на Лука Пачоли, илюстриран от Леонардо, и „Тайната вечеря“ на Салвадор Дали, поместена в космически додекаедър.

В лекции, публикации и интервюта Карандаш пространно и многократно е обяснявал своите резултати, като установяването на седем сфери в пропорциите на златното сечение в портрета на Мона Лиза, проявения от него „светлинен кристал“, символ на Светия Дух в двете композиции „Мадоната в пещерата“ или преместването на проблема за перспективата „отвъд хоризонта и перспективните линии“ в „Дамата с хермелина“ и в „Джокондата“. Сам продукт на съвременената епоха, Карандаш се ползва от метааналитичен подход, защото изследва не света, както прави универсалният ум на Леонардо, а създадения от него мисловен конструкт.

И тъй като все пак става дума за живописна изложба, специфичният почерк на Карандаш се разкрива тъкмо в обединяването на живописното и теоретичното начало в една материя, в която скелетът, чертежът е по-скоро загатнат под живописния слой. Няколко платна с авторски сюжети са изградени върху принципите на златното сечение, или представят алегорични фигури на Леонардо и визуализирани понятия, отнасящи се до зависимостите на златното сечение. Други се заиграват с Леонардови композиции – в „Благовещението“ е буквализирано историческото сведение, че Леонардо е изобразил архангел Гавриил със своето лице, като между фигурите на божествения пратеник и Богородица е вмъкнат художническият статив. От същия порядък са и монохромните платна, в които отново чрез измерване лицето на Мона Лиза се де- и реконструира чрез фазите на завъртане от фронтално до профилно изображение, като по този начин зрителят е омагьосан не само от загадката на нейната усмивка, но от тайнствената непозната, която е отвърнала поглед към нещо невидимо и неизвестно. Сигурно в тези картини е вложено и едно от посланията на Карандаш – всеки, който се е заел с изследване на Леонардо, успява да изчопли само частица от неговите прозрения.

ПРИКЛЮЧИ КОНКУРСЪТ „ЯНА ЯЗОВА“

На 19 ноември т.г. Народно читалище „Постоянство“ в Лом награди призьборите в третия национален литературен конкурс за разказ „Яна Язова“. Те бяха оценени от жури в състав: Петър Величков, литературен историк, Кристина Павлова и Йорданка Маринова – учителки.

Първата награда спечели Яница Радева от София за творбата си „Любов по e-mail“, втората награда заслужи Ина Иванова от Пловдив за „Прости правила за препрочитане на писмо“, а третата – Добрил Янев от Бургас за „Една доза... приятелство“. Журито присъди специална награда за разказа „Тиквеният фенер“ на Мария Гаралова от Ракитово. Наградените отговарят на целта на конкурса – да окуражава начинаещи таланти. С дипломи пък бяха отличени младите автори от Лом – Петър Росенов, Симона Христова, Стефани Борисова, Лилия Йорданова, Яница Руменова, Христина Тонева, Аделина Ангелова.

Яница Радева е завършила българска филология и работи в издателство „Парадигма“. През 2002 г. тя е лауреат на поетическия конкурс „Веселин Ханчев“, а на следващата година излиза стихосбирката ѝ „Друг ритъм“. През тази година Яница е сред петимата българи, участвали в семинара за творческо писане, организиран по инициатива на американската писателка Елизабет Костова. Тя присътигна в Лом, за да получи лично наградата си.

Ина Иванова е завършила българска филология. Има награди от конкурсите „Веселин Ханчев“, „Вестник Пловдивски университет“, „Моите нови пет стихотворения“, „Яворови дни“ – Поморие... Автор е на книгата „Право на избор и други проклетии“ (2009). Членува в Поетичната академия „Добромир Тонев“ от създаването ѝ.

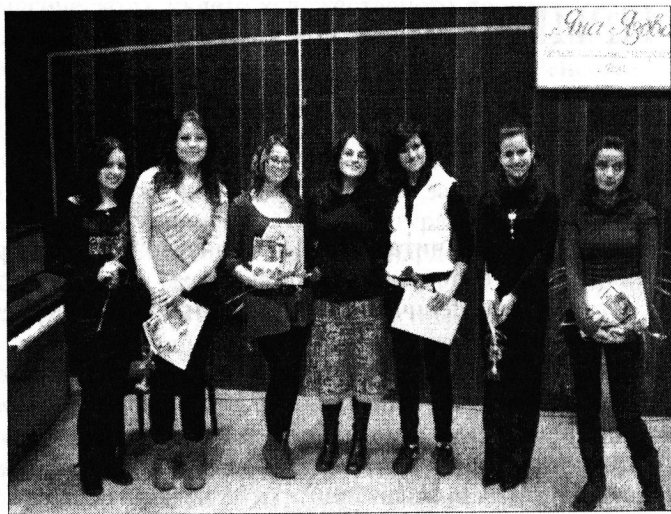
Добрил Янев е ученик в XII клас в гимназията с преподаване на английски език „Гео Милев“ в Бургас. Обича да участва в състезания и олимпиади. Включен е в листата на младите таланти, изготвена миналата година от Министерството на образованието и науката.

Фондация „Яна Язова“ – Лом отличи 13-годишната Мария Гаралова от Ракитово. Момичето участва с успех в различни конкурси за поезия, проза, рисунка и фотография.

Конкурсът носи името на популярната авторка на романа „Левски“, която е родена и е прекарала детските си години в Лом. Той е замислен и се осъществява по идея на главната библиотекарка на НЧ „Постоянство“ г-жа Румяна Кръстева, с подкрепата на Община Лом. Третото му издание се превърна в празник за младите ломчани. На пианото свири Ивон Иванова, а стихове на Яна Язова рецитираха Виолета Симеонова и Лора Нургалиева. Млади таланти от Лом прочетоха наградените разкази.

Публикуваме разказа, отличен с първа награда.

Библиотека

Яница Радева (в средата) с млади автори от Лом

Любов по e-mail

Яница Радева

Днес го реши – ей така, от сутринта – няма да си отвори e-mail-а този ден, няма да прочете получените съобщения, то и едни съобщения идват напоследък: реклами, реклами, реклами. А от нея вече три дни нищо – нито ред, колко ѝ писа, умолява я, накрая дори я нагруби, но малко, дискретно, като намек ѝ го каза, а тя изглежда е умна, ще го разбере и ще се поправи, ще му пише, ще се извини, така си помисли, колко глупав е бил!

Трябваше да му отговори, трябваше още снощи, но ето – не го направи, влезе в живота му, изпълни пощенската му кутия с името си, обви я като в пашкул и изчезна, не каза нищо, не каза защо и вече три дни я няма. Днес го реши – няма да си отвори e-mail-а, дори и да му е писала, дори да се извинява, ей така, няма да го отвори днес и утре няма да го отвори, нека страда като него, днес го реши, а снощи изтри всичките ѝ писма, изчисти името ѝ от пространството си: „Да те няма – хайде, чибя, махай се!“ – така каза снощи на последното ѝ писмо, въпреки че много му харесваше, почти фетиш му беше онова изречение за бенката върху ръката ѝ, малко над дланта, която била като калинка, точно като калинка, и така си я представяше, откак го прочете – една тънка ръка, с малки руси косъмчета като треви, и сред тях калинката – така я виждаше през тези три дни, такава я желаше, това беше тя. „Какъв галфон съм бил? – каза си. – Как само се увлякох!“

Не си облече ежедневните дрехи, нито официалните за празнични дни и специални случаи. Не си облече никакви дрехи, а застана, както си беше гол след сутрешния душ, на балкона. Не погледна нито надолу, нито в права линия към прозореца на съседите, за да види изуменото, кръгло като луна, пребледняло лице на жената, която не преставаше да го гледа, искаше да направи нещо, но не се сещаше какво, затова не посягаше към телефонната слушалка, не се обаждаше в полицията, не правеше нищо, нищо не предприемаше, дори не мислеше вече, че този гол мъж отсреща е екхибиционист, или не – самоубиец, точно самоубиец!

Дали няма всеки момент да скочи, дали няма да ѝ наруши съня през нощта, след като въпреки че не иска, погледът ѝ залепне върху окървавеното му тяло на улицата. Че не си беше облякъл никаква дреха, нямаше да може да напише после, когато техниците отстранят повредата и възстановят интернет връзката, нямаше да може да разкаже на приятния мъж, който срещна в сайта за запознанства, нямаше да може, докато му обяснява за досадната повреда на кабелите, да спомене, че онзи мъж, който видя сутринта, тъкмо когато отвори очите си и погледна през прозореца, не си беше облякъл никакви дрехи, защото мъжът не скочи. А щом не е скочил, тоест щом пушката не е гръмнала, защо да се говори за нея. Показа се от обвинката на четвъртия етаж, на ръба на парапета и на живота – и не скочи! После не видя какво става вътре, колкото и да се мъчеше и дори се улови, че съжалява, че мъжът не наруши съня ѝ, от нерви дори ръката я засърбя – бенката, която днес трябваше да оперират – защото така бяха показали резултатите от медицинските изследвания и така препоръча хирургът, който щеше да отстрани калинката на лявата ѝ ръка.

Ръката му плъзна картата в детектора, звукът, който последва, оповести края на работното време: „Най-после!“ – каза си и взе найлоновия плик с отпадъци, трябваше да го носи почти до кооперацията си – наблизо нямаше контейнери за разделно събиране.

„Да му се не види, кога най-после ще сложат! – каза на отражението си в огледалото на изхода. – Докога ще се разхождам като боклукчия из половината град?“

Спря колата съвсем близо до контейнера, щеше просто да го хвърли като друг път и да му обърне гръб, бъркайки в джобовите си за ключовете на входната врата. Контейнерът се оказа пълен, не беше нищо ново, не за първи път се случва това, това не трябва да вълнува никого – просто остави чувала на земята до синия контейнер, като смяташе, че това е достатъчно указание за боклукчиите.

– И сега, какво, доволни ли сме, че се включихме в градското замърсяване? – чу, още преди да е направил пълна крачка, зад гърба си женски глас, който сякаш беше изникнал ненадейно откъде, може би от чувала с боклуци или от контейнера. От изненада почти се препъна, но спокойно обърна тялото си, облечено в новия му бежов костюм, понеже днес имаха важна среща в офиса. „Ето, хубаво ме погледни!“ – искаше да каже обръщането му – бавно, небрежно.

Жената стоеше пред него, почти до контейнера, беше ниска, стигаше едва до рамото му, сложила ръце на кръста, едната, лявата, привързана точно над китката, поради някаква контузия навярно. Стоеше и го гледаше заплашително, сякаш с кожата си, осеяна с лунички, толкова много, че изглеждаше кафява, а на лицето сред луничките се вираха онези сини, но с най-страшното синьо очи, които сякаш искаха да го хипнотизират.

– А ти, Красавице, каква идея имаш? – Тя смени ядосаното си заради обществото изражение, с ядосано заради личността си – беше готова да се нахвърли върху му, наелектризирана не само заради собствените си комплекси, но и заради нескритата ирония на гласа му. – Знаеш ли, че половината град обикалям с този найлонов чувал? Що не си гледаш своята работа, а се бъркаш в хорския живот?

Понеже нямаше желание да дочака отговор, обърна ѝ гръб и влезе във входа. Докато автоматичната врата скриваше улицата, контейнера и луничавата жена, той чу последните нотки на гласа ѝ: „Колко неприятен и истеричен“ – помисли, изкачвайки стълбите. Пред вратата на апартамента си реши да отвори e-mail-а и ако неговата любима с калинката на ръката му е писала, да ѝ прости, защото – виж какви капризни същества пълнят улиците и пречат на хората – а тя е добра, тя е нежна, по бялата ѝ кожа слънцето прави слънчеви зайчета, а не лунички, и той, влязъл в апартамента, спря на компютъра любовен поглед.

МЕЖДУНАРОДНА КРЪГЛА МАСА

„ОСМАНСКИТЕ РЕГИСТРИ – ИЗВОР ЗА ИСТОРИЯТА НА БАЛКАНИТЕ XV–XIX ВЕК“

РУМЕН КОВАЧЕВ

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ проведе Международна кръгла маса „Османските регистри – извор за историята на Балканите XV–XIX век“, която се проведе от 23 до 24 октомври 2009 г. Събитието бе субсидирано от Фонда за научни изследвания при Министерството на образованието, младежта и науката, по проект „Ръкописни и документални паметници от българските земи XIII–XVIII век“.

Проф. дфн Боряна Христова, директор на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, откри конференцията. Тя прочете поздравителен адрес от министъра на културата Вежди Рашидов до участниците.

На специалистите по история на Балканите под османска власт е известно, че най-ценните извори за изучаване на ранните завоевания и установяване на новия управленски режим са регистри от османския кадастър (XV–XVIII век). Добре известно е също така, че изворите от този вид, достигнали до нас, не са толкова много. Най-голямото количество се съхранява в Османския архив – Истанбул. Представителни образци от тази епоха са налице и в Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Българската османистика направи необходимото да предостави на вниманието на заинтересуваната публика част от този материал в превод на български език. Публикуваните преводи са на добро ниво и снабдени с нужния научен апарат. Използването на този материал обаче остава ограничено единствено сред българските изследователи и онзи силно ограничен кръг от чужди специалисти, ползващи български език. Може да се каже, че така приносите на родната османистика остават недооценени и не достигат до широките кръгове заинтересовани специалисти. Именно, изхождайки от това състояние на нещата, се проведе тази конференция, посветена на основни въпроси на османската палеография и преглед на равнището на историографски анализ в работа с извлечените емпирични данни.

В програмата на форума взеха участие изтъкнати и заслужили представители на българската и балканската османистични школи. Почетена бе паметта на участници в научния симпозиум, проведен също в Националната библиотека през есента на 1988 г.

Конференцията изпълни целта си: да подпомогне работата на специалистите по история на Балканите под османска власт от Балканите и други европейски страни за изучаване епохата на ранните завоевания и установяване на новия управленски режим, посредством създаване на достъпни източници за информация за/от регистри от XV–XVIII век, съхранявани в Ориенталския отдел на НБКМ.

АСОЦИАЦИЯ „БЪЛГАРСКА КНИГА“ И ФИНАНСИРАНЕТО НА БИБЛИОТЕКИТЕ

На 6 октомври т.г. Асоциация „Българска книга“ организира пресконференция по повод спряното финансиране на библиотеките по откритата в началото на тази година проектна процедура, а целта – да се алармира българската общественост за последиците от 20-годишното negliжиране на нуждата от попълване на библиотечните фондове. На пресконференцията присъстваха представители на 24 български медии, от които 7 телевизии.

Припомняме, че конкурсната сесия за финансиране на библиотеките бе обявена на 19 март. В Министерството на културата бяха подадени над 2400 проекта от читалищни, училищни, университетски, градски и регионални библиотеки от цялата страна, а гласуваната в бюджета сума е 4 000 000 лева (според международните стандарти в българските библиотеки трябва да влизат книги за около 25 млн. лв. годишно).

В средата на септември министърът на културата Вежди Рашидов и зам.-министърът Тодор Чобанов обявиха, че от тези средства вероятно няма да бъде отпуснат нито лев по официално обявената от министерството проектна процедура.

Участници в пресконференцията бяха Веселин Тодоров – председател на Управителния съвет на Асоциация „Българска книга“, Ваня Грашкина – председател на Българската библиотечно-информационна асоциация, Михаил Неделчев – председател на Сдружението на българските писатели, Рада Шарланджиева – зам.-председател на Съюза на преводачите в България, акад. Ячко Иванов от Българската академия на науките, Александър Радославов – председател на „Булрепро и копи“ и „Иза Арт“.

Пресконференцията води Анна Портарска, изпълнителен директор на АБК. Проблемът получи много широко медийно отразяване и обществена подкрепа.

ПРОГРАМА „ГЛОБ@ЛНИ БИБЛИОТЕКИ – БЪЛГАРИЯ“

455 обществени библиотеки от 234 общини на страната са предложени за включване в първата фаза (Етап 2009) на Програма „Глоб@лни библиотеки – България“. Програмата цели да насърчи модернизирването на библиотеките в цялата страна, за да подпомогне приобщаването на българските граждани към глобалното информационно общество.

Библиотеките-партньори ще получат достъп до интернет, компютърно оборудване и периферна техника за ползване от посетители и обучение за своите служители, обслужващи посетителите. Очаква се библиотеките да разширят обхвата на предлаганите услуги, да станат по-привлекателни за хората и да играят по-значима роля в развитието на местните общности.

При избора на целевите библиотеки е следван принципът за балансирано географско покритие. Ключови критерии са също включването на възможно най-голям брой библиотеки, баланс между стремежа за по-голям брой обслужвано население и за посрещане потребностите на по-малките населени места, както и наличието на съпричастност и финансово участие от страна на общинските власти. 314 от предложените библиотеки са в населени места с население под 5000 жители.

Целевите библиотеки са избрани след преценка на изпълнението на основните им задължения и работата им с общността в последните години. Резултатите от преценката бяха разгледани от независими експерти, Звеното за управление на програмата, 28-те регионални координатори на програмата и представители на ключовите партньори: Министерство на културата; Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията; Българската библиотечно-информационна асоциация; Националното сдружение на общините в Република България и ПРООН.

840 библиотеки от 245 общини кандидатстваха за включване в програмата на Етап 2009 г. Предложенията бяха подадени съвместно с общините, с което местната власт декларира дългосрочен ангажимент към програмата.

Процедурата за подбор на целеви библиотеки и изискванията за включване в програмата бяха представени през май и юни 2009 г. пред повече от 3500 библиотечни и читалищни дейци и представители на общините във всички 28 административни области на страната.

Общият бюджет на програмата „Глоб@лни библиотеки – България“ е 50 милиона ш. д., което включва 15 милиона ш. д. грант от Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“, дарение на софтуерни продукти на стойност 6 милиона ш. д. от „Майкрософт“, както и насрещно финансиране на стойност 29 милиона ш. д. от централния и местните бюджети в България. Планира се общо 900 обществени библиотеки да получат ИТ оборудване за посетителите, а 3000 служители от тези 900 и други 700 библиотеки да преминат цялостна обучителна програма в периода 2010–2012 г. Програмата ще включи библиотеките в дейности по застъпничество, връзки с обществеността и фондонабиране, разгласа на новите услуги за посетители и работа в мрежа.

Набирането на кандидатури от библиотеките и общините за включване във втората фаза на програмата (Етап 2010) ще започне през февруари 2010 г.

Списъкът на библиотеките, предложени за включване в първата фаза (Етап 2009), е поместен на сайта на Министерството на културата.

55 ГОДИНИ РБ „ХРИСТО БОТЕВ“ – ВРАЦА

Регионална библиотека "Христо Ботев" – Враца отбеляза 55-годишнината от основаването си. Честването протече под патронажа на кмета на Община Враца – д-р Костадин Шахов.

На 2 декември в общата читалня ръководството на библиотеката даде пресконференция по повод предстоящото честване. То започна с Дни на отворените врати – на 7, 8 и 9 декември, които бяха обявени за дни на безплатен годишен абонамент за граждани и без глоби за закъснели читатели. Само за един ден 111 читатели посетиха отдел "Заемна за дома", от които новорегистрираните и пререгистрираните бяха 40. Любомир Трифончовски, драматург, режисьор и есперантист, подари на библиотеката екземпляр от най-дългата книга в света, призната и от Книгата на рекордите „Гинес“. Тя е озаглавена „Книжна лаборатория“ и неин автор е полският писател и пътешественик Радослав Новаковски. Изработена е във вид на хармоника и съдържа 800 страници с общата дължина 308 м. Тежи над 3 кг, а дебелината ѝ е 14 см.

Във филиалната библиотека в ж.к. „Дъбника“ бяха организирани колективни посещения на ученици от СОУ „Н. Войводов“ и изнесени открити уроци по различни теми. Библиотекарката Виктория Иванова запозна децата с възможностите на библиотеката за предоставяне на информация, с каталозите и картотеките, с условията за записване и използване на книжния фонд. От общо 156 учащи се, посетили библиотеката през Дните на отворени врати, за читатели се записаха 65 деца.

В Детския отдел пък се проведе артистична работилница по четене на приказката „Червената шапчица“ от Шарл Перо с участието на актьорите Наташа Шаматова, Капка Пеняшка и възпитаниците на ЦДГ „Европейчета“. Децата се включиха активно – една част от тях рисуваха своя любим герой, а други моделираха с пластелин Кумчо Вълчо, Червената шапчица, бабата и ловеца. Гости на извята бяха Дарина Костадинова – старши експерт по предучилищно възпитание, Румяна Цветкова – старши експерт по история, и Радосвета Крумова – завеждащ отдел „Култура“ при Община Враца. На 8 декември във фоайето бе открита изложба с рисунки на наградените участници в конкурса „Моят любим герой от приказките“. Директорът на библиотеката, г-жа Силвия Врачовска, отличи най-добрите. Бяха връчени награди и на детските градини, взели активно участие в лятната читалня, организирана от Детския отдел през юли и август.

На 7 декември се състоя среща с Емил Андреев, предпочитан автор от врачанските читатели. Писателят е двукратен носител на наградата на ВИК за роман на годината (2005, 2006) и на наградата на книжарница „Хеликон“ (2007). Авторът бе придружен и представен от Красимир Гетов – редактор в раздел „Българска литература“ на издателство „Сиела“. Сред гостите на срещата бяха ученици от клуб „Приятели на книгата“ и „Клуб по журналистика“ от ПМГ „Акад. Иван Ценов“. Срещата протече непринудено, читателите имаха възможност да зададат на автора въпросите, които ги вълнуват. В знак на благодарност г-жа Силвия Врачовска подари на гостите някои издания на библиотеката като спомен от гостуването им във Враца.

Сред другите инициативи врачани очакваха с интерес ретроспективната изложба „Регионална библиотека „Христо Ботев“ – гр. Враца – 1954–2009“, учредяването на Регионално краеведско дружество – клон на Съюза на краеведите в България, кръглата маса „Библиотеката – нов модел на обучение за всички възрасти“.

АКАДЕМИК НИКОЛА НАЧОВ – ПАМЕТ ЗА БУДИТЕЛЯ

ПО СЛУЧАЙ 150 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО МУ

МАРИЯ МЛАДЕНОВА

Годишнините от рождението на големите българи са добър повод отново да си припомним делата им, изпълнени с добродетелност и мисъл за България, и да сведем глава, почитайки както стореното от тях, така и благородството и волята, с които осъществяват своите научни дирения.

Сред имената на големите български учени и книжовници, проявили се веднага след Освобождението и работили дълго и упорито над 50 години с дух, устремен към бъдещето, е и калоферецът Никола Начов, оставил трайни следи в полето на много области, които са привличали вниманието му на честен, всеотдаен и добросъвестен изследовател. Оставил ни е над 150 публикации, които говорят за ерудицията му, широката му образованост и разностранните му интереси.

Типичен представител на следосвобожденското поколение учени, той наспирява българската наука с непреходни изследвания в областта на историята, етнографията, краезнанието, математиката, библиографията и книгознанието. Като учител, писател и общественик с разностранни интереси, го занимават културно-исторически, просветни, литературни и езикови въпроси. Насочва усилията си към проучвания на книжовни паметници от Българското средновековие и Възраждането като Тиквешкия и Аджарския ръкопис, изследва живота на български възрожденци, като показва задълбочени познания за времето, личностите и делата им, проучва и дейността на българските културни и духовни центрове през Възраждането. Има и сериозни, непреходни научни приноси в изучаването на историята на българската книга и българската библиография, на които посвещава много години и постига впечатляващи резултати в областта както на общата, така и на специалната библиография, а трудовете му и днес се ползват като достоверни и надеждни източници.

Никола Начов е колкото интересна, толкова и непозната личност в българската културна история. Това се дължи главно на неговата изключителна скромност, белязана с неவிжданo трудолюбие, мъдрост и ум.

Свидетелство за неговата пословична скромност ни е оставил и неговият съгражданин Стефан поп Василев: „Белетрист от Вазовия творчески и идеен кръг, бай Николчо (така той беше назоваван от своите колеги и близки) беше извънредно скромен и като човек, и като писател. В много скромна обстановка живееше и в собствения си дом на ул. „Иван Вазов“ 33“ (58).

Никола Енев Начов е роден в Калофер на 20.IX.1859 г., десет години след Христо Ботев. Баща му Еню произхожда от стария род на братята Манол и Наню, видни абаджии в Бурса (днес Бурса), старата столица на Турция. На тригодишна

възраст той остава кръгъл сирак и е отгледан от родителите на майка му – дядо Начо и баба Стойна. Оттук идва по-късно и фамилията Начов, а не Нанов. Възпитан е в религиозен и нравствен дух. Дядо му Начо го научава да чете още преди да тръгне на училище. По този повод сам Начов отбелязва в спомените си: „Едно Софроние притежаваше дядо ми, дълбоко верующ и любознателен добър старец. То бе подвързано яко с дебели дъсчени кори, обвити с черен, доста изтърган мехин и с петелки от жълта мед. Дядо ми го пазеше като светиня в долапчето под иконостаса и го вземаше в ръце с благоговение. Във всички недели и празници той, вдълбочен, четеше на него. Понякога караше и мен да чета, а той внимателно слушаше и сегиз-тогиз ме поправяше, кога сбърквах думите и ударенията им. Аз четях, разбира се машинално, като все крадешком хвърлях око върху тайнствените за мен винетки и изображения. Тогава Софроние ми се виждаше много голямо и едвам го носех“ (20, с. 212).

Седемгодишен постъпва в Калоферското взаимно и класно училище, което по това време е едно от най-добре уредените в страната, което се дължи на качествата на даскал Ботьо Петков, преподаващ в него. По това време там е учител и юношата Иван Вазов, с когото Начов се сприятелява.

След завършването на това училище, приключило с тържествен публичен изпит пред гражданството, който Начов полага с отличие, той има силно желание да продължи учението си някъде другаде, но нямал средства за това. Тогава според свидетелството на неговата близка сродница писателката Яна Язова, „един от първите търговци на Калофер, високоблагородният и ученолюбив негов калеко Стойчо Хр. Бешикташлиев, въпреки многобройната си челяд, се нагърбва с издръжката на по-нататъшното учение на Никола, който проявил такъв жив ум и склонност към науките“ (54, с. 1279), и го изпраща да продължи обучението си в Априловската гимназия в Габрово. Там сред учителите му са и големите възрожденски книжовници Райчо М. Каролев, Цани Гинчев, Нестор Марков, от който Начов научава много добре френски и турски език. Избухването на Априлското въстание в Габрово на 1 май 1876 г. и пристигането на Фазлъ паша и войската му в града, която е настанена в класните стаи и пансиона на Априловската гимназия, слагат край на учебните занимания. Гимназията е закрыта и учениците, въпреки опасното пътуване между селищата, се завръщат в родните си места. През есента на 1876 г. свако му Стойчо Бешикташлиев го изпраща в Пловдив, където до 1878 г. Начов работи като чирак в манифактурен магазин, като едновременно изучава и воденето на търговски книги. Тук го заварва и Руско-турската освободителна война.

На 7.VII.1877 г. Калофер е опожарен от турците до основи. Унищожени са богатите архиви – училищни и общински, изгарят голямата училищна библиотека и тази на Иван В. Шопов. Същата участ сполетява и къщата на дядо му Начо, който е убит. Стойчо Бешикташлиев е разорен, къщата и дюкянът му също стават на пепел. В разказа си „Жъртвите“ (6), написан по спомени на очевидци, Начов пресъздава печални картини от последните дни на цветущото подбалканско градче. Никола Начов остава без финансова подкрепа от близките си и е принуден сам да търси средства, за да продължи учението си.

Тъй като бил чувал от близките си, че в Бруса от баща му е останало недвижимо имущество, решава да отиде там, да го продаде и да си набави средствата, необходими му за по-нататъшно образование. За да направи това, с руски паспорт предприема тримесечно пътуване по море и по суша по сложен маршрут

– Пловдив–Цариград–Бруса–няколко села около Бруса–Цариград–Варна–Провадия–Еникьой–Провадия–Цариград–Еникьой–Варна–Цариград–Бруса–Цариград–Одрин–Пловдив. Оказва се, че наследство наистина има и той успява да извърши продажбата заедно с чичо си Манол, като се сдобива с 80 турски лири. Води си и подробни бележки за пътешествието, които използва за статии, както и за предпоследната си книга, която издава през 1934 г. – „До Бруса и назад“ (44), с псевдонима Нанчо Донкин.

Двадесетгодишен, през есента на 1879 г. постъпва в Пловдивската мъжка гимназия, където негови учители са Петко Каравелов, Иван Мърквичка, Петко Р. Славейков, Херменгилд Шкорпил и др., а математика му преподават Атанас Тинтеров и Антон Шоурек (47, с.30). Обаянието им оставя следи у него за цял живот, а в работата си като учител се старае да се раздава като тях.

Веднага след завършването на гимназията е назначен за учител в трикласното смесено училище в Перушица, където преподава български език, литература и математика.

През есента на 1885 г. се явява на изпит за държавна стипендия, за да следва медицина в чужбина, но на кандидатите е съобщено, че конкурсът се отлага за следващия ден – 6.IX.1885 г.

Но през нощта на 5 срещу 6 септември се провъзгласява Съединението на Източна Румелия с Княжество България. Последвалите събития осуетяват провеждането на конкурса, а Начов остава без висше образование.

В края на 1885 г. пък е обявена Сръбско-българската война и Начов участва в нея като доброволец в състава на легиона на студентите, тъй като получава уверение, че се е явил на конкурс за студентска стипендия. След бързото ѝ приключване отново е назначен за учител по математика, а след това и по български език и литература в Земеделското училище в Садово, в което остава до 1891 г. Тук написва „Кратка геометрия за началните училища“ (1), в предговора на която изяснява причините, които са го подтикнали да я напише: „В нашите начални училища преподаването на този толкова важен предмет от науката на науките – геометрията – е още далеч от да бъде поставено на желязката точка и в някои места – въобще по селата – то е съвсем занемарено и дори геометрията не я считат за особен предмет и я смесват с другите предмети. Следствие на туй, че ученикът цяла година се бута из мъглата, не може нищо да разбере и да научи основно, и не може да си състави едно ясно, макар и кратко понятие за тая наука (...) Тъй ученикът, еднъж уплашен, измъчен от тая мъчна, спроти него, наука, когато дойде в класовете и вземе особен учебник по геометрията, изгубва и последний кураж при първото срещане пак с нея“ (1, с. 1). Пак там Начов изразява и надеждата си, че учебникът ще бъде полезен на учениците и ще ги подпомогне „особено във време на преговор, защото ще им служи като конспект.“

В края на предговора той смирено и скромно заявява: „Учебникът, вярвам, не е без погрешки. Признателен ще бъда на компетентните лица, ако ми ги изкажат за поправка.“

В Садово Начов концентрира усилията си върху създаването на още два учебника с практическа насоченост, с които запълва големите потребности на българското училище от учебна литература: „За повдигане числата на квадрат и за вадение квадратний корен из тях“ (2) и „Практическа геометрия“ (3).

Паралелно с работата си над тези три учебника и над още един по словесност (5), Никола Начов упорито се труди и над „Библиографический преглед на

нашата математическа литература от самото ѝ начало до края на 1886 г.“(4). С този свой пръв библиографски труд той поставя началото както на специалната, така и на математическата библиография в България. Публикува го през 1889 г. в сп. „Искра“, а и в отделна книга през същата година. В нея той извършва пълен исторически преглед на появата и развитието на българската математическа мисъл и прави пълен опис на математическите книги (главно учебници и учебни помагала), а така също и на статии, критики и др. по математически въпроси.

Известният учен и библиограф Веселин Трайков, който е автор и на първата изчерпателна студия за Никола Начов, дава висока оценка на тази му, първа библиографска проява, в която той показва качества, „които отличават всичките му трудове: точност, пълнота на описанията, осведоменост, добросъвестност“ (56, с. 6–7). В своя труд Начов посочва 79 книги, излезли в 96 отделни издания. Пропуснати от него са само 11 книги в 22 издания, което говори, че Начов се е справил със задачата си, особено като се има предвид, че по това време в България не съществуват никакви условия за книгописна работа.

От 1.IV.1891 г. по предложение на проф. Ив. Д. Шишманов, който е началник на Отделението по учебните въпроси в МНП и следи книжовните му прояви, министърът на народното просвещение Георги Живков го назначава за учител по старобългарски език в Софийската мъжка гимназия. Учителства до 1914 г., през която навършва тридесет години учителски стаж и се пенсионира, за да може да се отдаде изцяло на книжовните си занимания. През 1922 г. е принуден отново да постъпи като уредник в Университетската библиотека, където работи до март 1928 г., когато се пенсионира за втори път.

Междувременно през декември 1906 г. Н. Начов е избран за действителен член на Историко-филологическия клон на Българското книжовно дружество (преименувано на БАН през 1911 г.). На заседанието на БКД за него докладва проф. Беньо Цонев, а публикациите на Начов са разпределени в няколко дяла: белетристика, библиографични работи, биографични приноси, студии по български фолклор и метрика, приноси към старата българска литература, граматични съчинения. Беньо Цонев започва доклада си с думите: „Почитаеми господа, искам да обърна благосклонното ви внимание върху един скромнен труженник на българската литература, който по своите книжовни и научни работи, както и по своите чисто литературни произведения, заслужава да заеме достойно място между членовете на Българското книжовно дружество. Тоя труженник е г[осподин] Никола Начов, дългогодишен гимназиален учител, познат книжовник и писател. Той не блещи, истина, с научни титли и красноречиви дипломи, ала името му вече е тясно свързано с българската книжнина, та мисля, че нашето книжно дружество, което си е турило за цел да бъде средище на българските научни и художествени сили, трябва да прибере в средата си този наш деец, който, уверен съм, ще носи с гордост и достойнство званието член на Българското книжовно дружество“ (46, с. 74). Така Н. Начов заема с достойнство мястото си в БАН след първенците на българската наука.

Никола Начов още приживе се утвърждава като значима личност в духовния, книжовния и обществен живот на страната. Член е на Съюза на българските учени, писатели и художници от 1917 г., на Книжовния комитет на „Славянска беседа“ от 1920 г., участва в комисиите на МНП за съставянето на „Списък на книгите, необходими за селските библиотеки“ и за установяване на единен правопис.

В деня на честването на 50-годишнината от литературната дейност на Иван Вазов (24.X.1920 г.) по предложение на МНП Никола Начов е награден с орден

за гражданска заслуга – V степен, който е знак на държавно признание и висока оценка за цялостната му родолюбива, просветна и научна дейност.

На 18 май 1930 г. в салона на БАН българската културна и научна обществено-организационна тържествено честване на Н. Начов по случай 70 години от рождението му, 45-годишна дейност като учител, писател и учен и 25-годишното му председателстване на основаната от него Културно-просветна калоферска дружба в София. Награден е и с орден „Св. Александър“ – заслужена награда за делата на твореца и човека Начов.

В приветствия адрес на инициативния комитет е изразена голямата признателност за народополезното дело на този изключителен родолюбец, учен и творец.

Жива връзка между две големи епохи в нашата история – на Възраждането и на свободна България, свидетел и очевидец на робските й борби, Никола Начов умира на 29.IX.1940 г. в София на 81-годишна възраст и е погребан в Калофер в двора на църквата „Св. Атанас“.

По повод на смъртта му Тодор Боров пише във в-к „Мир“: „Дългогодишен учител и писател, безшумен общественик, деен председател на основаната от него Културно-просветна калоферска дружба в София, Никола Начов бе една от най-симпатичните фигури на българския духовен живот: добър писател, упорит библиограф, прецизен одухотворител на нашето време и крайно скромен човек. Той бе като че ли последната издънка на големите идеалисти-книжовници и просветители от българското Възраждане... Но ние трябва да сме благодарни на дядо Начов вече и за всичките богатства, които той се потруди през своя дълъг живот да събере и поднесе на българския читател“ (53).

Никола Начов действително оставя забележителни книжовни дири в много области на науката, които доказват един рядко срещан енциклопедизъм на интересите му.

Безспорни са приносите му за развитието на българската библиография и книгознание, които са високо оценени още от неговите съвременници проф. Ал. Теодоров-Балан и Тодор Боров, а по-късно и от Ценко Цветанов, Христо Тренков, проф. В. Трайков и др.

Години след отпечатването на своя първи, но сполучлив библиографски труд, упорито издирва сведения за първия ни библиограф Иван Василев Шопов – негов съгражданин, съставил и публикувал първия библиографски списък на нашата книжнина на български език през 1852 г., поради което тази година бележи началото на българската библиография.

Плод на тези издирвания са двете му статии за Иван Шопов от 1899(12) и 1930 г., които се цитират и днес от изследователите на историята на българската библиография поради тяхната пълнота и достоверност.

През 1905 г. Н. Начов публикува и първия цялостен исторически обзор на българската библиография „Към историята на новобългарската библиография“ (16), отпечатан в Санкт Петербург в юбилеен сборник, посветен на В. И. Ламански, в който той отново подчертава ролята на Иван Шопов за развитието на нашата библиография.

Сериозни усилия полага Н. Начов, за да внесе много съществени „Добавки и оправки“ в „Български книгопис за сто години 1806–1905“, публикуван през 1909 г. от А. Теодоров-Балан, който до края на Втората световна война остава най-големият и основен наш библиографски труд по обща библиография и има съществена роля за развитието на нашата национална ретроспективна библиография.

Своите три приноси „Добавки и оправки“ към капиталния труд на Балан Н. Начов публикува през 1912(22), 1914(23) и 1925(31) и те са плод както на многогодишни издирвания, така и на сравняването *de visu* на всички описания с книгите. В тях той, според изчисленията на проф. В. Трайков, добавя описанията на 612 нови книги, коригира и уточнява заглавията на други 250 и допълва библиографските сведения на над 3004 издания. Така Начов прави „добавки и оправки“ „почти в една пета от всички указани от Балан книги“ (56, с. 8). Личният екземпляр на Н. Начов от Балановия „Български книгопис за сто години“ днес се пази в читалище „Христо Ботев“ в Калофер, в което се съхранява и част от личната му библиотека.

Друга значителна част от своята библиотека, основно старопечатни книги, той дарява около 1930–1931 г. на БАН.

По този повод през 1932 г. във в-к „Мир“ излиза голяма статия „Книги и библиотеки, подарени на Българската академия на науките“, подписана от Харитина (Иванова Плачкова-Тодорова), съпруга на Тодор Боров, която по това време работи като библиотекар в библиотеката на БАН. След като представя даренията на личните библиотеки на Никола Милев, Марко Балабанов, Феликс Каниц и др., авторката отбелязва: „През 1930–31 acad. година Академията получи един изключително ценен дар: една сбирка от български старопечатни книги, на брой около 300 (дарителят е член на Академията, по негово желание не споменуваме името му). Сбирката от старопечатни български книги на Академията е твърде бедна, досега тя наброяваше около стотина книги. Затова този дар е богата придобивка за Академията. Между другото, тук намираме една от първите печатни български книги, „Чудесата на Света Богородица“, преведена от Йоаким Кърчовски, издадена в Будапеща от 1817 г.; първото издание на Рибния буквар от Петър Берон, печатан в Брашов на 1824 г. [...] Тук са и повечето от учебниците на Неофит Бозвели [...], „Математическа география“, ч. 1, от Иван Богоров, 1824 [...], „Граматика или буквеница от Сичан-Николов, 1858; „Кирианодромиона“ на Софроний, преработен и издаден от Границки на 1865 и мн. др.“ (51).

Все пак, дарението на Н. Начов е обявено официално в „Летопис на БАН“, кн. 18 от 1936 г., където е публикуван списък, съдържащ 255 книги, който включва почти всички, които споменава и Харитина.

Безспорно Н. Начов е познавал отлично съдбата на старобългарската книга, поради което той допълва и поправя и „Опис на старите печатни български книги“ (28), направен от В. Погорелов и публикуван през 1923 г.

През 1921 г. в кн. XV на „Сборник на БАН“ излиза от печат и изключително ценният му труд „Новобългарската книга и печатното дело у нас от 1806 до 1877“ (26). В монографията, която и до днес остава капитален труд по история на българската книга, Начов изяснява условията за нейното възникване, създаване и развитие, дава ценни сведения за автори, преводачи, издатели и книжари, за печатниците в редица градове в чужбина и в България, за техните стопани, като прави и полезни статистически анализи в различни аспекти, оперирайки с огромен фактически и библиографски материал. Висока оценка на този негов труд дава Тодор Боров, определяйки го като „венец на Начовата работа като историк на българската книга“ (48).

Сериозни приноси в полето на българската библиография представляват и други трудове на Н. Начов – студията му за нашия книжовник от Възраждането „Хаджи Найденов Йоанович“ (15), „Преведените от Хр. Ботев книги“ (39), „Българ-

ската книга и журналистиката в Цариград“, която е глава VII от изследването му „Цариград като културен център на българите до 1877 г.“ (32), „Български книги, печатани в Одеса“, която е глава V от „Българската колония в Одеса“ (37). Всички те показват, че Н. Начов е вещ библиограф от много висока класа, истински ерудит, работил в нейното поле плодотворно, упорито и целенасочено над половин век и я е наспорил с безценни изследвания, които и днес са истинска рудница за всички, които сериозно изследват културната и книжовна история на Българското възрождане.

Особено ценни са историческите изследвания на Никола Начов, в които той отразява духовните и икономическите процеси на Българското възрождане и техните взаимовръзки на фона на културната епоха.

В периода 1925–1935 г., времето на неговата научна зрялост, Начов създава четири от най-силните си, върхови исторически изследвания. За Начов и сътвореното от него през тези години, когато колелото на живота му е изминало значителен път, в пълна сила важи народната мъдрост: „Колкото повече се налива класът, толкова повече се наклонява към земята.“

През 1925 г. излиза панорамният му труд „Цариград като културен център на българите до 1877 г.“ (32), който е предшестван от две сериозни студии по същата тема. В него той изяснява ролята на Цариград в процесите на Българското възрождане, както и приносите на много личности за духовното и националното свестяване на българския народ, като привежда и много факти в подкрепа на изводите си. Начов обрисова чертите и характера на оня тип българин, който през XVIII и XIX век колонизира Цариград, превръщайки го в най-големия български град. Вероятно Начов не би написал „Цариград като културен център...“, ако не бе го заинтригувала съдбата на Тъпчилещовия род от Калофер, както и съдбата на още десетки калоферци, повечето от които той лично е познавал и в лицата на които е съзрял създателите на една епоха в българската история. Калофер е темата, която трайно е приличала Начов в продължение на десетилетия. Ранните му проучвания на неговата история (18), на училищното дело (14) и на манастирите в околностите на града (8) са прелюдия към цялостния му труд „Калофер в миналото 1707–1877“ (34), публикуван през 1927 г. И до днес се смята, че това изследване е сред най-силните проучвания на Начов, което получава висока оценка както от неговите съвременници, така и от днешни учени.

„Като написах тази книга, мисля, че изпълних един голям и приятен дълг спрямо моето родно място“ (35, с. XIX) – така завършва своя кратък предговор към първото издание на труда си Н. Начов, в който той по великолепен начин, с рядка достоверност разкрива историята, културата, бита и нравите, занаятите и стопанството на един български град за период от почти два века.

По-късно Яна Язова използва много факти от този труд на вуйчо си при написването на романите си „Левски“, „Бенковски“ и „Шипка“ от трилогията й „Балкани“.

Книгата е забелязана и от проф. Михаил Арнаудов, който пише за нея следното: „Начов е събирал в течение на десетилетия разпръснатите печатни сведения и устните показания за стария Калофер, за да ни даде такава една изчерпателна характеристика, която обгръща народонаселение, топография, поминък, турско управление, културен живот и революционни движения“ (50).

В предговора към второто издание, осъществено 63 години по-късно, Симеон Янев ще обобщи непреходната значимост на тази книга на Начов така: „Като се за-

ема да изследва в миналото на Калофер историята на неговите най-забележителни родове заедно с историята на поминъка и занаятите му, на училищата и църквите, на всички значими възрожденски институции, Начов създава един от най-сполучливите микромоделни на Българското възраждане като духовен и икономически процес. И това е главната стойност на тази книга“ (63, с. 9).

През 1932 г. излиза и книгата на Н. Начов „Из ръкописите на Еня Хр. Кърпачов“ (42), за личността на който авторът казва: „Покойният Еньо Кърпачов беше събирал сведения да напише някаква история на Калофер. Захванатото дело не беше по неговите сили, той беше малограмотен“ (35, с. XIX). Историкът попада на записките на стария калоферец, оцелели по една щастлива случайност и отразяващи важни събития и факти от историята на града, и излага всичко по-ценно, събрано от малограмотния общар, но голям патриот на Калофер, който записвал и събирал цял живот сведения за родния си град, но до смъртта си така и не успял да ги подреди и публикува.

Още едно сериозно изследване, свързано с Калофер, който Начов превръща в главен обект на историческите и биографичните си трудове, излиза през 1935 г.: „Христо П. Тъпчилещов. Живот и неговата обществена дейност“ (45).

Тази биография е написана въз основа на огромния личен архив на видния калоферец, който е един от първенците сред българите в Истанбул. През април 1856 г., веднага след Кримската война, заедно с брат си Никола, Ив. Д. Гешов, Г. Золотович, Александър Екзарх и др., предприема постъпки за създаване на независима Българска православна църква. Участва и в строителството на желязната църква „Св. Стефан“ в Истанбул (1849), както и в учредяването на Българската община. Има и сериозни заслуги за освобождаването на български затворници и заточеници и за развитието на училищното дело. От 1870 г. е член на Временния съвет за управление на Българската екзархия до избирането на екзарх, но умира, без да дочака Освобождението на България, за което работи две десетилетия.

Обществена, родолюбивата и дарителската му дейност не е така шумна и показна като на Иларион Макариополски, Петко Славейков, Драган Цанков и др. и не е била изяснена преди биографията на Н. Начов, а делата му били обгърнати от незаслужена забрава. Приносът на Христо Тъпчилещов е впечатлявал и Иван Д. Шишманов, който в своя статия, печатана в сп. „Български преглед“ (1894–1895, №7, с. 158–159), напомня: „Без него и неговите другари, просветените цариградски търговци, без тяхната морална и материална поддръжка, мислимо ли беше нашата ожесточена борба с Фенер да свърши успешно? Какво щяха да направят един Бозвели, един Неофит Рилски, един Иларион без крепката солидна и постоянна помощ на Тъпчилещовци, Маравеновци, Ралевци, Мариновичи и толкова други. Не бяха ли цариградските чорбаджии (име често тъй несправедливо ругано), които поддържаха и черкви, и училища, и книжнина?“ Като дава оценка на заслугите на Хр. Тъпчилещов за нашето духовно възраждане, проф. Шишманов препоръчва да се издаде една пълна биография, която да припомни делата на този голям българин и родолюбец.

Тази биография, която е последната книга на Н. Начов, е и негова основателна гордост. „С тая своя книга Никола Начов напоследък най-много се занимаваше, радваше й се, за нея бе употребил много усилия и труд и за нея обичаше да приказва“ – споделя К. Мутафов (62, с. 461).

Ние трябва да сме благодарни на Никола Начов не само за ненадминатите му изследвания за родния му град, но и за изключителните биографии на излезлите

от Калофер видни българи – Христо Ботев, Иван В. Шопов(12), д-р Киро Д. Попов(30), на един от най-образованите ни в онези години сънародници – Димитър Мутев(10). Завършил философия в Бон и Берлин през 1842 г., той защитава докторска дисертация по физика, написана на латински език. Основател и редактор е на списание „Български книжици“ (1858–1862), което е една от най-силните изяви на нашия възрожденски периодичен печат.

Магнетичната личност на Христо Ботев многократно е привличала вниманието на изследователя Н. Начов. За времето от 1918 до 1934 г. Начов има 9 публикации за гения(25, 39, 40, 41, 43). Различни по обем и съдържание, с тях Начов се вписва трайно в българското ботевознание. Не случайно в монографията си „Христо Ботев“ („Наука и изкуство“, 1975) Иван и Цвета Унджиеви го цитират над 40 пъти(64, с. 41–42).

С уважение и признателност са наситени и изследванията му за Ботьо Петков(33) и Райчо Каролев(36), които не само са негови учители, но са сред големите български просветители, оставили диря в историята на българското образование.

Големите личности на Българското възраждане и делата им също привличат вниманието на Н. Начов. Една след друга се появяват неговите статии и студии за Димитър Великсин(11), Захари Круша(17), Константин Величков(19), Бачо Киро Петров(21), Йоаким Груев(24), Димитър Паничков(29), княз Стефан Богориди(38) и др. Редят се образите на книжовници, общественици и просветители, вградили здраво с делата си своите имена в процесите на културното и духовното възраждане на страната ни.

Особено значителни са и приносите на Н. Начов в областта на фолклора(9) и следосвобожденската ни музикална култура(7). Според музиковедката П. Цалова обемистото изследване на Начов „Екскурзия из нашата народна поезия“(7), изградено върху текстуалния анализ на 3400 народни песни, „хвърля светлина върху въпроса за същността на понятията и представите за музика, изградена у народа ни, а това е един дял от музикалната психология, останал и до днес почти недокоснат“(60, с. 40).

Белетристичното му творчество се отличава с жанрово многообразие. Той ни е оставил повести, спомени, стихове и поеми и пътеписи. За пътеписите на Никола Начов д-р Кръстев отбелязва в специалната си студия за него, публикувана през 1898 г., че „са превъзходни в литературно отношение и че някои от тях по силата на вдъхновението, по дълбината на чувствата надминуват много от разказите му“(45 а, с. 67). Известният народопсихолог Иван Хаджийски пише, че „Благодарение на „Спомените“(20) на Никола Начов, едно произведение, което стои наравно с Вазовите „Чичовци“ и „Записките“ на Захари Стоянов, ние имаме сведения за вътрешния живот на стария град Калофер“(59, с. 224).

Зад съдържанието на белетристичните творби на Н. Начов се усеща цялостната личност на автора им – реалист при изобразяване на действителността, патриот, влюбен в отечеството, гражданин-демократ с живо социално чувство, хуманист.

Всестранно надарена личност, един от последните енциклопедисти на Българското възраждане, Никола Начов оставя богато и разностранно научно наследство, което е непреходна диря в книжовната култура на България.

Публикации от акад. Никола Начов, споменати в статията

1. Кратка геометрия за началните училища от ..., учител в Държавното практическо Земеделческо училище в Садово : С 51 образи в текста. – Пловдив : изд. авт., 1886. – 52 с.
2. За повдигане числата на квадрат и за вадение квадратний корен из тях : Допълнение към аритметиката : Предварителни познания. – Садово : циклопеч. Н. Хр. Терзиев, 1887. – 35 с.
3. Практическа геометрия. Състав... – Садово : Ученическа цинкогр. Никола Терзиев, 1888. – 207 с.
4. Библиографически преглед на нашата математическа литература от самото ѝ начало до края на 1886 г. // *Искра* (Шумен), 1889, № 1, с. 52–57; № 3, с. 184–189; № 4, с. 284–252.
Отд. отпеч.: Шумен : типогр. Сп. Попов, 1889. – 17 с.
5. Словесност / Състав... – Садово: Ученическа цинкогр. Влад. Ив. Стоев, 1889. – 62 с.
6. Жъртвите. // *Мисъл*, 1894, № 2, с. 170–179; № 3–4, с. 253–259; № 5, с. 407–417.
7. Екскурзия из нашата народна поезия. // *Период. сп. на БКД*, 1895, № 48, с. 952–976; № 49–50, с. 73–112; № 51, с. 357–374.
8. Калоферската мъжка св. обител. – София : придв. печ. Бр. Прошекови, 1895. – 72 с.
9. Студия върху стихосложението на нашите народни песни. // *Период. сп. на БКД*, кн. 52–53. – София, 1895, с. 509–575.
10. Димитър С. Мутев. // *Светлина*, 1896, № 12, с. 176–178.
11. Димитър Великсин : Историко-лит. бележки. // *Илюстрация Светлина*, 1898, № 3, с. 1–5.
12. Иван В. Шопов. Биогр. скица. // *Бълг. преглед*, 1899, № 9–10, с. 230–236.
Също и в: *Бълг. книга*, 1930, № 1, с. 25–30.
13. Аджарският ръкопис. // *Сб. за нар. умотворения, наука и книжнина*, № 16–17. – София, 1900, с. 483–491.
14. Градиво за историята на калоферските училища. // *Учил. преглед*, 1903, № 1, с. 1–43; № 2, с. 105–127.
15. Хаджи Найденов Йоанович. // *Период. сп. на БКД*, кн. 65. – София, 1904, с. 100–123.
С добавки и в: *Бълг. книга*, 1930, № 4–5, с. 364–379.
16. Към историята на новобългарската библиография. – Санкт-Петербург : Тип. имп. акад. наук, 1905. – 22 с.
Отпеч. от: *Сборник в чест В. И. Ламанского*.
17. Захари Икономович Круша. // *Учил. преглед*, 1906, № 8, с. 786–795.
18. Градиво из старата история на Калофер. // *Сб. на Калоферската дружба*, кн. 1. – София, 1908, с. 47–60.
19. Константин Величков. // *Летопис на БКД*, т. 8, 1907. – София, 1908, с. 67–81.
20. Спомени. // *Сб. на Калоферската дружба*, кн. 1. – София, 1908, с. 212, с. 223.
21. Бачо Киро Петров. – София : печ. Гр. Т. Паскалев, 1910. – 96 с.

22. Добавки и оправки към „Български книгопис за сто години“. // *Сб. за нар. умотворения, наука и книжнина*, кн. 26, 1910–1911. – София, 1912, с. 1–54.
23. Други добавки и оправки към „Български книгопис за сто години“. // *Сб. на БАН*, кн. 3. – София, 1914, с. 1–50.
24. Йоаким Груев. // *Летопис на БАН*, т. 2. 1912–1913. – София, 1915, с. 65–77.
25. Христо Ботев. – София : д-во Развитие, 1918. VI, 152 с.
26. Новобългарската книга и печатното дело у нас от 1806 до 1877. // *Сб. на БАН*, кн. 15. – София, 1921, с. 1–206.
27. Цариград като културен център на българите до 1877 година. // *Възхвала* : Сб. в чест на Стефан С. Бобчев. 1871–1921. – София, 1921, с. 49–57.
28. Старите български книги. // *Развигор*, 24 март 1923, № 110.
- Рец. за: **Погорелов, В.** Опис на старите печатни български книги (1802–1877). – София : Държ. печ., 1923. – VII, 796 с.
29. Дядо хаджи Димитър Н. Паничков. // *Сб. на Калоферската дружба*, кн. 2. – София, 1924, с. 63–126.
30. Д-р Киро Д. Попов. // *Сб. на Калоферската дружба*, кн. 2. – София, 1924, с. 33–40.
31. Трети добавки и оправки към „Български книгопис за сто години“. // *Сб. на БАН*, кн. 17. – София, 1925, с. 1–70.
32. Цариград като културен център на българите до 1877 г. // *Сб. на БАН*, кн. 19. – София, 1925, с. 1–208.
33. Ботьо Петков : Живот и дейност. // *Учил. преглед*, 1926, № 3–4, с. 423–464; № 5–6, с. 716–753.
34. Калофер в миналото 1707–1877. – София : Калоферска дружба, 1927. – XIX, 654 с.
35. Предговор. В: **Начов, Н.** Калофер в миналото 1707–1877, с. XIX.
36. Райчо М. Каролев (15 февруари 1846–12 март 1928). // *Летопис на БАН*, кн. 11, 1927–1928. – София, 1929, с. 67–73.
37. Български книги, печатани в Одеса. // *Учил. преглед*, 1929, № 5, с. 626–628.
38. Княз Стефан Богориди : Биогр. бележки. // *Сб. на БАН*, кн. 24. – София, 1929, с. 1–74.
39. Преведените от Хр. Ботев книги : Принос към бълг. библиогр. // *Учил. преглед*, 1929, № 10, с. 1399–1414.
40. Христо Ботев : По случай петдесетгодишнината от смъртта му ; Боян Пенев. Христо Ботев и Иван Хаджов : Изучавания върху Ботева ; Библиография. – София : МНП, 1926. – 120 с.
41. Христо Ботев. – София : МНП, 1931. – 88 с. – (Библ. Бележити българи).
42. Из ръкописите на Еня Хр. Кърпачов. – София : печ. Бр. Миладинови, 1932. – 170 с.
43. Де е роден Христо Ботев. – София : Калоферска благотв. и култ. просв. дружба, 1933. – 19 с.
44. **Донкин, Нанчо.** До Бруса и назад : Пътни бележки. – София : Факел, 1934. – 108 с. 46.
45. Христо П. Тъпчилещов : Живот и неговата обществена дейност. – София : Калоферска благотв. и култ. просв. дружба, 1935. – 235 с.

Публикации за Никола Начов

45а. **Кръстев**, Кръстьо. Никола Начов като белетрист. В: **Кръстев**, К. Литературни и философски студии. Т. 1. – Пловдив, 1898, с. 37–67.

46. **Цонев**, Беню. [Никола Начов] : Доклади за нови членове. // *Летопис на Бълг. книж. дружество в София*, кн. 6, 1905. – София, 1906, с. 74–77.

47. **Бракалов**, Иван Т. Биография на Никола Начов с кратък очерк на просветната и книжовната му дейност. – София : п-ца Бр. Миладинови, 1929. – 64 с.

48. **Боров**, Т. Никола Начов. // *Бълг. книга*, 1930, № 3, с. 318.

49. **Янев**, Янко. Калофер в миналото. // *Учил. преглед*, 1930, № 5, с. 733–734.

50. **Арнаулов**, Михаил. Калофер в миналото. // *Бълг. мисъл*, 1932, № 3, с. 214.

51. **Харитина**. Книги и библиотеки подарени на Българската академия на науките. // *Мир*, № 9537, 23 април 1932, с. 4.

52. **Балабанов**, Н. Т. Никола Начов (20.IX.1859–29.IX.1940). // *Славянска беседа*, 1940, № 4, с. 208–210.

53. **Боров**, Т. Никола Начов (Видни покойници). // *Мир*, № 10050, 1 окт. 1940, с. 3.

54. **Язова**, Яна. Един от първите. // *Учил. преглед*, 1940, № 10, с. 1278–1292.

55. **Язова**, Яна. Никола Начов. // *Лит. глас*, № 484, 9 окт. 1940, с. 4.

56. **Трайков**, Веселин. Никола Начов като библиограф и книжовник (20.IX.1859–30.IX.1940). // *Год. на ББИ Елин Пелин*, т. 5. – София, 1956, с. 1–38.

57. **Цветанов**, Ценко. Българската библиография. – София, 1957, с. 73–74.

58. **Василев**, Стефан поп. Среци и разговори. – София, 1960, с. 231.

59. **Хаджийски**, Иван. Бит и душевност на българите. Т. 2. – София, 1966, с. 224.

60. **Цалова**, П. Никола Начов. // *Бълг. музика*, 1970, № 6, с. 39–41.

61. **Неделчева**, Цветанка. Никола Начов – разказвач и учен. // *Ез. и лит.*, 1980, № 1, с. 69–79.

62. **Хубенова**, Кичка. Никола Енев Начов – живот в дати. В: **Начов**, Н. Калофер в миналото. Кн. 1. – София, 1990, с. 458–463.

63. **Янев**, Симеон. Никола Начов и „Калофер в миналото“. В: **Начов**, Никола. Калофер в миналото. Предг. – София, 1990, с. 9.

64. **Петков**, Петьо. Кратък летопис на Никола Начов (1859–1940). – София, 2004, с. 12.

115 ГОДИНИ ЧИТАЛИЩЕ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ – ПЪРВОМАЙ

МАРГАРИТА СТАЙКОВА

На 4 ноември т.г., само месец и два дни след 2 октомври – датата, на която е основано читалище „Св. св. Кирил и Методий“, централната общинска библиотека отбелязва своята 115-годишнина и 50-годишния юбилей на Детския отдел. Денят започна с радиопредаване по общинския радиовъзел, което припомни на първомайци основните моменти в развитието на библиотеката от създаването ѝ до днес. Празничното настроение обхвана читалищния

колектив още в първите часове на деня. Всеки бе донесъл цветя за библиотечния екип и поднасяше благопожелания. С цветя и торта дойдоха Мария Кочева и Василка Мутафчиева – две жени, чиито имена неразривно са свързани с библиотеката и читалището. Председателят на читалищното настоятелство Иван Караславов поздрави библиотечарките с празника, поднесе на всяка цвете и изненада колектива с подаръци за юбилея на библиотеката и на нейния Детски отдел.

Гости бяха учениците от трети клас при ОУ „Кирил и Методий“ – Първомай, с класни ръководители Иванка Динкова и Нели Иванова. Те пристигнаха в 11 часа с цветя и много настроение. Най-напред децата посетиха Детския отдел, където Ана Сиракова – библиотечарка в отдела, им разказа накратко историята на първомайското читалище и на библиотеката. Мария Кочева и Василка Мутафчиева отговориха на въпроси на малчуганите и им напомниха винаги да обичат книгата. Всяко дете получи подарък от библиотеката – книжка, знаменце и правила на читателя. След това заедно с Маргарита Стайкова – гл. библиотечар, и Емилия Ангелова – библиотечар в отдела за обработка на библиотечни документи, учениците разгледаха голямата библиотека и читалнята към нея. Следващата изненада бе тортата във форма на книга и фойерверките. Децата и библиотечният колектив заедно угасиха празничните свещички. Заедно попяха и се повеселиха.

По повод юбилейната година и празника на библиотеката отец Георги от храма „Св. Георги“ отслужи водосвет. Той се помоли за по-нататъшното благополучие и успешното бъдеще на читалище „Св. св. Кирил и Методий“, за здравето на читалищните служители, участниците в художествената самодейност и всички граждани на Първомай, свързани и милеещи за читалищното дело.

ДИРЕКТОРИТЕ И НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА

ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

Луксозно подвързаният и перфектно отпечатан труд на Ружа Симеонова „Българската национална библиотека и нейните директори (1879–2009)“ подсказва, че колкото и важни да са архивните документи, не по-малко важно е те да бъдат представени полиграфически подобаващо.

Томът представя биографични очерци за 31 директори на Националната библиотека – от Георги Кирков, Петко Славейков, Константин Иречек, през Тодор Боров, Константинка Калайджиева и Александра Дипчикова, та до сегашната директорка, проф. дфн Боряна Христова. Ружа Симеонова е известен и утвърден специалист на тема визуални архивни материали особено от българската история и настоящото ѝ изследване увенчава дългогодишните ѝ усилия да издирва, съхранява и популяризира отминалото време. Същевременно тя е сред онези хроникьори, които умеят да представят фактите емоционално, въздействащо и предизвикващо интерес дори и у хора без особени интереси към историята ни.

Авторката е положила извънредни усилия да обгледа неизвестни досега архивни свидетелства. Очерците за всеки един от директорите на Националната библиотека съдържат сбита информация, каквато познавачите добре знаят, че понякога трудно се намира в достъпни енциклопедии и справочници. Свръх това авторката успява да вникне в мисията на всеки един от портретуваните по отношение на приноса му към създаването и утвърждаването на Националната библиотека като храм на българската словесност. Историите на хората, които за кратко или за по-дълго са предопределяли състоянието на Библиотеката могат да се погледнат и от друг ъгъл. Чрез подробности от тяхната биография читателят може сам да прецени кои от тях са смятали, че директорстването им е мисия, кои други са попаднали случайно на този пост, а трети са го приели като понижение и наказание...

Томът би загубил от директното си внушение, ако да не беше обилно илюстриран с неизвестни или малко популярни снимки на директорите на Националната ни библиотека. Преди всеки биографичен очерк Ружа Симеонова се е потрудила да подбере факсимилета на ръкописи и книги, чието притежание е гордост за Библиотеката. В предговора си проф. дфн Боряна Христова пише, че книгата е своеобразен портрет на Националната библиотека, изграден чрез образите на нейните директори. Защото всеки от директорите е дал най-доброто, на каквото е бил способен – от сърце!

Симеонова, Ружа. Българската национална библиотека и нейните директори (1879–2009). Ред. Б. Христова. Худ. оформл. В. Георгиев. – София : изд. къща Христо Ботев, 2009. – 184 с. : портр., цв. факс.

МЕЛОДИЯ ЗА ПЪТЕШЕСТВИЕТО В СВЕТА НА КНИГАТА, ИЛИ ОНТОЛОГИЯ НА ХУМАНИТАРНОТО ПОЗНАНИЕ

СТОЯН ДЕНЧЕВ, АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА

Научните трудове на директора на Библиотеката на Руската академия на науките (РАН) – БАН, проф. дпн Валерий Павлович Леонов, определят лицето на руската научна мисъл в информационно-комуникативната сфера на познанието, осъзнаваща самата тази сфера като планетарно социокултурно цяло без географски, административни и отраслови граници.

Към кръга учени, фундирали чрез концепциите си идеята за единна социокултурна информационна среда на човечеството, към който се причислява фигурата на проф. В. П. Леонов, принадлежат имената на К. И. Абрамов, И. Е. Баренбаум, А. И. Барсук, Е. К. Беспалова, М. А. Брискман, Р. С. Гиляревски, М. Г. Вохришева, И. В. Гудовщикова, А. А. Гречихин, А. В. Мамонтов, О. П. Коршунов, И. Г. Моргенштерн, Н. К. Леликова, Б. А. Семеновкер, К. Р. Симон, А. В. Соколов, Д. Ю. Теплов, Ю. Н. Столяров, Я. Л. Шрайберг, Ю. А. Шрейдер, В. А. Фокеев.

Името на проф. В. П. Леонов (род. 1942 г.) е добре познато в България и особено на многобройните специалисти по онтологично сродните области на информационно-комуникативната сфера, проявяващи се чрез професиите и плодовете на труда на практикуващите ги – на библиотекаря, библиографа, книговеда, архивиста, информатика, информационния технолог...

Мнозина от представителите на средното поколение от посочените специалисти у нас са получили своето образование в Русия и проф. В. П. Леонов е бил един от техните преподаватели в днешния Санкт-Петербургски държавен университет по култура и изкуство, отбелязал през декември миналата година своя 90-годишен юбилей.

На многобройните специалисти от националните и регионалните институции на информатизацията у нас концепцията на проф. В. П. Леонов за библиографската интерпретация на социокултурната инфосфера на човечеството е известна от майсторския клас, с който ученият участва в програмата „Майсторски класове на видни съвременни учени“ на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии – „Съвременни библиотечно-информационни концепции“ (19–20 април 2007 г.).

Дългите години на оглавяването от проф. В. П. Леонов на БАН в Санкт Петербург не трансформират значението на високите административни постове като определящи за позициите на неговата личност – те по-скоро са само външен израз за голямото му признание като ерудит и творческа личност в книгознанието, библиографията, библиотечното дело, архивистиката, информатиката.

Сред десетките монографии, статии и студии по въпросите на историята и теорията на библиографията, библиотекознанието и информатиката последната

книга на проф. В. П. Леонов е „Bésame mucho: пътешествие в света на книгата, библиографията и библиофилството“.

Любопитно е, че именно постановъчната, онтологична, част на този труд – за книгата като космически субект – става известна на професионалното съобщество на дейците на информатизацията у нас от публикуваната в превод от ръкопис на български език негова работа още през 2006 г.(1).

Внимателното запознаване със съдържанието на „Bésame mucho“ завладява както с оригиналната си структура, така и с широкия кръг от въпроси, обект на вниманието на автора: моделиращата роля на читателя на книгата; феноменология на припомнянето чрез четенето; четенето като пътешествие на душата; личността и майсторството на библиографа...

Основният корпус на разглеждания труд се състои от две части: „Сами“ (с. 18–138) и „Заедно“ (с. 139–192), общо рамкирани от „Пролог“ (с. 5–17) и „Вместо епилог“ (с. 193–202), в които се излагат не само авторските виждания, но и гледищата на голям кръг творци за феноменологията на книгата.

В края на съчинението си В. П. Леонов си е позволил да включи откъс от творба на друг автор – есето за природата и същността на библиофилството „Тази игра ще бъде доиграна докрай“ (с. 150–192). Произведението е на библиографа, библиофила и писателя от Оксфорд, Великобритания, Колин Франклин (написано по предложение на В. Л. и преведено на руски език от него).

Надхвърлил 60-те години, проф. В. П. Леонов е далече от мисълта, че в „Bésame mucho“ пристъпва към създаването на мемоари, макар че именно той е в състояние да разкаже твърде поучителни неща от богатия си житейски и творчески опит – и на изследовател, и на управленец, а и книгата му практически е изпълнена и с герои – книги, и с герои – създатели на книги, и с герои – читатели на книги... В. П. Леонов бърза да предупреди читателите, че съчинението му няма мемоарен характер.

Целта, която си поставя В. П. Леонов, е посочена в подзаглавието на труда му: „Пътешествие в света на книгата, библиографията и библиофилството“. Още по-точно тази цел е сформулирана (с. 21) по следния начин: „Моята книга е колкото опит за изучаване на самия себе си, толкова и за описание на книжния свят“ (*Подчертано от нас – С. Д., А. К.*).

Именно като „пътешествие“ книгата на проф. В. П. Леонов впечатлява с богатството на засегнатия в нея широк кръг от въпроси, отнасящи се и до миналото, и до днешното състояние на книгата, до нейната онтология и феноменология, до концептуалността ѝ, идейната ѝ хуманитарна натовареност, разгледани в интегрално цяло – и рационално, и философски, генериращи вечния, ноосферичния план на информационното пространство на човечеството.

Авторът не крие своето удивление от невежеството, което цари по въпросите както за онтологията на книгата, така и спрямо възловите културни области на човечеството. Това застрашаващо положение е характерно, според него, съвсем не само за масовия потребител на богатата на цивилизацията, но, за съжаление, се отнася и за академичните среди (с. 23).

Определящата линия на концепцията на В. П. Леонов може синтезирано да бъде сформулирана чрез идеята: детерминирани на дълбинно историко-културно ниво и професионално равнище библиография, книгознание, библиотекознание са вътрешни, живи, постоянно трансформирани се интелектуално-комуникативни структури на социологията, педагогиката, психологията, информатиката.

Явяващи се своеобразни метасистеми на интегралното социокултурно цяло (: библиография – книгознание – библиотекознание <...>), социологията, педагогиката, психологията, информатиката – като универсални, хуманитарни области на познанието – са онтологично обединими и измерими с философията, изкуството, художествената литература, „обикновения“ живот.

В описания методологичен възел – на тристепенно третиране на планетарната информационно-комуникативната сфера (1. Библиография – книгознание – библиотекознание <...>; 2. Социология – педагогика – психология <...>; 3. Философия – изкуство – художествена литература <...>) В. П. Леонов интерпретира космическия статус на книгата като субект на социокултурното развитие. В тази логика именно изкуството (музиката!) е избрана като обозначаваща имплицитна(2) форма на представяне на книгата, явяваща се квинтесенция на хуманитарното мислене и познание (с. 2; 5–17).

Ето как сам В. П. Леонов обяснява (с. 26) изтъкнатото: „Нишките на паметта в света на книжната култура удържат човека сам по себе си, като личност.“

Значението на припомнянето (с. 33–44) за изучаването на историята на устната и писмената комуникация се разкрива посредством изкуството на паметта (с. 33). Припомнянето е интерпретирано като постоянно действащо, креативно *intention*(3) на съзнанието (с. 35).

За общофилософско осмисляне на събитията и връзките между нещата в битието, отразявани и пораждани чрез книгата, вбирани чрез нея, според В. П. Леонов, съдейства такъв психически рефлекторен феномен като интуицията и особено – „интелектуалната интуиция“ (с. 40), свидетелстваща за прехода – през „прага на съзнанието“, подготвяйки разума на човека към „прозрението“(4) – способността на съзнанието „да вижда“ това, което не се побира в рамките на усвоеното преди; това нещо е по-голямо, отколкото просто наблюдателност“ (с. 41): серендипност(5) (с. 41–44) (*Подчертано от нас – С. Д., А. К.*).

В. П. Леонов синтезира формирането (моделирането) чрез четенето на всяка книга на определен читател – „идеален читател“ (с. 18–26). Това става чрез същността на четенето – „пътешествие на душата“. В „доказателствената“ тъкан на книгата В. П. Леонов виртуозно използва фиксираните в световното изящно слово образци на възприятието – припомнянето: „Книгата формира езика на душата, а книжният свят – е нейното обкръжение“ (с. 45). Следва обобщението: „Пътешествието на душата като поетично книгознание – е школа на смисъла“ (с. 55).

В светлината на синтеза на идеите на космизма (К. Е. Бер, Н. Ф. Фьодоров, В. И. Вернадски, К. Е. Циолковски, В. А. Лефевър, Н. Н. Мойсеев), учението за ноосферата (В. И. Вернадски, П. Теяр де Шарден), литературно-философските системи на класическия реализъм (Ф. М. Достоевски, Л. Н. Толстой, В. С. Соловьев), посткласическия релативизъм (А. Айнщайн, Л. Инфелд), психологическата топология (М. Пруст, М. К. Мамардашвили, А. М. Пятигорски), логическия позитивизъм (К. Р. Попър) В. П. Леонов разглежда въпроса за представянето на знанията в книгата като космически субект.

По различни траектории върви изложението на концепцията на В. П. Леонов за книгата като космически субект: методологично-изследователска; художествено-естетическа; теоретико-практична...

Трудът на проф. В. П. Леонов е написан на основата на солидно познаване на световната литература (тук също отсъстват демаркационните линии и в източниковедския свод е включена художествената и философската мисъл на човечеството).

вото). За това свидетелстват позовавания на автора на произведенията на Йоан Богослов, Г. В. Ф. Хегел, В. И. Вернадски, П. Тейяр дьо Шарден, Н. Ф. Фьодоров, Н. Н. Мойсеев, У. Морис, Ч. Пиърс, М. Пруст, Х. Л. Борхес, Х. Ортега-и-Гасет, А. Печеи, М. К. Мамардашвили, Й. Бродски, С. Лем, К. Попър, В. А. Лефевър и много други колоси на духа и мисълта.

Що се отнася до цитирането на литературата по книгознание, библиография и библиотекознание, то тук примерите са също солидни, тъй като авторът свободно владее материята и особено – съвременните ѝ метаморфози: Д. Макензи, Р. Шартие, М. А. Розов... Библиографската интерпретация на текста е разгледана като система от много равнища, преминаваща през различни етапи, което е достигнато на основата на критерия „уплътнение на информацията“: 1. Романтичен (вдъхновението предполага разкриване вътрешния свят на библиографиращия); 2. Реалистичен (преобладават научните цели); 3. Прагматичен (информационните критерии преобладават над научните); 4. Космически (в интелектуалното общество човекът и книгата ще се проявят като космически субекти) (с. 66–74).

Книгата „*Bésame mucho*“ е снабдена с перфектно представящи я коментари (с. 203–259) и именен показалец (с. 260–268), които улесняват читателя за по-бързото му ориентиране и навлизане в богатото на фактология и персоналии пространство на съдържанието.

По принцип трудът на проф. В. П. Леонов е предназначен за книговеди, библиографи и библиотекарите, но смело може да се каже, че той би заинтересувал и далеч по-широк кръг читателска аудитория, която проявява интерес към съвременното състояние на книгата като културен феномен за пребиваване в различните планове на света, едновременно информационно изразяваща и проявяваща този свят като онтология – като кораб за пътешествие във времето и пространството.

Бележки

1. Леонов, В. [П.]. Книгата като космически субект (Постановка на проблема) / Прев. от ориг. ръкоп. от рус. ез. А. Куманова. // *Тр. / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог.* – София, 2006, т. 5, с. 295–302. – Сrv.: Леонов, В. П. Книга как космически субект : постановка проблемы. // *Библиотековедение*, 2006, № 6, с. 18–21.

2. Имплицитен – (от лат. *implicitus*) – вплетен, преплетен; импликация – логическа операция, образуваща сложно съждение, което отразява следствието на едно съждение от друго.

3. *Intentio* (лат.) – напрежение, усилие.

4. Сорокин, Б. Ф. *Философия и психология творчества* : Науч.-метод. пособие для аспирантов и молодых преподавателей / Орл. гос. ун-т. – Орел, 2000, с. 56–79.

5. *Serendipity* (англ.) – способност към интуитивно прозрение. Сrv: Хорас Уолпол: „щастлива способност към открития, внезапно прозрение“ (*Walpole*, H. *The letters of Horace Walpole, earl of Oxford*. / 9 vol. / Ed. by P. Cunningham. – London : Henry G. Bohn, 1861. Vol. 2, p. 365–366.).

Леонов, В. П. Bésame mucho : путешествие в мир книги, библиографии и библиофильства / Научный совет РАН „История мировой культуры“ ; Библиотека РАН. – Москва : Наука, 2008. – 268 с.

БИОБИБЛИОГРАФИЯ ЗА АКАД. ЛЮБОМИР КРЪСТАНОВ

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА

Възникнала още в древността, библиографията *personalia* и до днес остава една от най-представителните форми за синтезирано изобразяване на творческия портрет на видни личности. Радостно е, че напоследък се намират ентусиасти, които „на ползу роду“ продължават прекъснатата се поради финансови причини поредица на БАН „Персоналии за видни български учени“. Всеки творец би бил особено щастлив да види отстраня, по повод на някой от достолепните си юбилеи, извървения научноизследователски път и знанието, което е създал, в огледален библиографски портрет. Не са малко такива щастливци, но като че ли повече са онези, които са зачетени с подобен портрет далеч след смъртта си, или изобщо не им е отдадена такава почит. Така се случва и с един от световноизвестните български геофизици – акад. Любомир Кръстанов (1908–1977), председател в известен период на БАН (1962–1968). Изкушавам се, като библиограф, да спомена, че 150-годишнината на един от строителите на книжовния ни език и на модерната ни библиография – акад. А. Теодоров-Балан, бе отбелязана без подобен портрет. Но на акад. Кръстанов му „провървя“! Младият физик д-р Милен Замфиров и опитната архивистка от БАН Марияна Никифорова изработват биобиблиография за него по повод 100-годишнината от рождението му.

Библиографският портрет е с хронологични рамки – от 1933 г., когато се появява първата публикация на бъдещия академик, до края на март 2009 г. Съставителите следват наложената традиция и систематизират издирената литература в класическите два раздела *Литература от* и *Литература за* библиографираното лице. Традиционната структура обаче изисква творчески подход, чрез който да се покажат индивидуалните и неповторимите особености на съответното лице. В подчинение на тази цел, съставителите включват и непубликувани документи на акад. Кръстанов, а също и цитиранията на негови текстове. Тези материали са обособени в два самостоятелни раздела: *Документални материали от личния архив на академик Л. Кръстанов* и *Публикации, цитиращи метода Кръстанов-Странски*. В първия са регистрирани повече от 200 документа, разкриващи по-малко познати или непознати страни от живота и дейността му. Класическата библиографска част, както и този раздел, изработени от М. Никифорова, се отличават с прецизността, старанието и високата компетентност на професионалния архивист. А за кой ли учен именно този род документи не са най-желаните извори в изследователската му дейност, предполагащи достигането до немалко евристични моменти! В стремежа си да изведе за бъдещите изследователи на научната дейност на акад. Кръстанов детайлизирани пластове, Никифорова подрежда документите в седем подгрупи, така, както се съхраняват в архива му, обединени в две основни теми: *Лични документи* и *Документи, свързани с научната и обществената дейност на академика*. И ако този дял се среща в някои персоналии, например в тази за Христо Ботев, то другият дял за първи път се появява в българската библиографска практика. Той произтича не толкова от библиографските похвати, колкото от научните приноси на акад. Кръстанов, обиколили света и дали повод създаденият от него механизъм за епитаксиално отлагане на тънки слоеве чрез кондензация, известен днес като метод „Кръстанов-Странски“, да прослави отечествената геофизика. Приносът в този случай е на втория съставител, М. Замфиров. Чрез on-line колекцията Science Direct Elsevier той намира 510 цитирания на българския метод от учени от всички краища на света. Биобиблиографията, както е прието, е снабдена и с полагащата ѝ се система от показалци, които ще улеснят ползвателите.

Замфиров, Милен, Марияна Никифорова. Академик Любомир Кръстанов : Биобиблиография. – София : Арт-граф, 2009. – 220 с.

ВЪВЕДЕНИЕ В ПСИХОЛОГИЯТА НА ЧЕТЕНЕТО

ЕВГЕНИЯ РУСИНОВА

Книгата „Психология чтения“ на В. М. Беспалов е актуална за конкретната ситуация у нас в контекста на необходимостта да се оптимизира библиотечното обслужване, да се привлекат потенциални читатели, да се „разкрийт“ желания и мотиви на потребителите, да се предотвратят конфликти и т.н.

Допълнително вниманието към темата произтича и от факта, че руската библиотечна мисъл е водеща в сферата на психологията на четенето и на библиотечната психология (текстовете на Н. Рубакин). Проблематиката се разработва и в съветската епоха (както в 20-те, така и в 70-те и 80-те години на миналия век), и в посткомунистическия период, когато се появяват оригинални, библиотечно ориентирани прочити на приложно-психологически постановки (като трансакционния анализ от С. А. Езова).

Представяме книгата „Психология чтения“ на В. М. Беспалов и защото тя е актуална за конкретната ситуация у нас. Проблематиката се подценява сред нашите специалисти или се интерпретира с резоньорстване върху Рубакин или преразказване на общи постановки, които не са адаптирани към библиотечната ситуация и не са апробирани в практиката.

В. М. Беспалов предлага добре систематизирано и ясно разчленено въведение. Форматът „учебно пособие“ определя обобщаващия характер на текста. Това позволява той да се използва като основа за ориентирване в многообразната, усложнена и често подлагана на спекулации материя. От друга страна, разглежданата работа е от книгите, които могат да се определят като „рамка“, която представя общите постановки на материята, а не конкретните форми на приложение на изследователски техники от сферата на психологията. В случая плътно се следва установена традиция при оформяне на подобен вид публикации – минимално визуално разчупване на текста, съдържащо при използване на таблици и схеми. Струва ми се, че в тази посока авторът напразно не се е възползвал от предимствата на съвременните концепции за презентиране, онагледяване на учебни и монографични текстове.

Изложението е обособено в три глави, всяка с по три параграфа, експониращи материята от по-общото към конкретното.

Първата глава предлага някои общи теоретични и методологични аспекти, обособени главно в първия ѝ параграф. Акцентира се върху библиопсихологията на Рубакин, приема на руските автори като теоретична изходна позиция на психологията на четенето. Открити са особеностите при възприемане на екранни (вкл. и „компютърни“) и традиционни („книжни“) текстове. Вторият параграф е посветен на въздействието на текста върху читателя. Обсъжда се проблема за манипулативното влияние на текста и възможностите да се противодейства на това. Следва удачно въведение в темата за библиотерапията, в което се предлага сбито важна встъпителна информация. Третият параграф е посветен на методите за изучаване на читателите. Последователно са разгледани новите и традиционните методи с акценти върху тестване и диагностика на четенето. Изложението е добре систематизирано и онагледено с примери.

Втората глава въвежда в психологическите основи на културата на четенето. В параграф, посветен на научната организация на труда на читателя, се акцентира върху подходи за запазване на зрението при четене, на психология на работата с компютър и интернет, както и на психология на възприемане на интериора при четене. Естествено най-голямо внимание е отделено на аспекта „Четене в интернет“. В този параграф пренебрегваната често проблематика, известна като „хигиена на четенето“ е разгледана съобразно промените условия, съответно навици при четене. Малък параграф е посветен на традицион-

ните теми за възприятието на художествена литература и на детското четене. „Бързото четене“ – също традиционна тема, се разглежда в последния трети параграф на главата. Набляга се върху практически подходи за усъвършенстване скоростта на четене и обхвата на запомнянето.

Третата глава разглежда четенето в помощ (или като средство) за развитие на личността. Въстъпителният параграф е посветен на „психолого-педагогическите основи на творческите способности“. Неговата теоретическа насоченост се допълва с практически акценти от втория параграф, сбито представящ методиката на творческото четене. Библиотеката, като база за развитие на творчеството, е темата на последния параграф. Маркирани твърде общо са някои основни моменти, които определят важността на темата. Текстът се вписва в контекста на цялостното изложение в тази глава, но е лишен от концептуална яснота.

Към всеки параграф са включени по няколко задачи за студентите. Главите са придружени от библиографски списък. Като приложение в края на учебното пособие са дадени примерни тестове, контролни въпроси към курса, както и програма на специализацията „Психология на библиотечно-информационната дейност“.

Работата на Беспалов предлага индиректно няколко генерални извода, важни и за българската библиотечна наука и практика:

- за комплексността на психологическите характеристики, които описват четенето, респективно читателското поведение;
- за сложната съвместимост между приемани за „обективни“ и характеризирани като „субективни“ фактори, които изграждат читателското поведение и нагласи;
- за обособеността на психологията на четене като изследователско направление;
- за възможността чрез изследване на читателската психология да се операционализира динамиката на четенето.

Текстът отстоява разбирането, че психологията на четенето е изследователско поле със собствена методология и методика.

Авторът показва умение да организира текста; въздържа се от исторически прегледи (любим похват на мнозина автори, за да увеличат обема на текста), от самоцелни теоретизации и от терминологични спекулации. Изложението е с добре премислена последователност.

Някои подходи на автора към темата предизвикват критична оценка. На моменти в изложението преобладават „общите места“ – стереотипни постановки и фрази. Това затруднява алгоритмизирането на текста (вкл. читателя да го реферира или конспектира). На места той е по-скоро с пожелателен характер, докато изложението върху психологията на четенето (особено като представяната книга, която е учебно пособие) трябва да има технологичен характер, т.е. да откроява технологията на дейности, съответно на изследвания. Примерите от конкретната практика, илюстриращи изложението, са твърде общи. Съвременното учебно пособие би трябвало да има динамична структура, негов основен белег е онагледяването не само с разказани примери, но и графично, а това е подценено в тази книга.

Моите забележки не променят положителната оценка, която трудът като цяло заслужава.

„Психология чтения“ отразява само една от пресечните точки на науката психология с комплекса „книга–четене“. Извън нея остават ред моменти, свързани с читателските нагласи, – психоклимат на средата, влияние на поощряващи и ограничаващи четенето фактори и т.н. Въпреки това изданието заслужава вниманието и на българската библиотечна колегия, и на всички, които се интересуват от проблемите на четенето. В българската практика текстът на Беспалов може да послужи и като източник на идеи за разработване на образователни курсове, както и като пример срещу наукообразните спекулации с психологията на четенето и читателя, срещу които нашата колегия не е имунизирана. А сравнението между курсове по темата, четени у нас, с вижданията на В. М. Беспалов би открило някои предимства на българската практика. Знае се, че никой не е пророк в собствения си дом.

Беспалов, В. М. Психология чтения : Учебное пособие. – Москва : МГУКИ, 2007. – 198 с.

БИБЛИОФИЛСТВОТО: ПРЕСТИЖНО ЗАНИМАНИЕ ПРЕЗ РЕНЕСАНСА В ЗАПАДНА ЕВРОПА

ДЕНИЦА ВЪЛЧЕВА

Първите книги се появяват с изобретяването на писмеността преди 5000 години. С тях започва и историята на библиофилството. Изобретяването на книгопечатането през 1450 г. поставя ново начало в развитието на книгите, книгоразпространението и създаването на лични библиотеки в Западна Европа. Постепенно се оформят и отделните части на печатната книга – заглавие и заглавна страница, колофон. Появата на печатната книга слага и ново начало в историята на библиофилството. Смята се дори, че през XV и XVI век се оформя съвременното библиофилство като „наклонност у лица, които високо ценят книгата, увличат се по книгосъбирателство и грижовно се отнасят към книжовните си притежания“(1). Колекциите вече съдържат както ръкописи, така и разкошно изработени печатни издания. Тласък на съвременното библиофилство дава на първо място секуляризацията на книгата. На нея вече се гледа не само с благоговение, но и като драгоценен предмет, достоен за чисто естетическо наслаждение. Книгите започват да променят съдържание и форма. Печатарите-издатели се ориентират повече към издаване на научни и литературно-художествени произведения. Някои от тях се печатат на говоримите европейски езици – немски, френски, италиански, английски. Идеите на Ренесанса за изваждане на древните текстове от забвение довежда до масово издаване на почти всички известни древногръцки и римски автори. Освен прозаични съчинения се издава вече и поезия, географски атласи и др.

Формата на книгата също се променя – Алдус Мануциус от Венеция започва да издава своите книги in octavo, известни в историята като алдини, а френските печатари Жан Дюпре и Антоан Верар започват за първи път да отпечатват книги в два паралелни тиража – евтини и скромно оформени и богато илюстрирани издания за аристократи, напомнящи пергамент. Така книгопечатането дава тласък за развитие на невиджано дотогава колекционерство. Ако досега книгите са били притежание основно на духовни лица, учени и манастирски библиотеки, то през XV–XVI век аристокрацията започва все по-осезаемо да купува книги и да се формират отделни лични библиотеки. Идеите на хуманизма за преписване на класическите текстове от древността и събиране на едно място на цялото налично знание намират отклик както сред печатарите, така и сред висшето общество(2). Притежаването на лична библиотека, съдържаща изящни ръкописи и прекрасни печатни произведения, вече е въпрос на престиж.

През XV век хуманистите намират в лицето на държавните глави на италианските кралства много щедри благодетели и почитатели, горещо покрепящи техните идеи. Херцозите и дожовите оборудват свои кабинети с библиотечни шкафове, за да могат сами да ползват извора на мъдростта. По-късно тези библиотечни

шкафове прерастват в истински библиофилски колекции, съдържащи първите издания на всички известни класически и съвременни автори, както и преписи на тези творби от известни хуманисти като Пико дела Мирандола, Марсилио Фичино и др. Друга особеност на библиофилските колекции е специфичният и луксозен начин на подвързване на книгите от всеки библиофил и наличието на собствен знак за притежание – екслибрис, най-често съдържащ герба и инициалите на притежателя.

Най-блестящият пример може би за лична библиотека от Ренесанса е тази на Урбинския херцог Федерико да Монтефелтро. Тя е основана на идеята да представлява целия съществувал по онова време книжен фонд, като вместилище на цялото човешко знание(3). Библиотеката включва 772 кодекса. Федерико започва да я събира на 14 години, опирайки се на препоръчителните списъци, които съставяли хуманистите. Библиотеката е каталогизирана и включва няколко раздела. В първия влизат римските поети, оратори, Цицерон, граматичи, историци и преводи на гръцки автори в оригинал. Вторият включва всички християнски и езически автори, пишещи в определени раздели на знанието – патристика, преводи на гръцките християнски автори на латински език, книги по право, геометрия, аритметика, архитектура, военно дело, медицина и други. Третият – съвременни автори като Петрарка, Данте и Ботичели, хуманистите. Каталогът завършва с описание на гръцката литература в оригинал(4).

Друг виден ренесансов библиофил е Лоренцо Великолепни де Медичи (1449–1492), държавник и дипломат, управлявал де факто Флорентинската република през Ренесанса, прочут меценат на изкуството. Смъртта му бележи края на Златния век за Флоренция. В двора му присъствали учени и художници като Пиеро, Антонио дел Полаюло, Андреа дел Верокио, Леонардо да Винчи, Сандро Ботичели, Доменико Гирландайо и Микеланджело. Самият Лоренцо също до известна степен бил творец и пишел стихове на тоскански диалект. Начало на библиотеката на Медичите поставя Козимо I Старши де Медичи (1389–1464), но Лоренцо разширява нейните колекции и я прави несравнима. Затова по-късно тя е наречена Лауренциана. Той изпраща свои агенти на Изток, за да му доставят огромен брой ръкописи на гръцки философи. От скриптория на библиотеката копия на ръкописите се разпространяват из цяла Европа, а заедно с тях и идеите на хуманизма, които Лоренцо подкрепя и заедно със своя кръг от учени, сред които са Марсилио Фичино и Джовани Пико дела Мирандола, изучава старогръцките философи. Като истински библиофил Лоренцо създава собствен екслибрис, съставен от герба на Медичите, дафиново клонче и семейният девиз „Semper“ („Винаги“).

Известни колекционери от Ренесанса са и италианската фамилия Матиоли. Томасо Матиоли (1500–1549) подвързва книгите от своята библиотека в източен стил, макар и с италианско влияние. Подвързиите били обикновено поръбени със злато върху тъмен фон и представлявали бели спирали, преплетени с листа. Именно Матиоли за първи път използва в своя екслибрис девиза „Tho Mاتيoli et Amicorum“ („За Матиоли и приятели“), по-късно възприет и от известния френски библиофил Гролио(5).

Големи библиофили е имало и във Ватикана. Сред тях се нареждат папа Лъв X (1513–1521) и кардинал Бонелли (1541–1598), чиято колекция била известна със скъпите подвързии на книгите. С прекрасни подвързии се славят също библиотеката на папа Урбан VIII – с гравирани овален медальон с неговия девиз и фигурата на колесничар, караш към Пегас, който стои на стръмна скала. Колесницата се

носи над сребърно море, а отдолу е мотото на папата. Смята се, че библиотеката е наследена от папския лекар – Деметрио Каневари. Неговата библиотека остава недокосната до 1823 г. в Генуа, когато бива разпиляна(6).

От Италия – люлката на колекционерството, то бързо се разпространява в Европа и се налага особено във Франция, където отколе писатели и аристократи са имали изтънчен вкус към рядкото издание.

Най-известният библиофил през XVI век е французинът Жан Гролио дьо Сервен, виконт Д'Егиз (1479–1565). Неговото семейство произхожда от Верона, но се премества във Франция. Гролио е бил за известно време френски посланик в Рим, кралски съветник и ковчезник на Франция. Библиотеката му, наброяваща 3000 тома, е доста голяма за времето си колекция. Той си е поръчал всички луксозни издания на венецианеца Алдус Мануциус, подвързани от известния книговец Жофроа Троа и от други италиански книговеци. Библиотеката на Гролио е известна с разкошните си позлатени и цветни подвързии, много от които са щамповани с личния му екслибрис „*Ioannis Grolerii et amicorum*“ („За употреба от Жан Гролио и неговите приятели“). Подвързиите са в различни стилове – геометрични орнаменти, позлата, предимно гравирани. Първоначално е използвал проста комбинация от различни линии, а по-късно включил и декоративни елементи – цветя, гирлянди и др. Библиотеката му е продадена през 1676 г.(7).

Библиофилството през Ренесанса било на особена почит сред френското кралско семейство. Крал Франсоа I (1515–1547) е един от първите френски монарси библиофили. Той притежавал огромна библиотека и подвързвал книгите си в зависимост от произхода им. Френските, италианските и латинските книги били подвързвани с черна кожа, гръцките – с разноцветен марокен в ориенталски стил. Като дофин на неговия екслибрис бил изобразен делфин с мото „*Nutrio et exstinguo*“. А когато се възцарил, той го променил на френския герб, заедно със саламандър, залепен за металическата огърлица на архангел Михаил и буквата F с корона.

Златният век на френското библиофилство обаче настъпва при царуването на неговия наследник Анри II (1547–1566), който продължил да обогатява наследената колекция, като ползвал дори четири собствени екслибриса – един за него и кралицата, а останалите три за него и за любовницата му Диан дьо Поатие.

През този период своя колекция прави и друг известен френски библиофил Жак Огюст дьо Ту (1553–1617), президент на френския парламент. Жак дьо Ту е приятел на Гролио, с когото заедно споделят любовта си към книгите. Сбирката му наброявала 12 729 тома и включвала извънредно редки и ценни книги. Томовете били подвързани с марокен или с телешка кожа. Тя била отворена също и за студенти, и за чужденци. Интересното е, че Дьо Ту непрекъснато променял своя екслибрис в зависимост от социалното си положение. Когато бил ерген, неговият библиотечен знак включвал сребърния му герб под две лаврови клончета и името му. През 1587 г., когато се оженил за Мари Барбасон, поставил до своя герб този на жена си с инициалите J.A.M. След смъртта ѝ той отново променил екслибриса, като слял техните инициали и добавил гирлянд от преплетени стъбла с червени плодове. Но това не е краят. През 1603 г. след женитбата си за Гаспар дьо ла Шастр гербът на жена му отново се появява до неговия с инициалите J.A.G. в екслибриса. След смъртта му библиотеката е каталогизирана и продадена през 1679 г. През XVIII в. е закупена от семейството Роан-Субис, което я продава през 1789 г. и така тя се разпилява(8).

Знаменателно за френските библиофили е, че през Ренесанса сред тях има и жени. Най-известните представителки са кралица Катерина де Медичи, съпруга на Анри II, дъщеря им Маргьорит дьо Валоа, както и неговата метреса Диан дьо Поатие. Кралица Катерина притежавала около 4000 тома, предимно ръкописи, голяма част от които принадлежали първоначално на маршал Дьо Строчи. Кралицата ги конфискувала след смъртта му, все обещала да плати, но не го направила. Част от библиотеката ѝ се съхранява днес в Националната библиотека на Франция. Диан дьо Поатие също била голям колекционер. Книгите ѝ били подвързани в марокен в различни цветове и имали сребърни закопчалки. И тя, като Дьо Ту, на няколко пъти сменяла своя екслибрис – първо след смъртта на съпруга си, после, когато станала любовница на Орлеанския херцог, и накрая, имала с крал Анри II общ екслибрис, представляващ техните слети инициали D и H, френската лилия обвита около полумесеца, колчана със стрелите и лъка на богиня Диана. Нейната библиотека се съхранявала непокътната в замъка Д'Анет до смъртта на принцеса Дьо Конде през 1723 г.(9).

През XVI в. вследствие на Реформацията и появата на Протестантството и религиозните войни манастирските библиотеки се секуларизират в Германия и Англия и биват ограбени и разпилени. Така част от богато украсените им ръкописи попадат в личните библиотеки на известни аристократи(10). В Германия на тази основа се създават княжеските библиотеки в Хайделберг, Тюбинген, Волфенбютел, Дрезден, Дармшат(11).

Пример за такава лична библиотека е т.нар. Камерна библиотека (Kammerbibliothek) на Брандербургския херцог Албрехт (1490–1568). Той я основава в Кьонисберг след секуларизацията на имуществото на Немския орден в Прусия (1525 г.)(12). Интересно е, че това не била Дворцовата библиотека на херцога (Schloßbibliothek), която съществувала паралелно с другата до 80-те години на XVI в. Предполага се, че в основата на Камерната библиотека влизат книги, подарени на херцог Албрехт или закупени от него през 20-те години на XVI в. Повечето от тях били с религиозно съдържание. С подбора и закупуването се занимавали придворният проповедник Николай фон Колдиц (неизв.–1532), канцлерите Фридрих Фишер (1459–1529) и Йохан Апел (1486–1538), камерхерът Кристоф фон Гатенхофен (1484–1537). Библиотеката се помещавала в Московитските покои до 1576 г., които били най-представителната част от двореца, тъй като тук се случвали важните събития от политическия дворцов живот на Прусия. Много от книгите били богато украсени и с разкошни подвързии. В инвентарната книга от 1576 г. е вписано, че най-малко 49 екземпляра (около 6,5%) имали кадифени (черни, червени, жълти или пепелни) и кожени подвързии със сребърна украса и позлатени закопчалки(13). Библиотеката е наброявала около 800 книги, според инвентарен опис от 1576 г., около 8 години след кончината на херцога. Въпреки късното инвентариране се вижда, че библиотеката е била комплектувана изцяло до 60-те години на XVI в., т.е. преди смъртта на херцог Албрехт. След това тя не се допълвала повече и през 80-те години на XVI в. се слива с Дворцовата. Отделни екземпляри от книгите са били подарени на херцога от авторите – известни реформатори, учени и издатели. Той поддържал тесни връзки с Мартин Лутер, Филип Мелантон, Йохан Бихенхаген, Андреас Осиандр, Ханс Луфт и Йохан Карион. Основният състав на библиотеката се състоял от реформаторска литература – книги, посветени на актуални догматически спорове и въпроси за преустройството на църквата. Освен тях в нея влизали съчинения по правни светски въпроси, антични

автори, история, реторика и философия. Всичко това било необходимо на владетеля, за да може успешно да управлява своето княжество(14).

Друго значимо постижение на библиофилството в Германия през XVI–XVII в. е княжеската библиотека във Волфенбютел. Нейният създател е Август Млади (1579–1666), херцог на Брауншвайк-Люнебург-Волфенбютел. Библиотеката е смятана за осмото чудо на света за своето време и за една от най-важните колекции. До 1666 г., когато херцогът Август умира, тя притежавала най-безценната колекция от книги, шампи от XVI и XVII век, средновековни ръкописи. Херцогът започнал да събира книги още като дете. После, по време на своите пътувания, той дообогатявал колекцията си. Тъй като късно се възкачил, пренесал своята огромна библиотека от Хицакер във Волфенбютел през 1643–1644 г. До смъртта му сбирката наброява около 135 000 заглавия във 35 000 тома – необикновено голяма и събрана с много вкус и любов лична колекция(15).

Библиофилската страст не подминала и добрата стара Англия. Първите библиофили и тук били кралете. Крал Едуард IV (1461–1483) подвързвал книгите си с кадифе и коприна. Същото правел и крал Хенри VII (1485–1509), за когото Дигбин казва, че е един от първите библиомани в Англия(16). Кралят притежавал обширна библиотека, а за екслибрис той позвал герба си. Част от изданията в нея били напечатани на пергамент от френските печатари Верар, Евстахий и Пигуше, за което кралят платил баснословна сума и които са образци на печатарското изкуство. Днес част от библиотеката е в Британския музей. Известни библиофили от времето на Хенри VII били поетите граф Хенри Хауърд Съри (1517–1547) и сър Томас Уайът (1503–1542).

Хенри VIII (1509–1547) уголемил библиотеката на баща си, Хенри VII, с ценни ръкописи, конфискувани от манастирските библиотеки през Реформацията и създаването на Англиканската църква през 1534 г. Със задача да опише всички кралски притежания и да издири ценни ръкописи бил назначен за кралски библиотекар Джон Леланд.

Библиофилството до известна степен било присъщо на всички наследници на Хенри VIII. Синът му, крал Едуард VI, въпреки краткото си царуване, защото починал едва 14-годишен, успял да създаде собствена библиотека. Същото сторили сестрите му Мери I и Елизабет I. Кралица Мери I (1553–1558), по-известна като Кървавата Мери, наредила книгите ѝ бъдат разкошно подвързани с кадифе в различни цветове. Тази материя била използвана охотно до края на XVI век. Сестра ѝ Елизабет I (1558–1603) също била запален библиофил. Освен че подвързвала книгите си с кадифе, тя често избродирвала подвързиите допълнително за по-голяма еlegantност.

Тази страст към книгосъбирателството не останала без критики. През 1494 г. Себастиан Брант публикува в своята сатира „Корабът на глупците“(17) гравюра със заглавие „За безполезните книги“, в която с много хумор критикува учените и библиоманите, които събират своите огромни библиотеки, без да се интересуват от съдържанието на книгите си:

*Аз много книги насъбрах,
които пък потъват в прах,
без нещо да разбирам в тях.*

ЗА БЕЗПОЛЕЗНИТЕ КНИГИ

*И точно както му е ред,
на кораба съм най-отпред.
Причина за това си има:
колекция неизброима
от книги, книги, книги –
ала иди, че разбери ги!
Към тях все пак и почит храня
и даже от мухи ги браня...
... И аз си имам много книги,
но не чета – нали с вериги
ни оковава тая страст?
Щом много учиш, си фантаст!
Притрябвало ми да чета:
да учи друг – ще му платя!(18)*

Въпреки тази сатира библиофилството се утвърждава през Ренесанса като престижно занимание, достойно и за кралски особи. В следващите векове то печели все повече поклонници, стремящи се да притежават отделни екземпляри и дори цели библиотеки, принадлежали на библиофилите от XV–XVI в.

Бележки

1. **Българска книга** : Енциклопедия. – София и др. : Пенсофт, с. 75.
2. **Черняк**, И. Х. Програма Урбинской библиотеки Федерико да Монтефельтро в контексте культуры итальянского Возрождения / И. Х. Черняк. В: *Книга в культуре Возрождения*. – Москва : Наука, 2002, с. 149. **Gilmont**, Jean-François. Le Livre & ses secrets. – Genève – Louvain : UCL & Droz, 2003, p. 45–57.
3. **Черняк**, И. Х. Цит. съч., с. 149.
4. **Черняк**, И. Х. Цит. съч., с. 154–155.
5. **Slater**, J. Herbert. How to collect books. – London : George Bell and Sons, 1905, p. 150.
6. **Slater**, J. Herbert. Цит. съч., p. 150.
7. **ENCYCLOPEDIA BRITANNICA**. 2009. Encyclopædia Britannica Online. 11 May 2009. <<http://www.search.eb.com/eb/article-254773>>. **Slater**, J. Herbert. Цит. съч., p. 152–153.
8. **Slater**, J. Herbert. Цит. съч., p. 155–156.
9. **Slater**, J. Herbert. Цит. съч., p. 154–155.
10. **ENCYCLOPEDIA BRITANNICA**. 2009. Encyclopædia Britannica Online. 11 May 2009. <<http://www.search.eb.com/eb/article-254773>>.
11. **Шевченко**, Н. Н. „Камерная“ библиотека как отражение личности герцога Альбрехта Бранденбургского (1525–1568). В: *Книга в культуре Возрождения*, с. 176.
12. **Шевченко**, Н. Н. Цит. съч., с. 176.
13. Данните са взети от статията на **Шевченко**, Н. Н. Цит. съч., с. 178.
14. **Шевченко**, Н. Н. Цит. съч., с. 187.
15. **ENCYCLOPEDIA BRITANNICA**. 2009. Encyclopædia Britannica Online. 11 May 2009. <<http://www.search.eb.com/eb/article-254773>>; **HERZOG AUGUST BIBLIOTHEK WOLFENBÜTTEL**. 24 November 2009 <<http://www.hab.de/museum/geschichte/index-e.htm>>
16. **Slater**, J. Herbert. Цит. съч., с. 161. **Дибдин**, Т. Ф. Библиомания или книжное безумие. // *Книга, исследования, материалы*, 41, 1980, с. 169.
17. Цит. по **Gilmont**, Jean-François. Цит. съч., с. 52.
18. **Илиев**, Любомир. Себастиан Брант. Корабът на глупците : Единство на образ и слово. // *Библиотека*, VI, 1999, № 1, с. 76–77.

Знаменателно за френските библиофили е, че през Ренесанса сред тях има и жени. Най-известните представителки са кралица Катерина де Медичи, съпруга на Анри II, дъщеря им Маргьорит дьо Валоа, както и неговата метреса Диан дьо Поатие. Кралица Катерина притежавала около 4000 тома, предимно ръкописи, голяма част от които принадлежали първоначално на маршал Дьо Строчи. Кралицата ги конфискувала след смъртта му, все обещала да плати, но не го направила. Част от библиотеката ѝ се съхранява днес в Националната библиотека на Франция. Диан дьо Поатие също била голям колекционер. Книгите ѝ били подвързани в марокен в различни цветове и имали сребърни закопчалки. И тя, като Дьо Ту, на няколко пъти сменяла своя екслибрис – първо след смъртта на съпруга си, после, когато станала любовница на Орлеанския херцог, и накрая, имала с крал Анри II общ екслибрис, представляващ техните слети инициали D и H, френската лилия обвита около полумесеца, колчана със стрелите и лъка на богиня Диана. Нейната библиотека се съхранявала непокътната в замъка Д'Анет до смъртта на принцеса Дьо Конде през 1723 г.(9).

През XVI в. вследствие на Реформацията и появата на Протестантството и религиозните войни манастирските библиотеки се секуларизират в Германия и Англия и биват ограбени и разпилени. Така част от богато украсените им ръкописи попадат в личните библиотеки на известни аристократи(10). В Германия на тази основа се създават княжеските библиотеки в Хайделберг, Тюбинген, Волфенбютел, Дрезден, Дармшат(11).

Пример за такава лична библиотека е т.нар. Камерна библиотека (Kammerbibliothek) на Брандербургския херцог Албрехт (1490–1568). Той я основава в Кьонисберг след секуларизацията на имуществото на Немския орден в Прусия (1525 г.)(12). Интересно е, че това не била Дворцовата библиотека на херцога (Schloßbibliothek), която съществувала паралелно с другата до 80-те години на XVI в. Предполага се, че в основата на Камерната библиотека влизат книги, подарени на херцог Албрехт или закупени от него през 20-те години на XVI в. Повечето от тях били с религиозно съдържание. С подбора и закупуването се занимавали придворният проповедник Николай фон Колдиц (неизв.–1532), канцлерите Фридрих Фишер (1459–1529) и Йохан Апел (1486–1538), камерхерът Кристоф фон Гатенхофен (1484–1537). Библиотеката се помещавала в Московитските покои до 1576 г., които били най-представителната част от двореца, тъй като тук се случвали важните събития от политическия дворцов живот на Прусия. Много от книгите били богато украсени и с разкошни подвързии. В инвентарната книга от 1576 г. е вписано, че най-малко 49 екземпляра (около 6,5%) имали кадифени (черни, червени, жълти или пепелни) и кожени подвързии със сребърна украса и позлатени закопчалки(13). Библиотеката е наброявала около 800 книги, според инвентарен опис от 1576 г., около 8 години след кончината на херцога. Въпреки късното инвентариране се вижда, че библиотеката е била комплектувана изцяло до 60-те години на XVI в., т.е. преди смъртта на херцог Албрехт. След това тя не се е допълвала повече и през 80-те години на XVI в. се слива с Дворцовата. Отделни екземпляри от книгите са били подарени на херцога от авторите – известни реформатори, учени и издатели. Той поддържал тесни връзки с Мартин Лутер, Филип Мелантон, Йохан Бихенхаген, Андреас Осиандр, Ханс Луфт и Йохан Карион. Основният състав на библиотеката се състоял от реформаторска литература – книги, посветени на актуални догматически спорове и въпроси за преустройството на църквата. Освен тях в нея влизали съчинения по правни светски въпроси, антични

читалището / Елена Харбова. – София : Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2006. – 318 с., 8 л. : ил., факс. – (Библ. Славейковци)

На руски език

Мк II / А 50 м

АЛЕШИН, Леонид И. Материально-техническая база библиотек : Уч.-практ. пособие / Л. И. Алешин. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2008. – 176 с. : с ил. – (Сер. Библиотекать и время. XXI век ; 80)

Мк II / А 95 м

АХМАДОВА, Юлия А. и др. Менеджмент качества и библиотека : Уч.-практ. пособие / Ю. А. Ахмадова, Е. Я. Галимова. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2007. – 88 с. – (Сер. Библиотекать и время. XXI век ; 55)

Мк II / Б 44

БИБЛИОТЕКИ национальных академии наук : проблемы функционирования, тенденции развития : Науч.-практ. и теорет. сборник : Вып. 1 – / Редкол. А. С. Онищенко – пред. и др. – Киев : Нац. библ. Украины им. В. И. Вернадского, 2000. –

Вып. 6. – 2008. – 479 с. : с ил.

Мк II / Б 44 и

БИБЛИОТЕЧНЫЕ исследования в системе постнеклассической науки : Проблемно-ориентированный сборник / Состав. Е. В. Никонорова, М. И. Акилина. – Москва : Пашков дом, 2008. – 272 с.

БИБЛИОТЕЧНОЕ дело – XXI век : Науч.-практ. сб. : вып. 1 (15), 2008 / Рос. гос. библ. ; Ред. кол. А. В. Калинин и др. – Москва, 2008. – 272 с. – (Прил. к журн. Библиотекведение)

БИБЛИОТЕЧНОЕ дело – XXI век : Науч.-практ. сб. : вып. 2 (16), 2008 / Рос. гос. библ. ; Ред. кол. С. И. Ефремова и др. – Москва, 2008. – 272 с. – (Прилож. к журн. Библиотекведение)

Мк VI / В 24 и

ВАСИЛЬЕВ, Валерий В. и др. Информационные технологии в библиотечном деле : Уч.-метод. пособие / В. В. Васильев, Н. В. Сороколетова, Л. В. Хливленко. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2007. – 365 с. : с ил. – (Сер. Библиотекать и время. XXI век ; 60)

Мк В II / 81 п

ВОЛОДИН, Борис Ф. Проблемы развития европейских библиотек : регионализация и информатизация / Б. Ф. Володин. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2008. – 158 с. : с портр.

Мк II / Г 18 п

ГАЛКОВСКАЯ, Юлия Н. Правовое обеспечение деятельности библиотек в Республике Беларусь : Науч.-практ. пособие / Ю. Н. Галковская. – Минск : Новое знание, 2008. – 215 с. – (Профессионалом библиотечного дела)

Мк II / Г 81 б

ГРИХАНОВ, Юрий Александрович и др. Библиотечные фонды : стратегия развития / Ю. А. Гриханов, Н. З. Стародубова, Н. И. Хахалева. – Москва : Пашков дом, 2008. – 144 с. (Библиотека : новые возможности)

Мк I / Е 71

ЭПОХА Государственной думы в автографах Российской национальной библиотеки : Альбом / Состав., коммент. и авт. предисл. В. Е. Кельнер, О. П. Новикова. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2007. – 78 с. : с портр., цв. факс.

Мк II / Ж 24 т

ЖАРКОВ, Анатолий Д. Технология культурно-досуговой деятельности библиотеки : Учебно-метод. пособие / А. Д. Жарков. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2008. – 240 с. – (Сер. Библиотекать и время. XXI век ; 82)

Мк II / З 46

ЗБАРОВСКАЯ, Наталья В. Выставочная деятельность публичных библиотек / Н. В. Збаровская. – Санкт-Петербург : Профессия, 2004. – 224 с. : с ил. – (Сер. Библиотека)

- Мк Сп / К 69
 КНИГА в пространстве культуры : Науч. практ. сб. : Вып. 1 (2) .— Москва : Рос. гос. библ., 2006 .— (Приложение к журналу Библиотекосведение)
 Вып. 1 (5) / [Отв. сост. О. Р. Хромов]. — 2009. — 160 с.
 Мк Сп / К 69
 КНИГА : Исследование и материалы : Сборник / Отделение историко-филолог. наук РАН; Научный совет по истории мировой культуры РАН. — 1 .— Москва : Наука, 1959 .— Сб. 88 : в 2 ч. Ч. 2. / Гл. ред. Б. В. Ленский. — 2008. — 252 с.
 Мк II / К 78
 КОЛЕСНИКОВА, Марина Н. Менеджмент библиотечно-информационной деятельности : Учебник для вузов / М. Н. Колесникова. — Москва : Либерия-Бибинформ, 2009. — 256 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 101)
 Мк II / Л 75
 ЛОВКОВА, Татьяна Б. Библиотека как центр досуга : Уч.-метод. пособие / Т. Б. Ловкова. — Москва : Либерия-Бибинформ, 2009. — 102 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 102)
 Мк II / М 32
 МАРКОВА, Татьяна Б. Библиотека в истории культуры / Т. Б. Маркова. — Санкт-Петербург : Наука, 2008. — 328 с., 12 л. : ил.
 Мк II / М 38 ю
 МАТВЕЕВА, Ирина Ю. Юношеская библиотека : Инновационно-библиогр. аспект : Науч.-практ. пособие / И. Ю. Матвеева. — Москва : Либерия-Бибинформ, 2007. — 219 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XX век ; 77)
 Мк II / П 47 б
 ПЕТРОВА, Татьяна А. Библиотечный фонд : Уч.-метод. пособие / Т. А. Петрова. — Москва : Либерия-Бибинформ, 2007. — 189 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 58)
 Мк II / С 32 е
 СЕМЕНОВКЕР, Борис А. Эволюция информационной деятельности : Бесписьменное общество / Б. А. Семеновкер. — Москва : Пашков дом, 2007. — 143 с.
 Мк / II С 49 и
 СОВРЕМЕННЫЕ информационные технологии в Национальной библиотеке Беларуси : Сб. статей / Состав. А. А. Шереметьева. — Минск : Нац. библ. Беларуси, 2008. — 152 с.
 Мк II / С 50 м
 СОКОЛЬСКАЯ, Леся В. Материнское чтение : Науч.-практ. пособие / Л. В. Сокольская. — Москва : Либерия-Бибинформ, 2007. — 80 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 54)
 Мк II / С 85
 СТРЕЛКОВА, Ирина Б. Формирование кадровых ресурсов библиотек в новой информационной среде : Науч.-практ. пособие / И. Б. Стрелкова. — Минск : Новое знание, 2008. — 223 с. — (Профессионалам библиотечного дела)
 Мк II / Ш 53
 ШЕЛУДЬКО, Валентина Г. Литературные премии России : Библиогр. справочник / В. Г. Шелудько. — Москва : Либерия-Бибинформ, 2009. — 109 с. : с ил. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 110)

На други езици

- Мк II / В 18
 BALKAN Ulkeleri Kutuphaneler Arasi Bilgi-BelgeYonetimi ve Isbirligi Sempozyumi. Edirne. 2008.Balkan ulkeleri kutuphaneler arasi bilgi-belge yonetimi ve isbirligi : Sempozyumu bildirileri, Edirne, 5-7 Haziran 2008 = Information – Documentation Management and Cooperation among the Libraries in the Balkan contries Symposium papers, Edirne, 5-7 June 2008 / Ed. Ender Bilar, Yasagul Ekinci. — Edirne : Trakya Univ., 2008. — XVI, 408 p. — (Trakya Universitesi yayinlari ; 87)
 Мк I / В 84
 BRAGAGLIA, Egisto. L'ex libris delbibliofilio : Amor di libro = The bibliophile's book plate / Egisto Bragaglia. — Rovereto : Stella, 2008. — 9 екслибриса

- Mk I / B 92 m
BUCHKULTUR im Mittelalter : Schrift – Bild – Kommunikation / Hrag. Von Michael Stolz, Adrian Mettauert ; In Verb. Mit Yvonne Dellsperger, Andre Schnyder. – Berlin etc. : de Gruyter, c. 2005. – VIII, 374 p.
- Mk I / E 28
EGY nyomdamuhely titkaibol : Giomai Kner Nyomda, 1882–2007 : Kiallitas az Orszagos Szechenyi Konyvtarban, 2007 Maj. 15–Jul. 14, Budapest / Osszeall. Fuzesne Hudak Julianna, Erdesz Adam. – [Budapest] : Kner etc., 2007. – 223 p. : coi. ill.
- Mk I / E 91
EUROPEANS read newspapers : 2007 / Ed. Valtteri Niiranen. – Brussels : ENPA, 2007. – 224 p. : ill.
- Mk II / E 93 d
EVANS, G. Edward. Developing library and information center collectins / G. Edward Evans ; With the assist. Of Margaret R. Zarnonsky. – 4. ed. – Englewood, Colo : Libr. Unltd., 2000. – 595 p. : ill.
- Mk II / E 93
EVANS, G. Edward et al. Management basics for information professionals / G. Edward Evans, Patricia Layzell Ward, Bendik Rugaas. – New York, NY etc. : Neal-Schuman, 2000. – XVIII, 560 p. : ill.
- Mk II / F 96
FUCHS, Thomas. Bibiothek und Militar : Militarische Buchersammlungen in Hannover vom 18. bis zum 20. Jahrhundert / Thomas Fuchs. – Frankfurt am Main : Klostermann, c. 2008. – 205 p. : ill. – (Zeitschrift fur Bibliothekswesen und Bibliographie ; S.-Bd. 93)
- Mk II / I 60 I
INFORMATION literacy : International perspectives / Ed. by Jesus Lau. – Munchen : Saur, 2008. – 160 p. : ill. – (IFLA publications ; 131)
- Mk II / M 90 s
MOUNT, Ellis. Special Libraries and information centers : an introductory text / Ellis Mount. – 3. ed. – Washington, DC : Spec. Libr. Assoc., c. 1995. – VIII, 272 p.
- Mk II / N 90
NS–Raubgut in Bibliitiken. Suche. Ergebnisse. Perspektiven : Drittes Hannoversches Symposium / Hrsg. von Regine Dehnel. – Frankfurt am Main : Klostermann, c. 2008. – 242 p. : ill. – (Zeitschrift fur Bibliothekswesen und Bibliographie. ; S.-Bd. 94)
- Mk II / P 86
POSITIONEN im Wandel : Festschrift fur Barbel Schubel / Hrsg. von Albert Raffelt. – Freiburg : Universitatsbibliothek, c. 2002. – 245 p. : ill. – (Schriften der Universitatsbibliothek Freiburg im Breisgau ; Bd. 27)
- Mk II / R 34
REFERENCE and information services : An introduction / Gen. ed Richard E. Bopp, Linda C. Smith. – 2. ed. – Englewood, Colo : Libr. Unltd., 1995. – XXIV, 626 p. – (Library science text series)
- Mk II / T 47 r
THOMSEN, Elizabeth. Rethinking reference : The reference librarian's practical guide for surviving constant change / Elizabeth Thomsen. – New York, NY : Neal-Schuman, 1999. – XVIII, 291 p. : ill.
- Mk II / S 42
SDRUZENI knihoven Ceske republiky. Praha. Kolokvium ceskych, moravskych a slovenskych bibliografu, Straznice, 30.9. – 2.10.2007. – Brno : Sdruzeni knih. CR, 2008. – 228 p.
- Mk II / W 19 o
WALKER, Geraldene et al. Online retrieval : A dialogue of theory and practice / Geraldene Walker, Joseph Janes; Ed. by Carol Tenopir. – 2. ed. – Englewood, Colo : Libr. Unltd., 1999. – XIII, 312 p. : ill. – (Database searching series)

НОВИ СПРАВОЧНИЦИ В НБКМ

Общественно-политически науки

ГРИНЕВЕЦКИЙ, Сергей Рафаилович и др. Черноморская энциклопедия / Авт. и состав. С. Р. Гриневецкий, И. С. Зонн, С. С. Жильцов / Под ред. А. Н. Косарева, А. Г. Костяного. – Москва : Междунар. отношения, 2006. – 661 с. : с ил.

Библиогр. в края на кн.

ISBN 5-7133-1273-9

МЕЖДУНАРОДНЫЙ сводный каталог русской книги: 1918–1926 : Т. 1 –. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2002 –. – ; Т. 3. Ч. 1. В–Временная / Состав. Н. И. Елисейкина и др. ; Ред. Е. К. Соколинский. – 2008. – LXXII, 729 с.

ISBN 978-5-8192-0326-2

ПАМЯТНИКИ истории и культуры Санкт-Петербурга состоящие под государственной охраной : Справочник / Отв. ред. Б. М. Кириков. – Санкт-Петербург : Альт-Софт, 2005. – 948 с. : с ил.

Изд. Адм. Санкт-Петербурга. К-т по гос. Контролю, использованию и охране памятников истории и культуры.

ISBN 5-93099-013-1

ПОТРАШКОВ, Сергей Васильевич и др. Иллюстрированный военно-исторический словарь : Всеобщая энциклопедия военного дела / С. В. Потрашков, А. С. Потрашков. – Москва : Эксмо, 2007. – 736 с. : с ил., 32 : цв. ил.

Библиогр. в края на кн.

ISBN 978-5-699-23928-3

Республика БЕЛАРУСЬ : Энциклопедия : В 6 т. / Редкол. Г. П. Пашков – гл. ред. и др. – Минск : Беларус. энцыклапедыя ім. Пётруся Броўкі, 2005 –. –

ISBN 978-985-11-0341-2

Т. 6. Пейзаж – Снегирев. – 2008. – 751 с. : с цв. ил.

ISBN 978-985-11-0407-5

РЫЖОВ, Константин Владиславович. Монархи России : 600 кратких жизнеописаний / Константин Рыжов. – Москва : Вече, 2007. – 576 с. : с ил.

Името на авт. не отбелязано на кор. – Библиогр. в края на кн.

ISBN 978-5-9533-2680-3

РУССКАЯ философия : Энциклопедия / Под общ. ред. М. А. Маслина. – Москва : Алгоритм, 2007. – 736 с.

ISBN 978-5-9265-0466-5

ТРАНСФОРМАЦИИ культурной политики в России : 1991–2006 : Аннотированный библиографический указатель / Состав. И. В. Бабич – отв. состав. и др. – Москва : Пашков дом, 2008. – 272 с. – (Библиотека: новые возможности)

Изд. Гос. гос. библиотека. Н.-и. центр Информкультура.

ISBN 978-5-7510-0449-1

ADIMCI, Ali et al. Vekam kutuphanesi katalogu = Vekam Library catalog / Comp. by Ali Adimci, Mehmet Emin Kucuk ; Ed. B. Zeynep Onen. – Ankara : Vehbi Koc Vakfi, 2006. – XI, 564 p. – (Vekam Yayin ; N 6)

ISBN 975-7078-30-1

BRENOVA, Vera et al. Bibliografie ceskych/ceskoslovenskych dejin 1918–2004 : Vyber knih, sborniku a clanku vydanych v letech 2000–2004 a doplnky za roku 1996–1999 : Sv. 1–3 / Zprac. Vera Brenova, Slavena Rohlikova. – Praha : Ustav pro soudobe dejiny AV CR, 2005. – + 1 CD

Авт. не са отбелязани на кор.

ISBN 80-7285-005-9

Sv. 1. Soupis 1–3. – 416 p.

ISBN 80-7285-002-4

Sv. 2. Soupis 4–5. – 467 p.

ISBN 80-7285-003-2

Sv. 3. Rejstriky. – 428 p.

ISBN 80-7285-004-0

CEKEREVAC, Stojanka. Srpsko-nemacki recnik pravne terminologije / Stojanka Cekerevac. – Beograd : Jasen, 2007. – 272 p. – (Biblioteka Recnik)

ISBN 978-86-85337-29-1

An INTRODUCTORY bibliography for Japanese studies : Vol. 1 –. – Tokyo : Jap. Found., 1974 –. –

Vol. 14. Pt. 2. Humanities 2001–02. – 2005. – [2], VI, 266 p.

Библиогр. p. 6, 15 etc. –

ISBN 4-87540-067-5

JAHN, Bruno. Die deutschsprachige Presse : Ein biographisch-bibliographisches

Handbuch : Bd. 1–2 / Bearb. von Bruno Jahn.
– München : Saur, 2005. –
ISBN 3-598-11710-8
Bd. 1. A–L. – XVIII, 1–666 p.
Bd. 2. M–Z ; Register. – 667–1281 p.
MAGYAR muvelodestorteneti lexikon :
Kozepkor es kora ujkor : 1–/ Foszerk. Koszeghy
Peter. – Budapest : Balassi K., 2003. –
ISBN 963-506-540-X
2. Calcagnini–Falkoner. – 2004. – 496 p.
: col. ill.
ISBN 963-506-582-5
3. Falkoneta–halaszat. – 2005. – 496 p. :
col. ill.
ISBN 963-506-605-8
4. Haletelek–Jordan. – 2005. – 496 p. : col. ill.
ISBN 963-506-630-9
5. Jordanszky–kodex–kolostorepiteszet. –
2006. – 496 p. : col. ill.
ISBN 963-506-659-7
6. Kolostorhalozat–Lestyan. – 2006. – 496
p. : col. ill.
ISBN 963-506-684-8
7. Lethenyi–mugyujtemeny. – 2007. –
496 p. : col. ill.
ISBN 978-963-506-735-0
8. Muhely–paleografia. – 2008. – 496 p. :
col. ill.
ISBN 978-963-506-712-1
A MAGYARORSZAGI nemzetisegek
neprajzi koteteinek bibliografiaja : 1975–2004
/ Szerk. Henter Nora, Jung Eszter. – Budapest
: Magy. Neprajzi Tars., 2005. – 80 p.
ISBN 963-06-0970-3
NAHM, Andrew C. et al. Historical
dictionary of the Republic of Korea / Andrew
C. Nahm, James E. Hoare. – 2. ed. – Lanham,
Md etc. : Scarecrow, 2004. – CXXX, 313 p.. –
(Historical dictionaries of Asia, Oceania, and
the Middle East ; № 52)
Bibliogr. p. 248–293.
ISBN 0-8108-4949-6
NEW makers of modern culture : Vol.
1–2 / Ed. by Justin Wintle. – London etc. :
Routledge, c. 2007. –
ISBN 978-0-415-33831-8
Vol. 1. A–K. – XLVI, 1–858 p.
ISBN 978-0-415-42547-6
Vol. 2. L–Z. – 859–1759 p.
ISBN 978-0-415-42553-7
PONTIFICIA Academia Scientiarum.
Citta del Vaticano Yearbook : 2004. – Vatican
City : Pontificia Acad. Scientiarum, 2004. –
368 p. : portr.

ISBN 88-7761-086-7
RETAT, Pierre. Les journaux de 1789 :
Bibliographie critique / Pierre Retat. – Paris :
CNRS, 1988. – 428 p.
ISBN 2-222-04245-3

Литературознание, языкознание и искусство

БОЛЬШОЙ академический словарь
русского языка : Т. 1 – / Гл. ред. К. С. Гор-
бачевич. – Москва и др. : Наука, 2004. –
Изд. РАН. Инст. лингв. исследований.
ISBN 5-02-033660-2
Т. 7. И–Каюр. – 2007. – 730 с.
ISBN 978-5-02-026513-4
Т. 8. Каюта–Кюрины. – 2007. – 840 с.
ISBN 978-5-02-036295-6
Т. 9. Л–Медь. – 2007. – 660 с.
ISBN 978-5-02-025249-3
ВЛАСОВ, Виктор Георгиевич. Новый
энциклопедический словарь изобразитель-
ного искусства : В 10 т. / Виктор Власов. –
Санкт-Петербург : Азбука-классика, 2004 –
Т. 9. Ск–У. – 2008. – 767 с. : с ил.
ISBN 978-5-91181-919-4
ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЙ словарь
экспрессионизма / Гл. ред. П. М. Топер. –
Москва : ИМЛИ РАН, 2008. – 736 с.
Библиогр. в края на кн.
ISBN 978-5-9208-0287-3
ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЙ словарь сюр-
реализма / Отв. ред. и состав. Т. В. Балашо-
ва, Е. Д. Гальцова. – Москва : ИМЛИ РАН,
2007. – 583 с.
ISBN 987-5-9208-0274-x
ЛЕТОПИСЬ жизни и творчества Ф. И.
Тютчева : Кн. 1 – / Отв. ред. Т. Г. Динесман.
– Мураново : Музей-усадьба Мураново им.
Ф. И. Тютчева, 1999. –
Кн. 1. 1803–1844. – 1999. – 341 с. : с ил.
ISBN 5-8228-0006-8
ОХЛОПКОВ, Игорь Ю. Дебюты рус-
ских писателей XIX–XX веков : Библиогр.
справочник / Игорь Охлопков. – Москва :
Захаров, 2007. – 202 с.
ISBN 978-5-8159-0720-1
РУССКО-БЕЛОРУССКИЙ словарь : В
3 т. – 9. изд. – Минск : Беларус. энцыкла-
педыя, 2005. –
ISBN 985-11-0338-1
1. А–Л. – 736 с.
ISBN 985-11-0337-3
2. Л–П. – 784 с.

ISBN 985-11-0339-X
3. П-Я. – 801 с.
ISBN 985-11-0340-3
УКРАЇНСЬКА мова : А-Я : Енциклопедія / Відп. ред. М. П. Зяблюк. – 3. вид., зі змінами і доп. – Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с. : с ил.
Изд. НАН України. Инст. мовознавства ім. О. О. Потебні и др.
ISBN 978-966-7492-43-4
УКРАЇНСЬКИЙ орфографічний словник / За ред. В. М. Русанівського. – 6. вид., перероб. і доп. – Київ : Довіра, 2006. – 960 с. – (Словники України)
Изд. НАН України. Укр. мовно-інформ. фонд и др.
ISBN 966-507-206-4
ШКРАБА, Ірына Рыгорауна. Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі : У рускамоўным дачыненні / І. Р. Шкраба. – Мінск : Беларус. Энцыкл. ім. Петруся Броўкі, 2008. – 320 с.
ISBN 978-985-11-0401-3
CERNY, Jiri et al. Kdo je kdo v dejinach ceske lingvistiky / Jiri Cerny, Jan Holes. – Praha : Libri, 2008. – 744 p.
ISBN 978-80-7277-369-5
JAKOWSKA, Krystyna. Podreczny slownik pisarzy polskich / Krystyna Jakowska. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 2006. – 671 p.
ISBN 978-83-214-1360-0
LAUCEVICIUS, Edmundas et al. Lietuvos auksakalyste : XV–XIX amzius / Edmundas Laucevicius, Birute Ruta Vitkauskiene. – Vilnius : Baltos lankos, c. 2001. – 488 p. : col. ill.
ISBN 9986-861-80-2
LORCEY, Jacques. Tout Guitry de A a Z / Jacques Lorcey ; Pref. de Pierre Arditi. – Paris : Seguir, 2007. – 348 p., 16 f. : col. ill.
Bibliogr. p. 345.
ISBN 978-2-8404-9444-7
MATOVCIK, Augustin et al. Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia / Augustin Matovcik, Peter Cabadaj, Pavol Parenicka. – 2. vyd. – Bratislava : Lit. Inform. Centrum etc., 2008. – 576 p.
Авт. не са отбелязани на кор. – Ed. Sloven. nar. kniznica.
ISBN 978-80-89222-48-3
REHAKOVA, Michaela. [Trinacty] XIII

mezinarodni sjezd slavistu, Lublan, 15–21 srpna 2003 : Bibliografie / Sest. Michaela Rehakova. – Praha : Nar. knih. CR, 2008. – 206 p. – (Bibliografie Slovanske knihovny ; 73)

ISBN 978-80-7050-546-5
SEIBICKE, Wilfried. Historisches Deutsches Vornamenbuch : Bd. 1–5 / Von Wilfried Seibicke. – Berlin etc. : de Gruyter, 1996-2007. –

Bd. 1. A–E. – 1996. – XCVII, 712 p.
ISBN 3-11-014445-X
Bd. 2. F–K. – 1998. – XVI, 724 p.
ISBN 3-11-016196-6
Bd. 3. L–Sa. – 2000. – XVI, 725 p.
ISBN 3-11-016819-7
Bd. 4. Sc–Z. – 2003. – XVI, 540 p.
ISBN 3-11-017540-1
Bd. 5. Nachtrage und Korrekturen. – 2007. – XVI, 689 p.
ISBN 978-3-11-019458-6

Естествени науки и техника

JAMES, Ioan Mackenzie. Remarkable mathematicians : From Euler to von Neumann / Ioan James. – Washington, DC : Cambridge Univ. Press, 2002. – XIV, 433 p. : ill. – (Spectrum series)

Ed. Mathematical Assoc. of America.

ISBN 978-0-521-520942-2

RICHTER, Ekkehard. Technisches Worterbuch : Maschinenbau, Anlagentechnik, Umwelttechnik : Deutsch-Englisch / Ekkehard Richter. – 2. Aufl., aktualisierte und erw. – Berlin : Cornelsen, c. 2003. – [8], 722 p.

Авт. не е отбелязан на кор.

ISBN 3-464-49466-7

Справочници с общ характер

MEDIEVAL science, technology, and medicine : An encyclopedia / Ed. Thomas Glick et al. – New York etc. : Routledge, 2005. – XXV, 598 p. : ill.

Bibliogr. p. 2, 4 etc.

ISBN 978-0-415-96930-7

Редактор Елха Денева
elha_deneva@abv.bg

Календар' 2010

Януари

01. 165 г. от рождението на Васил Петлешков (1845–1876), български революционер.
02. 90 г. от рождението на Айзък Азимов (1920–1992), американски писател на фантастични и научно-популярни творби.
04. 225 г. от рождението на Якоб Грим (1785–1863), германски филолог, поет и автор на приказки.
07. 200 г. от рождението на Димитър Миладинов (1810–1862), български възрожденски просветен и обществен деец.
07. 400 г. от откриването на четирите спътници на Юпитер (1610) от Галилео Галилей.
09. 120 г. от рождението на Карел Чапек (1890–1938), чешки писател и драматург.
11. 180 г. от рождението на Константин Миладинов (1830–1862), български просветен и обществен деец.
15. 115 г. от рождението на Гео Милев (1895–1925), български поет и публицист.
18. 75 г. от рождението на Дамян Дамянов (1935–1999), български поет.
18. 70 г. от рождението на Недялко Йорданов (1940), български поет и драматург.
18. 180 г. от рождението на Григор Пърличев (1830–1893), възрожденски писател, преводач, общественик.
20. 90 г. от рождението на Федерико Фелини (1920–1993), италиански кинорежисьор, киносценарист и киноартист.
29. 150 г. от рождението на Антон Чехов (1860–1904), руски писател и драматург.
30. 135 г. от рождението на Атанас Буров (1875–1954), български политик и banker.
31. 105 г. от рождението на Джон О'Хара (1905–1970), американски писател.

Февруари

04. 125 г. от рождението на Асен Златаров (1885–1936), български химик, писател и общественик.
05. 90 г. от рождението на Леда Милева (1920), българска писателка и преводачка.
10. 140 г. от рождението на Стоян Аргиров (1870–1939), основоположник на библиотечното дело в България.
10. 120 г. от рождението на Борис Пастернак (1890–1960), руски поет и писател.

-
13. 145 г. от рождението на Тодор Г. Влайков (1865–1943), български писател и общественик.
 14. 170 г. от рождението на Клод Моне (1840–1925), френски художник импресионист.
 19. 50 г. от рождението на Хелън Фийлдинг (1960), английска писателка.
 23. 325 г. от рождението на Георг Фридрих Хендел (1685–1759), немски композитор.
 28. 140 г. от издаването на султански ферман за учредяване на Българската екзархия (1870).

Март

01. 200 г. от рождението на Фредерик Шопен (1810–1849), полски композитор и пианист.
07. 135 г. от рождението на Морис Равел (1875–1937), френски композитор.
09. 50 г. от смъртта на Ценко Цветанов (1904–1960), български писател, критик, библиотековед и преводач, директор на ДБИ – София (сега СВУБИТ).
10. 90 г. от рождението на Борис Виан (1920–1959), френски писател, поет и музикант.
17. 80 г. от рождението на Черемухин (1930–2003), български писател хуморист и сатирик.
21. 325 г. от рождението на Йохан Себастиан Бах (1685–1750), немски композитор.
22. 100 г. от рождението на проф. Любомир Андрейчин (1910–1975), български езиковед и публицист.
23. 100 г. от рождението на Акира Куросава (1910–1998), японски кинорежисьор, продуцент и сценарист.
25. 120 г. от рождението на Чудомир (1890–1967), български писател хуморист и художник.
27. 165 г. от рождението на Вилхелм Конрад Рентген (1845–1923), германски физик.
31. 125 г. от рождението на Жул Паскен (1885–1930), френски художник от български произход.

Април

02. 170 г. от рождението на Емил Зола (1840–1902), френски писател.
02. 205 г. от рождението на Ханс Кристиан Андерсен (1805–1875), датски писател.
02. 80 г. от рождението на Стефка Съботинова (1930), българска народна певица.
05. 90 г. от рождението на Артър Хейли (1920–2004), британски писател.
06. 1125 г. от смъртта на св. Методий (ок. 815–885), славянски просветител.
21. 100 г. от смъртта на Марк Твен (1835–1910), американски писател и журналист.

-
22. 40 години от отбелязването на Деня на Земята (1970).
 22. 90 г. от рождението на Валери Петров (1920), български поет, сценарист, драматург и преводач.
 27. 190 г. от рождението на Хърбърт Спенсър (1820–1903), английски философ, социолог и психолог.
 29. Европейски ден на науката за младежта.
 29. 75 г. от рождението на Любомир Левчев (1935), български поет и писател.
 30. 140 г. от рождението на Франц Лехар (1870–1948), унгарски композитор.

Май

- 745 г. от рождението на Данте Алигиери (1265–1321), италиански поет.
02. 100 г. от рождението на Борис Десев (1910–1979), български библиограф, дългогодишен преподавател в ДБИ – София (сега СВУБИТ), автор на учебници по библиотечно дело и библиография.
 03. 100 г. от рождението на Иван Богданов (1910–1992), български литературен историк, библиограф и книговед.
 05. 170 г. от рождението на Екзарх Йосиф I (1840–1915).
 07. 80 г. от рождението на Пеньо Пенев (1930–1959), български поет.
 07. 170 г. от рождението на П. И. Чайковски (1840–1893), руски композитор.
 10. 170 г. от рождението на Хаджи Димитър (1840–1868), български революционер.
 11. 170 г. от рождението на Стефан Караджа (1840–1868), български революционер.
 18. 130 г. от рождението на Димитър Бояджиев (1880–1911), български поет.
 18. 90 г. от рождението на папа Йоан Павел II (1920–2005), първият папа със славянски произход.
 20. 75 г. от рождението на Димитър Киров (1935), български художник.
 20. 80 г. от рождението на проф. Милена Цанева (1930), български литературовед и критик.
 23. 150 г. от рождението на Ярослав Вешин (1860–1915), български живописец от чешки произход.
 24. 105 г. от рождението на Михаил Шолохов (1905–1984), съветски писател.
 26. 125 г. от рождението на Николай Лилиев (1885–1960), български поет-символист, преводач.

Юни

08. 200 г. от рождението на Роберт Шуман (1810–1856), немски композитор.
11. 100 г. от рождението на Жак-Ив Кусто (1910–1997), френски морски изследовател, журналист и фотограф.

13. 75 г. от рождението на Христо Явашев – Кристо (1935), американски художник от български произход.
21. 105 г. от рождението на Жан-Пол Сартр (1905–1980), френски философ екзистенциалист, писател и драматург.
25. 135 г. от рождението на Кирил Христов (1875–1944), български поет, белетрист и мемоарист.
27. 160 г. от рождението на Иван Вазов (1850–1912), български народен поет, писател и общественик.
29. 110 г. от рождението на Антоан дьо Сент Екзюпери (1900–1944), френски писател, летец.

Юли

02. 70 г. от рождението на Георги Иванов (1940), български космонавт.
10. 80 г. от рождението на Серафим Северняк (1930–1988), български публицист.
14. 85 г. от рождението на Георги Джагаров (1925–1995), български поет и драматург, държавник.
25. 100 г. от рождението на Петър Стъпов (1910–1992), български писател.
25. 105 г. от рождението на Елиас Канети (1905–1994), австрийски писател, роден в България, Нобелов лауреат.
26. 125 г. от рождението на Андре Мороа (1885–1967), френски писател.
28. 75 г. от рождението на Владимир Башев (1935–1967), български поет.

Август

05. 160 г. от рождението на Ги дьо Мопасан (1850–1893), френски писател.
06. 65 г. от атомната бомбардировка над Хиросима (1945).
09. 100 г. от рождението на Роберт Ханс ван Хюлик (1910–1967), холандски писател китаист, дипломат.
14. 65 г. от рождението на Борис Христов (1945), български поет и романист.
16. 90 г. от рождението на Хенри Чарлз Буковски (1920–1994), американски поет, романист и публицист.
20. 120 г. от рождението на Константин Константинов (1890–1970), български писател и преводач.
21. 90 г. от рождението на Кристофър Робин Милн (1920–1996), английски писател, първообраз на героя Кристофър Робин от книгата „Мечо Пух“, написана от баща му – А. А. Милн.
22. 90 г. от рождението на Рей Бредбъри (1920), американски писател.
26. 140 г. от рождението на Александър Куприн (1870–1938), руски писател.
27. 240 г. от рождението на Вилхелм Фридрих Хегел (1770–1831), немски философ.
27. 100 г. от рождението на майка Тереза (1910–1997), католическа монахиня от албански произход, основателка на ордена „Мисионери на милосърдието“.

-
30. 150 г. от рождението на Левитан (1860–1900), руски художник пейзажист.

Септември

06. 125 г. от Съединението на Княжество България и Източна Румелия.
09. 115 г. от рождението на Тома Измирлиев (1895–1935), български поет хуморист.
14. 80 г. от рождението на Антон Дончев (1930), български писател.
19. 50 г. от рождението на Теодора Димова (1960), българска писателка, драматург.
19. 100 г. от рождението на Борис Недков (1910–1975), български историк и ориенталист.
20. 90 г. от рождението на Ханс Цибулка (1920–2004), немски поет и белетрист.
21. 115 г. от рождението на Сергей Есенин (1895–1925), руски поет.
24. 190 г. от рождението на Александър Дондуков-Корсаков (1820–1893), руски генерал и държавник.
29. 100 г. от рождението на Димитър Иванчев (1910–1990), български библиограф и краевед.

Октомври

- 210 г. от рождението на Петър Берон (1800–1871), български учен енциклопедист.
03. 85 г. от рождението на Гор Видал (1925), американски писател.
07. 125 г. от рождението на Нилс Бор (1885–1962), датски физик.
07. 50 г. от рождението на Теди Москов (1960), български театрален, телевизионен и кинорежисьор.
08. 90 г. от рождението на Франк Хърбърт (1920–1986), американски писател.
09. 70 г. от рождението на Джон Ленън (1940–1980), английски рок музикант, съосновател на „Битълс“.
10. 140 г. от рождението на Иван Бунин (1870–1953), руски писател, поет и преводач.
10. 80 г. от рождението на Харолд Пинтър (1930–2008), британски драматург, поет, режисьор и актьор, Нобелов лауреат.
10. 60 г. от рождението на Нора Робъртс (1950), американска писателка.
15. 105 г. от рождението на Христо Бръмбаров (1905–1974), български оперен певец и вокален педагог.
15. 90 г. от рождението на Марио Пузо (1920–1999), американски писател от италиански произход.
17. 95 г. от рождението на Артър Милър (1915–2005), американски драматург.
17. 100 г. от рождението на Петър Динеков (1910–1992), български литературен историк, критик и фолклорист.

20. 85 г. от рождението на Борис Димовски (1925–2007), български карикатурист.
23. 90 г. от рождението на Джани Родари (1920–1980), италиански писател.
24. 65 г. от създаването на Организацията на обединените нации (1945).
25. 185 г. от рождението на Йохан Щраус-син (1825–1899), австрийски композитор и диригент.

Ноември

04. 60 г. от подписването на Европейската конвенция за човешки права.
08. 110 г. от рождението на Маргарет Мичъл (1900–1949), американска писателка.
09. 130 г. от рождението на Йордан Йовков (1880–1937), български писател и драматург.
12. 170 г. от рождението на Огюст Роден (1840–1894), френски скулптор.
13. 160 г. от рождението на Робърт Луис Стивънсън (1850–1894), британски романист, поет и пътешек.
16. 95 г. от рождението на Асен Диамандиев (1915–2009), български музикален педагог.
20. 100 г. от смъртта на Лев Толстой (1828–1910), руски писател, религиозен реформатор, философ, есеист и публицист.
25. 125 г. от рождението на Стефан Македонски (1885–1952), български оперен певец.
28. 130 г. от рождението на Александър Блок (1880–1921), руски поет-символист.
30. 175 г. от рождението на Марк Твен (1835–1910), американски писател, журналист и хуморист.

Декември

03. 190 г. от рождението на Сава Доброплодни (1820–1894), български възрожденски книжовник и учител.
11. 200 г. от рождението на Алфред дьо Мюсе (1810–1857), френски поет.
13. 290 г. от рождението на Карло Гоци (1720–1806), италиански драматург.
14. 115 г. от рождението на Пол Елюар (1895–1952), френски поет.
14. 135 г. от рождението на Добри Христов (1875–1941), български композитор и музиковед.
14. 55 г. от приемането на България за член на Организацията на обединените нации.
16. 240 г. от рождението на Лудвиг ван Бетовен (1770–1827), немски композитор.
16. 235 г. от рождението на Джейн Остин (1775–1817), английска романистка.
25. 85 г. от рождението на Карлос Кастанеда (1925–1998), американски писател, антрополог и етнограф.

През 2010 г. се навършват:

- 570 г. от изобретяването на новия способ на книгопечатане от Йоханес Гутенберг и издаването на 42-редовата Библия, която поставя началото на книгопечатането.
- 350 г. от рождението на Даниел Дефо (1660–1731), английски писател и журналист, автор на романа „Робинзон Крузо“.
- 225 г. от рождението на Неофит Бозвели (1785–1848), български религиозен и обществен деец, книжовник.
- 200 г. от рождението на Захари Зограф (1810–1853), български художник и иконописец от Самоковската художествена школа.
- 185 г. от рождението на Елена Мутева (1825–1854), първата българска поетеса.
- 170 г. от рождението на Васил Друмев (митрополит Климент Търновски) (1840–1901), български писател, книжовник, църковен, обществен и библиотечен деец.
- 175 г. от откриването на първото светско българско училище в Габрово (1835).
- 160 г. от рождението на Захарий Стоянов (1850–1889), български революционер, политик и писател.
- 155 г. от началото на организираното книгоиздаване в България, поставено с отпечатването на календарче „Старопланинче“ на Христо Данов (1855).
- 155 г. от рождението на Константин Величков (1855–1907), български поет, белетрист, преводач, държавник.
- 150 г. от рождението на Продан Тишков–Чардафон Велики (1860–1906), герой на Съединението на България (1885).
- 100 г. от рождението на Георги Батаклиев (1910–1994), български преводач на антична поезия.

2010 г. е обявена за:

- Европейска година за борба срещу бедността. Обявена е на 28.X.2009 г., на конференцията „Бедност: Представи и реалност – предизвикателство за комуникация“ от Европейската комисия. Целта е да се популяризират солидарността, равенството, толерантността.
- Международна година на биологичното разнообразие. Обявена е с Резолюция № 61/203 на Общото събрание на ООН от 19.I.2007 г.
- Международна година на сближаване на културите. Обявена е с Резолюция № 62/90 на Общото събрание на ООН от 25.I.2008 г.
- За европейски културни столици през 2010 г. са избрани градовете Есен (Германия), Пекс (Унгария) и Истанбул (Турция).
- За световна столица на книгата през 2010 г. е избран град Любляна (Словения).
- През 2010 г. ще се проведе Световното изложение ЕКСПО Шанхай 2010. Мотото му ще бъде: „По-добър град, по-добър живот.“

Десетилетия под егидата на ООН и ЕС:

- 2001–2010 г. – Международно десетилетие за премахване на колониализма.
- 2001–2010 г. – Международно десетилетие на борба за съкращаване на заболяемостта от малария в развиващите се страни.
- 2001–2010 г. – Международно десетилетие за културата на мира и ненасилието в името на децата по света.
- 2003–2012 г. – Международно десетилетие за грамотност: образование за всички.
- 2005–2014 г. – Международно десетилетие на образование в интерес на устойчивото развитие на ООН.
- 2005–2015 г. – Международно десетилетие за действия „Вода за живот“.
- 2005–2015 г. – Международно десетилетие на ромското включване.
- 2008–2012 г. – Програма „Паисий Хилендарски“.
- 2007–2010 г. – Инициатива за пътна безопасност на Министерството на транспорта „Аз спасявам живот“.

Изработи Ангелина Ставрева

Отдел „Методичен“

на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив

Нови издания на НБКМ

ЗА ДУХОВНОТО СРОДСТВО

АНГЕЛИНА ПЕНЕВА

Ще започна с една мисъл на Тодор Боров: „Може ли някой да обясни какво привлича един човек към друг, да разгадае тайната на това „сродство на душите“, както го нарича Гете?“⁽¹⁾.

Заради това именно „сродство“, което вече толкова години съществува между Татяна Янакиева и мен, реших да участвам в Сборника, който Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ издава по повод нейната 65-годишнина, с идеята да добавя няколко шрихи към портрета ѝ – съвсем не като университетски преподавател и утвърден специалист библиограф, а като един деликатен, много ерудиран и щедър в интелектуално отношение човек, да разкажа това-онова от нашите млади години, как си допаднахме и как успяхме да съхраним приятелството си през десетилетията.

Никак не е лесно да се пише за близък човек, но още по-трудно е за много близък! Явно трябва да отворя ръждясалите ключалки на куфара ми със спомени и да се поразровя там... По онова време работех като специалист историк в Централно управление на БАН. Един ден в стаята влетя началникът на отдела ни с блеснал син поглед: „В библиотеката е постъпила на стаж аспирантка на професор Тодор Боров – страхотно момиче!“ Началникът ни, лека му пръст, разбираше от жени, но по обясними причини забихме глави в книгата си с демонстративно безразличие към казаното. В близките дни така и не се откриваше причина да смутим покоя в библиотеката, а аспирантката не търчеше като нас час по час до кафенето долу. Чак след седмица-две, от усмивка на усмивка и от кимване на кимване със „страхотното момиче“ се харесахме и споменатото „сродство на душите“ трайно се загнезди помежду ни, докарвайки ме към момента до ситуация за мемоари.

... Течеше подготовката за II конгрес по българистика. Като поназнайваща полски, от отдела ни бях благосклонно командирована във Варшава. Особените ми симпатии към „всичко полско“ датираха отпреди доста години и не се ограничаваха само с Шопен и Виенявски, нито също с Галчински, да не говорим пък за Цибулски с ония ми ти негови черни очила... Като се върнах, най-възторженият ми слушател за видяно-преживяното естествено бе Татяна – напълно достатъчна и за мен най-предпочитана публика. Полша, образно казано, интригуваше и двете ни. Нея – главно заради Боян Пенев и Дора Габе, а мен – заради налудничавата идея да преведа онази част от лириката на Константи Галчински, която не бе публикувана у нас. С присъщия си организаторски устрем Таня се зае не само да организира литературни четения на мои преводи, но дори ангажира и академик Петър Динеков за оценка. Боже, колко самонадеяна е младостта (говоря за себе си)! Незабравими ще останат за мен онези две-три срещи с големия български литературовед, неговият финес и благородство, интелектуалният му потенциал и доброта...

Понеже тези дни приключи националната кампания „Голямото четене“ по БНТ, припомням си друго преживяване с Татяна по повод една от номинираните книги – „Майсторът и Маргарита“ от Михаил Булгаков... Беше май, топло, люлящите тежаха от цвят и уханье, а нас, служителите в Централно управление на БАН, ни бяха изкарали на манифестация в чест Деня на труда. („Изкарали“ е глаголното действие, което по онова време се прилагаше и спрямо двукраките и мислещите, а не само към стадните популации.) Досадата отиваше към своя край, почти бяхме извървели задължителното трасе по бул. „Руски“, а Таня още откъм мавзолея бе започнала да ми разказва съдържанието на току-що прочетената от нея, за първи път в превод на български книга. Шумотевицата дразнеше, липсваше ни усамотение, което намерихме на една пейка в двора на Университета: повествованието бе стигнало до бала...

Сега не мога да кажа, че „Майсторът и Маргарита“ ми е любимата, настолна книга, каквато остана за Татяна. Имам толкова любими... Но тогава, за когато разказвам, този многопланов и сложен по замисъла си и структура роман, това иносказателно произведение, в което Булгаков излива душата си, ние възприехме като отворен прозорец в душна стая. И полетяхме...

Хрумва ми, че ако някой ме изненада с въпрос да обрисувам с две думи приятелката си, без колебание ще кажа: предана и всеотдайна. Такава явно е родена и възпитана. Познавах родителите ѝ, познавам братята ѝ... У всичките има една достолепност и същевременно скромност, нещо патриархално, забравено вече българско. Но най-силно впечатление и духовна наслада ми е доставило общуването със сестрите-близначки – майка ѝ и леля ѝ, невероятно фини жени, и двете завършили романска филология в Букурещкия университет. Когато Татяна пристига от Добрич в София да следва българска филология, тя е под силното влияние на леля си – поетесата Анна Драгиева, и на нейния съпруг Атанас Драгиев(2). За този именно човек бих искала да кажа нещо повече, тъй като покрай него, когото Таня умилно назоваваше „свако“, тя формира своя светоглед, обогатява познанията си, открива други хоризонти...

Атанас Драгиев е последният асистент на проф. Спиридон Казанджиев. Завършил романска филология, той специализира няколко години в Париж, но интересите му към психологията и естетиката го подтикват да завърши и философия. След двегодишна специализация в Берлинския университет, през 1943 г. той постъпва като асистент в Алма матер. По време на бомбардировката над София през януари 1944 г. Атанас Драгиев е човекът, който самоотвержено пренася Университетската библиотека, спасявайки я от гибел. Само че от 1947 г. започва житейската му Голгота... Обявен е конкурс за доцент по сравнителна литература, на който той представя хабилитационен труд „Опит за нов сравнителен метод в литературата“ с анализ на изследванията на най-изтъкнатите европейски учени на епохата като Бенедето Кроче, Андре Бретон, основоположникът на екзистенциализма Мартин Хайдегер, Ж.-П. Сартр. Но в конкурса вече се е включил сътрудникът от отдел „Изкуство и литература“ към ЦК на БКП Пантелей Зарев. И тогава се „изгубват“ документите на Драгиев, някъде „изчезва“ приложеният му етюд върху френския екзистенциализъм, а деканът, тогава доц. Владимир Георгиев, с видимо неудобство убеждава асистента да се откаже от участие, въпреки положителната рецензия на проф. Марко Минков за него и отрицателната

за Зарев. Директивата, спусната от идеолога Тодор Павлов, да се изтласкат „буржоазните“ учени и да се заместят с изпитани и предани бойци на БКП, е изпълнена. Нищо от своята огромна научна продукция Атанас Драгиев не успява приживе да публикува. Трудът на неговия живот „Философия на чистото битие. Обща и специална част“, както и „Естетика“ си остават в чернова. Изследванията му върху семантиката на Дантевата поезия също не виждат бял свят. Според Ат. Драгиев феноменалната творба на Данте, обмисляна в течение на четвърт век и побрала в своите рамки знанието на Древността и Средновековието, повече от 600 години след смъртта на своя създател е останала неразгадана. Превъзходният му превод на „Чистилището“ заедно с философски осмислен анализ върху скритата образност на тъмния, сибилчен характер на поемата така си и остават в семейния архив на единствената му наследница – Татяна. Спомням си как в дома на учения Тая и леля й Ани ми показваха, разгръщайки със страхопочитание тетрадките с превода на цялото творчество на Петрарка, придружен с научен коментар – не само сонетите, но и стиховете сикстини и канцони, прочутите „Канционере“. Най-тъжното в цялата тази одисея е, че в момент на дълбоко разочарование Атанас Драгиев решава да предостави творчеството си на чуждестранен архив. Не успява да стори това, умира.

Неведнъж с Татяна сме си говорили дали научното наследство на този страдалец ще намери своя авторитетен издател, дали някога ще бъде написана неподправена историята на българската философска мисъл... Към днешна дата това съвсем не се знае! Защото е ясно, че Министерството на културата няма нито ресурси, нито стратегия за подобни родолюбиви начинания. Същото се отнася и до Националния център за книгата към същото това културно учреждение, където биха могли да проявят интерес (държавнически, а не личен или конюнктурно партиен!) към неиздадените стойностни произведения на онази елитна наша интелигенция, принудително изтласкана от Пантеона на науката.

Много преди да стана съпричастна към разказаната семейна драма, вече работех в списание „Векове“, чийто главен редактор бе високо цененият от мен заради смелата му гражданска позиция и научна ерудиция професор Евлоги Бужашки. Благодарение на проф. Бужашки бяха извадени от забвение имената на не един или двама български учени, потънали в немарата на социалистическата изолация заради „буржоазен“ произход. Такъв беше и случаят с проф. Пьотр Бицили, за когото търсех снимков материал по повод статия за 100-годишнината от рождението му. Нека спомена, че до 1979 г. името и делото на проф. Бицили бяха табу. Благодарение съдействието на проф. Христо Гандев, автор на статията, и на великолепната му съпруга проф. Руска Гандева, получих покана да посетя дома на ул. „Славянска“ 32, за да се запозная с архива на големия учен. Така покрай проф. Бицили и неговата внучка г-жа Елисавета Иванова започна да се навързва една друга история, с още имена и прекършени съдби...

Пак в спомените на професор Тодор Боров по повод строежа на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (преименувана окончателно и заслужено) четем: „Днес често си мисля: ако искаме и тук да покажем нашата признателност към един действително заслужил деятел, най-уместно би било да се постави във входния вестибюл на днешната Народна библиотека паметна плоча за Петър Иванов – на него се дължи преди всичко практическото осъществяване на

сградата.“ Тази книга на Тодор Боров, с цитат от която започнах спомените си за доцент д-р Татяна Янакиева, ми я подари тя през 1981 г. Изчитайки книгата, както се казва, „от игла до конец“, тъй като знаех проф. Боров като светило в българското литературознание, а вече бях и присъствала на блестящата защита на аспирантската работа на Тания „Българска литературоведска библиография“ с неговото незабравимо участие, силно ме впечатлиха спомените му „Как бе построена Народната библиотека“ и едно име, често споменавано, бе това на Петър Асенов Иванов.

Изненадата ми бе огромна, когато при по-нататъшното ми общуване с внучката на професор Бицили – Лиза, разбрах че става дума за нейния баща... Провокирана от житейската участ и на този достоен българин, малко след публикацията ми за Атанас Драгиев, предложих статия във в. „Литературен форум“ заедно с откъс от неиздадената книга на Петър Иванов „България. Източният въпрос и свързаните с него интереси на Великите сили“(3). Ето част от текста ми: „[...] Петър Иванов изучава инженерни науки в Берлинската политехника, откъдето през 1930 г. се завръща с родолюбиви амбиции. Нищо за учудване – цялата фамилна традиция е била такава (неговата баба е сестра на Стефан Стамболов). Оттук лесно обяснимо е и страстното увлечение на Петър Иванов по историята. Трагичната участ на неговия правуйчо, кокошата слепота на българина към делото на държавника го изпълва с решителност и благороден гняв да търси, да изследва, да доказва! Твърде вероятно е към подобни изследвания да е бил подтикнат и от своя тъст проф. Пьотр Бицили... Мечтаейки да напише книга за Стефан Стамболов, П. Иванов се обръща към своите братовчеди – юристи по образование, Стефан и Коста Стамболови, да му предоставят архива на баща си, за да го проучи и подреди: „Поколенията трябва да узнаят истината! Заради България сме длъжни да сторим това!“

Г-жа Елисавета Иванова помни огромните купища документи, които баща ѝ в късните нощни часове старателно подреждал хронологически, описвайки и преснемайки по лична преценка най-ценните за свои бъдещи анализи. Можем да си представим трепета и възторга на цялата фамилия, когато Петър Иванов открива сред Стамболовата документация последното писмо на Христо Ботев, писано от борда на кораба „Радецки“ (ботеведите до момента твърдели, че последното писмо на поета било до Иванка!) и адресирано до БРЦК. Петър Иванов поставил писмото под стъкло и го подал най-напред на дъщеря си да целуне „тази светиня“... По-късно обработените документи биват предадени на Народната библиотека.

Но да се върна към разказа си за доизграждането на Народната библиотека. Въпреки че бил изтощен до краен предел от работата си в Строителния комитет като негов ръководител, Петър Иванов намирал свободни часове да работи и върху своята книга „България и Източния въпрос“. Той вече бил прошудирал всичко писано, имал и своя солидно обоснована гледна точка по най-парливата тема след Берлинския конгрес – хазартното отношение на Великите сили към Балканите.

Като прелиствах ръкописа, направи ми впечатление, че ортографията е по старите правила. Г-жа Елисавета Иванова ми обясни кратичко: „От страх, навярно.“ В отговор на недоумението ми получих допълнителни разяснения. В периода 1947–1949 г. Строителният комитет се помещавал в две стаи от апартамента на семейството на ул. „Славянска“ 32. Там заседавали и осъмвали неколкократно, подбрани лично от П. Иванов хора (сред тях главният счетоводител

Васил Байнов). Въпреки че си имали абсолютно доверие, работата им не била застрахована от внезапно нахлуване и проверка. Само един случаен поглед върху ръкописа би бил достатъчен да възникне съмнение и авторът да бъде арестуван за недобронамереност към „братята освободители“. Затова П. Иванов приложил трика със стария правопис – наивна, но все пак предпазна мярка – писаното можело да мине за предишно изследване на тъста му. Междувременно за директор на Народната библиотека бил назначен Трайчо Костов, между когото и Петър Иванов се установили отношения на взаимно уважение.

В спомените на г-жа Ел. Иванова присъстват последните часове преди ареста на Трайчо Костов: „Изглежда Трайчо Костов е усещал правителственото недоволство, затягащата се около него изолация. Бе подтиснат. Въпреки че другите отдавна си бяха отишли, той остана да поприказва с нашите. Като че ли не му се тръгваше... Татко деликатно предложи да го изпрати до дома му. После баща ми разказваше как на излизане откъм мазето изскочили двама мъже. Отвън чакали още двама. Татко и Тр. Костов се направили, че не ги забелязват и започнали шумно да обсъждат строителните работи по Библиотеката... През целия път се движели като в шпалир. Пред квартирата на Трайчо Костов пак имало двама. „Бих ви помолил за чаша вода“ – обърнал се татко към Тр. Костов, най-вече за да се качат до горе и баща ми да е сигурен, че ще го предаде читав на домашните му. Но едва слязъл няколко стъпала и чул зад себе си настойчивите удари по вратата... Как не са арестували тогава и баща ми, не зная.“

[...] Разгръщам страниците на неиздадената поради понятни причини книга на един от най-близките до професора хора – неговия зет Петър Асенов Иванов или както някои го наричали „строителят“. Човек, за когото навремето биха казали „германофил“, ако им бе попаднал ръкописът на „България и Източния въпрос“. А това е книга, пропита с любов към многострадалното ни отечество България, една перфектна история на българо-руските отношения, книга, разкриваща истината по актуален до днес въпрос.

Ако си позволих известно отклонение от преките спомени за Татяна, то е защото много бурно в мислите ми нахлуха сенки и образи на хора, с които и двете по един или друг начин, пряко или косвено сме били свързани. И Атанас Драгиев, и Петър Иванов са имали едно съвършено жизнено поведение, абсолютна хармония между живот и творчество. Независимо, че и двамата стават неволна жертва на превратностите на историята, със завиден стоицизъм те понасят настъпилия обрат. Срутила се е една система, невъзвратимо е изчезнал кабинетният им уют, ограбили са им възможността за кариера и заслужено признание, околната среда вече е различна – опростачена и огрубяла, унищожени са физически и морално едни от най-благородните и знаещи хора на науката, на културата... Този срыв, който и двамата преживяват, някак си ги капсулира да не показват своето вътрешно смущение, да скрият своя потрес. В името на инстинкта за самосъхранение за тях е останал един-единствен път: бягство в света на книгите. Книгите, които са сътворили и които ще оставят на поколенията.

Открай време с Татяна се срещаме в едно кафене, което наскоро ремонтираха в ретро стил. Така наречения „ретро“ стил става все по-популярен сред определен кръг хора – без минало и традиции, но тук върви, не е лошо, отговаря на фасадата, на фасона на къщата. Става дума за онази впечатляваща къща, в която са се

помещавали домът и клиниката на д-р Иван Карамихайлов. Особена атмосфера витае около къщата, която днес принадлежи на Съюза на българските архитекти, а преди да стане тяхна собственост е била завещана на Българската академия на науките от една от дъщерите на големия български хирург (струва ми се Райна Карамихайлова, физичка, асистентка на Айнщайн). Понеже и двете с Таня обичаме да се връщаме към минали времена и хора, докато седим там и отпиваме, каквото прием, тя въздиша по Боян Пенев, умрял тук след операция на апендикса, а аз витая около другата дъщеря на хирурга, Елена Карамихайлова – една от най-проникновените български художнички... Преди шест или седем години Татяна, каквато си е целенасочена и дисциплинирана, реализира замисленото: публикува „Боян Пенев. Биобиблиография“, а аз така и не успях да събера достатъчно информация, за да напиша статия-портрет за Елена Карамихайлова (все пак открих някаква пранаследница, по-точно снаха, но руския, чула-недозапомнила, че е имала такава именита сродница. Жалко).

Във въпросното кафене, на чаша джин езиците ни се развързват и малките бягства от ежедневието, които можем да си позволим в преследващата ни заетост, се оцветяват в празнични краски. Говорим. Най-вече за книги. Последно беше за новелата-бизу на Томас Ман „Тристан“ и за съдбата на първия ѝ преводач д-р Михаил Пундев. Тъжно. Сигурно обаче е бил щастлив, докато е превеждал... Завещал е на поколенията безсмъртие.

Преди малко мислех как да завърша писанието си, как да завъртя финала така, че да постигна някакво възвишено обяснение за дълготрайното приятелство... Духовното „сродство“ е много особена, философска материя. Не може да се дефинира, ще се изпълзне. Докато си мислех, пак разгърнах книгата на Тодор Боров. Допадна ми следното съждение: „Всеки човек е еднократен, той е интересен именно доколкото е неповторим – и то толкова по-ценен, колкото по-пълно е осъществил себе си – с всичките си предимства, но и с лутанията си, с грешките.“ Разгледах отново Татяна Янакиева – видях я осъществила себе си.

Литература

1. Боров, Т. Книга и литература. Студии, статии 1923–1980 и малко спомени. – София, 1981, с. 377.
2. Пенева, А. Онази елитна българска интелигенция. // *Лит. форум*, № 11, 17–23 март 1993, с. 6.
3. Пенева, А. Вместо паметна плоча. // *Лит. форум*, № 47, 24–30 ноем. 1993, с. 4.

Текстът е от сборника „Пътят към книгите и информацията“, посветен на 65-годишнината на доц. д-р Татяна Янакиева. Томът е издание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

НОВИНИ ОТ НБКМ

Ден на Европейската библиотека

На 30 ноември т.г. в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се проведе Ден на Европейската библиотека. Европейската библиотека представлява услуга на Конференцията на Европейските национални библиотеки (CENL), която предлага свободен достъп до дигитални копия на книги, списания, вестници, аудио- и видеоархиви от 33 библиотеки от стария континент. Тя е изградена върху инфраструктурите на европейските национални библиотеки и се финансира от Европейската комисия.

От октомври 2007 г. се осъществява поредният мащабен проект за развитие и допълване на информационния портал TELplus. Една от основните задачи на този проект е да бъдат включени дигиталните колекции на България и Румъния като нови страни-членки на Европейския съюз. Реализацията на проекта TELPlus от българска страна е възложена на Националната библиотека на България, като той се явява един от най-мащабните международни проекти за дигитализация, в който институцията участва и е с продължителност 27 месеца. В резултат на проекта се оптимизира работата по обработката на документалните потоци и се осигурява бърз достъп на потребителите от цял свят до богатствата на Националната библиотека на България.

Събитието бе организирано по повод предстоящото финализиране на проекта TELplus и официалното ни присъединяване към Европейската библиотека (The European Library).

Книги с военномедицинска тематика

На 27 ноември т.г. в Националната библиотека се състоя представянето на нови книги, издадени от Военномедицинската академия. Повод за това събитие беше приближаващата дата, на която ВМА тържествено ще чества своята 118-а годишнина. Предложените 12 заглавия засягаха тематиката на военномедицинското обезпечаване на войските, травматологията, токсикологията, проблематиката пред българските военни мисии в чужбина, историята на Академията... Присъстващите имаха възможността да задоволят интереса си не само при представянето на текстовете от доц. Камен Канев, осъществяващ мултимедийната презентация, но и с оригиналните книги, тъй като част от тиража се разпространяваше безплатно.

Изложба „Белгия – България“

Посолството на Белгия в София със сътрудничеството на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ организира изложба „Белгия – България. 130 години дипломатически отношения – минало и настояще“. Експозицията бе открита на 19 ноември т.г. със слова на проф. дфн Боряна Христова,

директор на Националната библиотека, и на посланика на Кралство Белгия Н. Пр. Марк Михелсен. Красимир Костов, заместник-министър на външните работи на България, поздрави организаторите и присъстващите.

В изложбата бяха проследени историческите, културните и икономическите връзки между двете страни с богат текстови материал, книги и документи. Особено място бе отредено на архивните материали, представящи моменти от богатата кореспонденция на известните поети Гео Милев и Емил Верхарн, а по-късно на Лъчезар Станчев и Морис Карем.

Премиера на „Неслученият канон“

На 17 ноември т.г. в Националната библиотека бе представена книгата „Неслученият канон. Български писателки от Възраждането до Втората световна война“, издание на „Алтера“. Сборникът съдържа статии за възрожденските поетеси, за Екатерина Каравелова, Евгения Марс, Ана Карима, Мара Белчева, Екатерина Нанчева, Дора Габе, Елисавета Багряна, Фани Попова-Мутафова, Яна Язова, Анна Каменова, Магда Петканова, Весела Василева и Мария Грубешлиева... Съставителката и редакторката на тома, проф. д-р Милена Кирова, направи кратък преглед на литературата от жени. Проф. дфн Боряна Христова проследи съдържанието на сборника и изрази впечатленията си от включените статии. След представянето се породиха непринудена дискусия между автори и участници в събитието.

15 години вестник „Българска нация“

На 16 ноември т.г. в Националната библиотека бе открита изложбата „15 години вестник „Българска нация“. Тя бе организирана от Общонародното сдружение „Мати Болгария“ и от Националната библиотека. В експозицията бяха показани броеве от вестника и най-емблематичните статии, публикувани в различните му броеве. Проф. Петър Константинов разказа за историята на вестника, за неговото настояще и за тезите, намерили място на страниците му.

Славянски ръкописи с български произход

На 6 ноември т.г. в Националната библиотека проф. дфн Боряна Христова представи историята на подготовката на книгата „Славянские рукописи болгарского происхождения в Российской национальной библиотеке – Санкт-Петербург“. Описът включва 88 български средновековни ръкописа и фрагменти от X до XIX век, с много подробна актуализирана библиография. Дело е на научен колектив от изтъкнатите руски и български специалисти в областта на текстологията, палеографията и археографията. Издаден е от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Ден на народните будители

На 1 ноември т.г. в Централното фоайе на Националната библиотека бяха връчени награди на 10 изявени учители. Присъстваха заместник-премиерът Цветан Цветанов и министърът на образованието, младежта и науката Йорданка Фандъкова.

Литературната награда „Димитър Димов“

На 8 октомври т.г. проф. дфн Боряна Христова откри изложбата „Хипократ и Пегас“, организирана от Националния литературен музей и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. В експозицията бяха представени писателите лекари в България. Тя бе организирана по повод 100 години от рождението на класика Димитър Димов (1909–1966). Главният уредник на къща-музей „Димитър Димов“ и автор на експозицията г-жа Анна Свиткова представи включените експонати. Проф. Михаил Неделчев, председател на литературното жури, представи конкурса за литературната награда „Димитър Димов“ и обяви тазгодишния ѝ лауреат – проф. д-р Златомир Коларов. Награда за цялостен творчески принос получи д-р Светослав Славчев – прозаик, един от основателите на списание „Космос“. Втора награда журито присъди на д-р Христо Данов за поетичното му творчество. Водачът на френската група лекари-писатели връчи диплом на д-р Вера Китова за нейните заслуги към френската литература. Литературната награда на името на писателя Димитър Димов е учредена от Клуба на писателите-лекари в България и къща-музей „Димитър Димов“.

Премиера на „Град на демони и богове“

На 15 октомври т.г. беше представена книгата на Марияна Фъркова „Град на демони и богове“ със сюжет от родния град на авторката – Кюстендил. Директорката на Националната библиотека проф. дфн Боряна Христова откри презентацията. Поетесата Екатерина Йосифова, също родена в Кюстендил, представи авторката и нейния роман. Марияна Фъркова прочете редове от своята книга, а литературният критик и журналист Митко Новков направи психологичен анализ на литературния герой. По време на премиерата стана дума и за книгата на поета Александър Геров „Бяла приказка“, съставител на която е Марияна Фъркова.

Премиера на „Васил Левски“ – втори том

На 16 юли бе представен вторият том на уникалното издание „ВАСИЛ ЛЕВСКИ. Документи“, който съдържа разчетения автентичен текст с исторически коментар на писмовното наследство на Апостола. Изданието на Общобългарския комитет „Васил Левски“ е посветено на 172 години от рождението на великият българин и на 140 години от създаването на БРЦК. Появата на дългоочаквания втори том съвпадна с 80-годишнината на проф. Дойно Дойнов, инициатор и редактор на книгата. Юбилярът бе най-сърдечно поздравен с топли, приятелски думи за многогодишната си изследователска работа върху личността на Апостола.

Отдел „Връзки с обществеността и библиотечна координация“

ПОКАЗАЛЦИ НА СТАТИИТЕ И АВТОРИТЕ В „БИБЛИОТЕКА“ ПРЕЗ 2009 г.

ТЕМАТИЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

ПРОФЕСИЯ

Аргирова–Герасимова, Мария. Инвентаризация на библиотечните документи в Централната библиотека на БАН. – № 3, 20–22.

Ганчева, Нели. Електронни каталози и бази данни с описания на средновековни славянски ръкописи. – № 3, 10–16.

Касабов, Александър. Как да дигитализираме наличния звуков фонд. – № 1, 35–38.

Кендерова, Стоянка. „ДАПИС“ – един успешно приключил проект. – № 3, 5–9.

Марчева, Рени. Подходи при обучението в дисциплината „Опазване и консервация на библиотечни и архивни материали“. – № 3, 17–19.

Марчева, Рени. Правила за профилактика и третиране на плесенен растеж. – № 5–6, 34–37.

Стоилова, Анка. Бележки за арабския език, неговата графична система и антропоними. – № 1, 27–34.

Стоилова, Анка. Въпроси и проблеми, свързани с каталогизирането на арабографични книги. – № 5–6, 15–33.

ДОКУМЕНТИ

Закон за обществените библиотеки. – № 4, 29–40.

Изложение на позицията на EBLIDA във връзка с изслушването от Европейската комисия на информация за Споразумението за уреждане на въпросите, свързани с Google Book в САЩ. Брюксел, 7 септември 2009 г. – № 4, 41–44.

ЕКСПЕРТНА ПОМОЩ

Табакова, Боряна. Допълнения към „Таблицы на десетичната класификация“. – № 3, 57–59.

КРЪГОЗОР

Библиотеките, авторските права и икономиката на знанието. – № 1, 39–40.

Вълкова, Екатерина. Летни програми за деца в American Center и общинските библиотеки в Монреал. – № 2, 22–24.

Кендерова, Стоянка. По река Волга до град Болгар. XXXI годишна конференция на MELCom. – № 5–6, 5–13.

Кнол, Адолф, Зденек Ухлирж, Томаш Псохлавец и Станислав Псохлавец. Изграждане на виртуална европейска библиотека за ръкописи: проектът ENRICH. – № 2, 7–12.

Мотулски, Роман. Особености на създаването и развитието на библиотеките в Беларусия през Х–ХХІ в. – № 2, 13–21.

Павловска, Елена и Радка Колева. Български книги в града на Нева. Успешен дебют на България в IV международен салон на книгата в Санкт Петербург. – № 4, 52–53.

Попова, Ели. Българското участие на Световния конгрес на ИФЛА. – № 5–6, 14.

СЪБИТИЯ

Аретов, Николай. Българският криминален роман. – № 1, 41–42.

Асоциация „Българска книга“ и финансирането на библиотеките. – № 5–6, 69.

Гергова, Ани. „Избрани страници“ от проф. Тодор Боров. – № 5–6, 59–62.

Кендерова, Стоянка. Нейно височество шейха Моза Бинт Насер на посещение в Народната библиотека. – № 3, 52–53.

Ковачев, Румен. Международна кръгла маса „Османските регистри – извор за историята на Балканите XV–XIX век“. – № 5–6, 68.

Матев, Петър. Стратегия за развитие на културата и библиотечното дело в Община Търговище. – № 3, 56.

Мусакова, Елисавета. В лабиринта на Леонардо. Изложба на Цветан Цеков – Карандаш. – № 5–6, 63–64.

55 години РБ „Христо Ботев“ – Враца. № 5–6, 71.

Портарска, Анна. Международният ден на книгата и училищните библиотеки. – № 3, 54–55.

Приключи конкурсът „Яна Язова“. – № 5–6, 65–67.

Програма „Глоб@лни библиотеки – България“. – № 5–6, 70.

Проект „Виртуална библиотека – България“. – № 3, 51.

Стартира програма „Глоб@лни библиотеки – България“. – № 3, 49–50.

Томова, Вили. Работна среща на краеведско обединение „Мизия“. – № 2, 55.

Христова, Боряна. Успение Кирилово – 1140 години от събитието. – № 2, 5–6.

Цветкова, Ралица, Любомир Георгиев. Национална изложба „Любен Каравелов. Живот – дело – епоха“. – № 5–6, 57–58.

ЮБИЛЕЙ

Александър Теодоров-Балан за другите и те за него. – № 4, 27–28.

Ангелова, Анна. Думи в бързея на времето. – № 4, 25–26.

Младенова, Мария. Академик Никола Начов – памет за будителя. По случай 150 години от рождението му. – № 5–6, 72–83.

Правдомирова, Донка. Патриарх на българската модерна библиография. 150 години от рождението на Александър Теодоров-Балан. – № 4, 5–14.

Стайкова, Маргарита. 115 години читалище „Св. св. Кирил и Методий“ – Първомай. – № 5–6, 84.

Чернев, Чавдар. Последната дума на Балан. – № 4, 15–24.

160 ГОДИНИ БИБЛИОТЕКА В ГРАД ЛОМ

Божинев, Васил. Училището и читалищната библиотека – мост на знание и добродетелност. – № 1, 12–14.

Гергова, Ани. Книгоиздаване, библиотеки, електронна информация. – № 1, 21–26.

Дончева, Анета. Инициативи за дигитализация на книжовното културно наследство и достъпа до него. – № 1, 17–20.

Замфиров, Емил. Обществени библиотеки – важен фактор за развитието на гражданското общество. – № 1, 15–16.

Кръстева, Румяна. Сто и шестдесет години библиотека в град Лом. – № 1, 5–6.

Цолова, Красимира. Ломската библиотека – културно-просветно средище с национално значение. – № 1, 7–11.

ЧЕСТИТО

Русинова, Евгения. Доц. д-р Донка Правдомирова на 65! – № 4, 54–56.

МИНАЛО

Бенбасат, Алберт. Универсален издател и меценат. 130 години от рождението на Александър Паскалев. – № 4, 45–51.

Бошнакова, Милкана. Дневниците на Учредителното българско народно събрание в Търново, 1879 г. – № 2, 25–33.

Делчева, Ружа. Каноничната и апокрифна книжнина. – № 2, 34–41.

Цветкова, Ралица, Марко Цветков. „Мислено и преживяно“ на Стилиян Чилингиров. – № 1, 45–55.

Цветкова, Ралица, Марко Цветков. Един ранен дневник на Стилиян Чилингиров. – № 3, 27–40.

Язова, Яна. Един от първите. 150 години от рождението на акад. Никола Начов. – № 3, 41–48.

СЪКРОВИЩА В КНИГОХРАНИЛИЩАТА

Пенчева, Радка. Библиотеката на Емилиян Станев. – № 5–6, 50–56.

Янакиева, Елена. Изданията на „Руско-българското книгоиздателство“ и електронната библиотека „Русия извън Русия“. – № 5–6, 38–49.

ЛЮБОПИТНО

Личкова, Мария. Библиотекарите Якоб и Вилхелм Грим. – № 1, 43–44.

Вълчева, Деница. Библиофилството: престижно занимание през Ренесанса в Западна Европа. – № 5–6, 93–98.

ОТКЛИК

Белнейска, Мариана. Топонимията на Пещерско. – № 2, 53.

Бенбасат, Алберт. С отговорност пред „лицето“ на книгата. – № 1, 56–58.

Величков, Петър. Директорите и Националната библиотека. – № 5–6, 85.

Гергова, Ани. Биобиблиография на поета Димитър Бояджиев. – № 4, 59–61.

- Гергова, Ани.** Книгата и нейното „лице“. – № 2, 44–47.
Денчев, Стоян, Александра Куманова. Мелодия за пътешествието в света на книгата, или онтология на хуманитарното познание. – № 5–6, 86–89.
Дойнов, Стефан. Творба, възплъщаваща българския дух. – № 1, 59–60.
Ескенази, Жак. Полезен труд. – № 4, 57–58.
Леонидов, Румен. Завръщането на Христо Ботев. – № 3, 60.
Митев, Пламен. Това е живата история на Габрово. – № 1, 61–62.
Младенова, Мария. Биобиблиография за Ю. Н. Стояров. – № 2, 48–49.
Мусакова, Елисавета. Книга на Енох. – № 2, 42–43.
Панчева, Цветанка. Нови библиографски акценти в родопското краезнание. – № 2, 50–52.
Пехливанов, Илия. Високословие. – № 2, 54.
Правдомирова, Донка. Биобиблиография за акад. Любомир Кръстанов. – № 5–6, 90.
Русинова, Евгения. Въведение в психологията на четенето. – № 5–6, 91–92.

ПРЕДСТОЯЩО

- Янкиева, Елена.** Полски автори, преведени на български език 1864–2008. – № 3, 23–26.

НОВИ ИЗДАНИЯ НА НБКМ

- Пенева, Ангелина.** За духовното сродство. – № 5–6, 114–119.

IN MEMORIAM

- Елена Фурнаджиева.** – № 3, 62.

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ. – № 2, 58–61; № 4, 62–64.

НОВИ СПРАВОЧНИЦИ В НБКМ. – № 3, 66–68; № 5–6, 103–105.

ПОСТЪПИЛИ КНИГИ В СЕКТОР „ИЗДАНИЯ ПО БИБЛИОТЕЧНО ДЕЛО“ В НБКМ. – № 1, 63–64; № 2, 56–57; № 3, 63–65; № 5–6, 99–102.

КАЛЕНДАР'2010. – № 5–6, 106–113.

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ НА АВТОРИТЕ

Ангелова, А. – № 4, 25–26.
Аргирова-Герасимова, М. – № 3, 20–22.
Аретов, Н. – № 2, 5–6.

Белнейска, М. – № 2, 53.
Бенбасат, А. – № 1, 56–58; № 4, 45–51.
Божинов, В. – № 1, 12–14.
Бошнакова, М. – № 2, 25–33.

Величков, П. – № 5–6, 85; № 5–6, 123–127.
Вълкова, Е. – № 2, 22–24.
Вълчева, Д. – № 5–6, 93–98.

Ганчева, Н. – № 3, 10–16.
Георгиев, Л. – № 5–6, 57–58.
Гергова, А. – № 1, 21–26; № 2, 44–47; № 4, 59–61; № 5–6, 59–62.

- Делчева, Р. – № 2, 34–41.
Денева, Е. – № 2, 58–61; № 3, 66–68; № 4, 62–64; № 5–6, 103–105.
Денчев, С. – № 5–6, 86–89.
Дойнов, С. – № 1, 85–88.
Дончева, А. – № 1, 17–20.
Ескенази, Ж. – № 4, 57–58.
Замфиров, Е. – № 1, 15–16.
Калудина, П. – № 1, 63–64; № 2, 56–57; № 3, 63–65; № 5–6, 99–102.
Касабов, А. – № 1, 35–38.
Кендерова, С. – № 3, 5–9, 52–53; № 5–6, 5–13.
Кнол, А. – № 2, 7–12.
Ковачев, Р. – № 5–6, 68.
Колева, Р. – № 4, 52–53.
Кръстева, Р. – № 1, 5–6.
Куманова, А. – № 5–6, 86–89.
Леонидов, Р. – № 3, 60.
Личкова, М. – № 1, 43–44.
Марчева, Р. – № 3, 17–19; № 5–6, 34–37.
Матев, П. – № 3, 56.
Митев, П. – № 1, 61–62.
Младенова, М. – № 2, 48–49; № 5–6, 72–83.
Мотулски, Р. – № 2, 13–21.
Мусакова, Е. – № 2, 42–43; № 5–6, 63–64.
Павловска, Е. – № 4, 52–53.
Панчева, Ц. – № 2, 50–52.
Пенева, А. – № 5–6, 114–119.
Пенчева, Р. – № 5–6, 50–56.
Пехливанов, И. – № 2, 54.
Попова, Е. – № 5–6, 14.
Портарска, А. – № 3, 54–55.
Правдомирова, Д. – № 4, 5–14; № 5–6, 90.
Псохлавец, С. – № 2, 7–12.
Псохлавец, Т. – № 2, 7–12.
Радева, Я. – № 5–6, 66–67.
Русинова, Е. – № 4, 54–56; № 5–6, 91–92.
Ставрева, А. – № 5–6, 106–113.
Стайкова, М. – № 5–6, 84.
Стоилова, А. – № 1, 27–34, № 5–6, 15–33.
Табакова, Б. – № 3, 57–59.
Теодоров-Балан, А. – № 4, 27–28.
Томова, В. – № 2, 55.
Ухлирж, З. – № 2, 7–12.
Христова, Б. – № 2, 5–6.
Цветков, М. – № 1, 45–55; № 3, 27–40.
Цветкова, Р. – № 1, 45–55; № 3, 27–40; № 5–6, 57–58.
Цолова, К. – № 1, 7–11.
Чернев, Ч. – № 4, 15–24.
Язова, Я. – № 3, 41–48.
Янакиева, Е. – № 3, 23–26; № 5–6, 38–49.

Н Б К М

Данъчен № 1223124603

Булстат 000672293 Ю

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА ИЗДАНИЯТА НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ ЗА 2010 г.

Име. Презиме. Фамилия.
Фирма (библиотека)
Изпращайте абонамента на адрес:
Пощенски код. Град (село). Област.
Улица бл. вх. ет. ап. тел.
Заплащам сумата от лева за следните издания:

АБОНАМЕНТ / ЛВ.

Бр. кн. ед. ц. 6 м. 12 м.

☐ СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“ 6 4,00 ☐ 12,00 ☐ 24,00

Срокът за превеждане на сумата за абонамент е до 10.12.2009 г., поради приключването на финансовата година за бюджетните организации. Изпратените след тази дата суми не могат да бъдат използвани, защото биват внасяни в републиканския бюджет. Следващата дата, от която може да изпращате парите, е 04.01.2010 г. до 28.02.2010 г.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ ПО ЕЛЕКТРОННА ПОЩА

За абонамент на сп. „Библиотека“: E-mail: pavlova@nationallibrary.bg
За справки: тел. 988 28 11 (287).

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Административно стопански отдел, Юлияна Павлова

- По сметка IBAN сметка BG20UNCR76303100112993, BIC код UNCRBGSF
УниКредит Булбанк, Бизнес център София Батенберг, 1000 София
- С пощенски запис 1037 София, бул. „Васил Левски“ 88.
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
Административно стопански отдел, Верка Методиева Димова
- Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ или квитанция от изпратения пощенски запис.